

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Sušnik

Zadnja nemška ofenziva na Slovenskem spomladi 1945

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Sušnik

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

Zadnja nemška ofenziva na Slovenskem spomladi 1945

Diplomsko delo

Ljubljana, 2015

ZAHVALA

Mentorju, dr. Damijanu Guštinu, se najlepše zahvaljujem za strokovno pomoč, napotke in nasvete pri izdelavi diplomskega dela.

Prav tako se zahvaljujem vsem, ki so mi pri tem pomagali in me spodbujali.

Na koncu se iskreno zahvaljujem tudi ljubi mami in dragemu očetu za njuno neizmerno upanje in potrpežljivost na sinovi študijski poti.

Zadnja nemška ofenziva na Slovenskem spomladi 1945

Nemške sile so, nekaj več kot mesec dni pred koncem 2. svetovne vojne, na Slovenskem izvedle do tistega trenutka največjo in najobsežnejšo operacijo proti enotam 9. korpusa. Zaradi obsežnosti so jo pripravile in izvedle v dveh delih, v katerih so proti enotam 9. korpusa enote iz 18. vojaškega okrožja, pod poveljstvom višjega SS in policijskega vodje Erwina Rössenerja in enote iz Operacijske cone Jadransko primorje pod poveljstvom višjega SS in policijskega vodje Odila Globocnika, uporabile standardno taktiko obkoljevanja z zapornimi črtami in udarnimi bojnimi skupinami, s katerimi so skušale partizanske enote stisniti na majhno območje, nato pa jih razbiti in uničiti, da bi si zagotovile varno zaledje v primeru zavezniškega izkrcanja v Istri. Partizanskim enotam se je navkljub ogromni nasprotnikovi premoči in hudem pomanjkanju hrane, opreme in streliva uspelo obraniti in prebiti iz obkolitve, takoj po koncu ofenzive pa so, čeprav oslABLJENE zaradi izgub v ofenzivi, zasedle načrtovane izhodiščne položaje za prodor proti Trstu in Gorici.

Ključne besede: 9. korpus, 2. svetovna vojna, proti uporniški boj, Slovenija, partizani.

The last German offensive in Slovenia in spring of 1945

Just over a month before the end of World War II, the biggest operation against the forces of the 9th corps in Slovenia was carried out by the German Forces. It was so extensive they divided it into two parts. The units of 18th military district under the command of higher SS and police leader Erwin Rössener and the units of Operational Zone of the Adriatic Littoral under the command of higher SS and police leader Odilo Globocnik, used the standard tactics of encirclement by defensive lines and assault battle groups trying to confine the partisan units to smaller areas, where they could be overrun and destroyed in order to ensure safe hinterland in case of an Allied landing in Istria.

In spite of great enemy's superiority and serious lack of food, equipment and munitions, partisan units managed to hold defence and break the encirclement. At the end, though they were quite exhausted as they suffered serious loss, they even took position as planned for their break through to Trieste and Gorizia.

Key words: 9th corps, 2nd world war, antiguerilla warfare, Slovenia, partisans.

KAZALO

1	UVOD.....	9
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	14
2.1	OPREDELITEV PREDMETA IN CILJEV PREUČEVANJA.....	14
2.2	HIPOTEZE.....	14
2.3	UPORABLJENA METODOLOGIJA.....	15
3	OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV.....	16
4	NAMEN.....	17
4.1	POSLANSTVO (NALOGA).....	17
4.1.1	POSLANSTVO (NALOGA) NEMŠKIH SIL.....	17
4.1.2	POSLANSTVO (NALOGA) PARTIZANSKIH SIL.....	18
5	SILE.....	20
5.1	NASPROTNIK.....	20
5.2	LASTNE SILE.....	22
6	ZEMLJIŠČE.....	27
6.1	PRVI DEL OFENZIVE – ZAČETEK POMLADI.....	27
6.2	DRUGI DEL OFENZIVE – KONEC ZIME.....	28
7	ČAS.....	30
8	VREME.....	30
9	TAKTIKA.....	30
9.1	TAKTIKA NEMŠKIH ENOT.....	30
9.2	TAKTIKA PARTIZANSKIH ENOT.....	31
10	LOGISTIKA.....	33
10.1	LOGISTIKA NEMŠKIH ENOT.....	33
10.2	LOGISTIKA PARTIZANSKIH ENOT.....	33
11	ZVEZE.....	34
11.1	ZVEZE V NEMŠKIH ENOTAH.....	34
11.2	ZVEZE V PARTIZANSKIH ENOTAH.....	35
12	VPLIV NA PREBIVALSTVO.....	35
13	NAČRT IN IZVEDBA.....	37
13.1	PRVI DEL OFENZIVE – ZAČETEK POMLADI.....	37
13.1.1	RAZMESTITEV PARTIZANSKIH ENOT.....	37
13.1.2	RAZMESTITEV NEMŠKIH ENOT IN ZAČETEK OFENZIVE.....	38

13.1.3	POSKUS PREBOJA PRVE IN DRUGE KOLONE.....	42
13.1.4	PREMIK IN PREBOJ TRETJE KOLONE	43
13.2	DRUGI DEL OFENZIVE – KONEC ZIME.....	47
13.2.1	RAZMESTITEV PARTIZANSKIH ENOT	47
13.2.2	RAZMESTITEV NEMŠKIH ENOT.....	48
13.2.2.1	SEKTOR BANJŠKA PLANOTA	48
13.2.2.2	SEKTOR ŠENTVIŠKA PLANOTA	49
13.2.2.3	SEKTOR TRNOVO.....	49
13.2.2.4	PRVOTNI NAČRT PREBOJA PARTIZANSKIH ENOT	53
13.2.2.5	SEKTOR VOJSKO	53
13.2.2.6	SEKTOR COL	54
13.2.3	OBLIKOVANJE KOLON IN PREBOJ	59
13.2.3.1	PRVA KOLONA	60
13.2.3.2	DRUGA KOLONA	60
13.2.3.3	TRETJA KOLONA.....	61
13.2.4	ZAKLJUČEK OFENZIVE.....	65
14	NESKLADJA	66
14.1	NAČRT (KAJ NAJ BI SE ZGODILO?)	66
14.2	IZVEDBA (KAJ SE JE DEJANSKO ZGODILO?).....	67
14.3	TEŽAVE (KAJ JE RAZLOG ZA NESKLADJE?)	70
14.4	POPRAVEK (KAJ BI BILO POTREBNO STORITI, DA BI SE NESKLADJE ODPRAVILO?)	72
15	ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ.....	75
16	LITERATURA.....	78

SEZNAM TABEL

Tabela 5.1:	Primerjava formacije partizanske divizije in nemškega SS policijskega polka	24
Tabela 5.2:	Ognjena moč 18. SNOUB Bazoviške	25
Tabela 5.3:	Ognjena moč 2. bataljona Slovenskega domobranstva	25
Tabela 5.4:	Ognjena moč SS policijskega polka (splošna formacija)	26
Tabela 5.5:	Primerjava ognjene moči	26

SEZNAM SLIK

Slika 13.1:	Začetno stanje	37
Slika 13.2:	Prvi poskus preboja in vrnitev na Črni vrh	40
Slika 13.3:	Drugi poskus preboja, razbitje Škofjeloškega odreda in 158. brigade ter pohod 19. in 20. brigade na Porezen	42
Slika 13.4:	Nemški napad na Porezen in izmik partizanskih enot	44
Slika 13.5:	Napad in prodor nemške bojne skupine Bikowsky	51
Slika 13.6:	Stiskanje nemškega obroča in premiki partizanskih enot	58
Slika 13.7:	Preboj 9. korpusa v treh kolonah	60
Slika 13.8:	Boj tretje kolone med prebojem na Vojskem in izmik na Šentviško planoto	64

SEZNAM KRATIC

KPS	Komunistična partija Slovenije
METT-TC	Mission, Enemy, Terrain & Weather, Troops - Time & Civilians
NOB	Narodno osvobodilna borba
NOV in POS	Narodno osvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije
ROA	Ruska osvobodilna armada
SD	Sicherheitsdienst
SDK	Srbski dobrovoljački korpus
SNOUB	Slovenska narodno osvobodilna udarna brigada
SNVZ	Slovenski narodni varnostni zbor
SS	Schutzstaffel

SEZNAM OKRAJŠAV PARTIZANSKIH ENOT

GN	Garibaldi Natisone (Italijanska divizija Garibaldi Natisone)
MO	Mornariški odred
NO	Brigada Narodne obrambe
ŠO	Škofjeloški odred
UČ	Udarna četa

SEZNAM OKRAJŠAV NEMŠKIH ENOT

2. Koz	2. Kozaški polk
AK	Armadni korpus (97. Armadni korpus)
Čet. din.	Četniška dinarska divizija
GČO	Gorenjski četniški odred
KL	Kraški lovci (24. brigada Kraških lovcev)
NČO	Notranjski četniški odred
POŠ	Podoficirska šola
S-PČO	Soško-primorski četniški odred

1 UVOD

Sodobne nemške metode protigverilskega bojevanja izvirajo že iz obdobja ustanovitve Drugega rajha in nemško-francoske vojne (1870–1871). Nemški policijski priročnik iz leta 1933 je razpravljal o tehnikah delovanja proti partizanom, upornikom, izgrednikom in disidentom na odprtem in na naseljenem območju. Te tehnike so temeljile na obkolitvi in razdelitvi ali stiskanju tako nastalih kordonov. Predpisi Vrhovnega poveljstva nemške vojske (Truppenführung) iz leta 1933–1934 so opredelili partizansko vojno kot »bojevanje pod posebnimi pogoji«, enako kot bojevanje v mestih, gozdovih, gorah, prečkanje rek in bojevanje ponoči ali v megli. Po teh predpisih se tovrstno bojevanje izvaja izjemoma in se mu je treba izogniti, če je to mogoče. Ko je Nemčija leta 1939 vdrla in zasedla poljsko ozemlje, so oborožene sile, SS in policija izdali navodila, kako ravnati z odporništvom (Melson 2011, 6–8).

Potreba in nujnost po doktrini protipartizanskega bojevanja je postala jasna po nemški invaziji na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941, ko so se kasneje v tem letu pojavili prvi znaki množične uporniške reakcije (Heaton 2001, 143).

Hitlerjev odziv na razglasitev partizanske vojne v Sovjetski zvezi v juliju 1942 je bil: »Nemčija je dobila priložnost, da iztrebi vsakogar, ki je sovražen do nas!« Sčasoma so bili vsi ti različni predpisi združeni v dve usklajeni doktrini: Administrativno doktrino in Doktrino usposabljanja. 25. oktobra 1941 je Vrhovno poveljstvo vojske izdalo Smernice za boj proti partizanom. Potem je v avgustu 1942 Hitler izdal Direktivo 46, ki je vztrajala na tem, da je »boj proti tolпам« tretji element nemške varnostne politike, skupaj z genocidom in suženjskim delom (Bandenbekämpfung, Endlösung der Judenfrage und Erfassung). Ta je vključevala aktivno udeležbo vojaških in policijskih sil. S temi smernicami se je nemški odziv na odpornišтво glede na čas in prostor razlikoval od lokalne kolaboracije do genocida. Najbolj ekstremne razmere so vladale na Poljskem, Balkanu in v Sovjetski zvezi (Melson 2011, 8).

Vrhovno poveljstvo oboroženih sil je v novembru 1942 izdalo »Bojna navodila za boj proti tolпам na vzhodu«, ki so se do aprila 1944 razvila v »Bojevanje proti tolпам« (Melson 2011, 9).

Po nemških pravilih za bojno delovanje je bil primeren odziv proti sovražnim partizanskim skupinam, ki delujejo v zaledju, sledeč: »Treba jih je obkoliti in uničiti« (Melson 2011, 2)!

Nemci so sovražne uporniške skupine dojemali drugače kot »tisto, kar je sicer običajno na fronti«. Njihova zvitost, pokvarjenost in krutost mora biti obravnavana s posebno pozornostjo, odločnostjo in grobstvo. Do tega navodila je prišlo zaradi nepremišljenosti in nepazljivosti pri

večini Nemcev, saj te grožnje sprva niso prepoznali. Ker so bili soočeni z manj številčno in šibkeje oboroženo silo, so podcenjevali učinek dejavnosti upornikov (Melson 2011, 14).

Nemška doktrina je ločevala dve vrsti ukrepov proti partizanskemu bojevanju: pasivne ukrepe in aktivne ukrepe. Pasivni ukrepi nemškega protipartizanskega delovanja so bili vsi obrambni ali policijski ukrepi, ki so bili usmerjeni na komunikacije: železniške proge in železniški promet, ceste in cestni promet, vodne poti in vodni promet, upravne in komunikacijske objekte ter na kmetijstvo in naravne vire. Pri tem so izdali navodilo, da morajo biti vse enote, tudi oskrbovalne, tehnične in varnostne enote, sposobne izvajati ukrepe proti upornikom (Melson 2011, 15).

Določene ceste in železniške proge so bile vedno močno varovane, tudi s patruljami nemških ali pomožnih sil, pri čemer je bil ob sončnem zahodu ustavljen ves promet. Tudi v dnevnem času so bili konvoji poslani na pot z močnim zavarovanjem in ob spreminjajočem se razporedu, da bi se izognili ustvarjanju prepoznavnih vzorcev (Heaton 2001, 146).

Vasi so šteli kot območja, kjer je potreben stalni nadzor, ki so ga izvajale nemške enote prav tako kot lokalni prostovoljci. Še eden od pasivnih ukrepov je bila tudi uporaba storitev prijateljskega lokalnega prebivalstva, ki so jih največkrat uporabili kot vodiče, stražarje, prevajalce in še za druge ključne naloge (Heaton 2001, 147).

Aktivni ukrepi nemškega proti partizanskemu delovanju se glede na operativni pristop delijo v tri sklope.

Prvi operativni pristop je bila uporaba lovske-izvidniških patrulj. Patrulje, ki so bile uporabljene proti upornikom, so bile majhne, a še posebej učinkovite enote, sestavljene in oborožene kot »Jagdkommandos« [lovske ali bojne patrulje] in zato še posebej primerne za oviranje uporniških enot in motenje njihovih komunikacij (Melson 2011, 17).

Lovske patrulje, v velikosti voda ali čete, so bile oblikovane iz lokalnih virov na območju armadnega zaledja, varnostnih in drugih oddelkov, ogroženih s strani upornikov. Notranja struktura je bila sestavljena iz štirih posameznih oddelkov s poveljujočim častnikom v vsakem, lokalnega vodiča v civilu, oboroženi z lahкими strojnícami, polavtomatskimi in avtomatskimi puškami, ostrostrelskimi puškami in ročnimi bombami. Mobilnost so zagotavljali peš, z vprežnimi živalmi, s smučmi in sanmi. Opremljene z radijskimi napravami, so morale biti lovske enote pripravljene za delovanje do dveh tednov brez dodatne oskrbe (Melson 2011, 18).

Ideja v podkrepitev lovskega načina bojevanja je bila: »S posnemanjem tehnike bojevanja upornikov in prilagajanjem lokalnim razmeram, da bi se neopazno, kolikor se le da, približali

upornikom in jih nato uničili z nenadnim naskokom«. Najboljša območja za delovanje so bila tista, skozi katera so se uporniki premikali, kjer so se oskrbovali s hrano in ki so jih morali prečkati, da bi izvedli napade in sabotáže. Predvsem utrjeni uporniški bazni tabori niso bili primerni cilji za lovske patrolje (Melson 2011, 19).

Poleg lovskih skupin so Nemci v skladu z drugim operativnim pristopom uporabljali napadalno zasledovalna delovanja, kadar se jim je ponudila priložnost. To delovanje je bilo zasnovano za uničenje sovražnika z nenadnim napadom. »Če sile ali čas ne zadostujejo za obkolitev, ali težak teren tega ne omogoča, je treba upornike, celo brez predhodne obkolitve, napasti, poraziti in poloviti, dokler niso popolnoma uničeni.« Dve tehniki sta bili uporabljene: prva, kjer je bila na podlagi predhodnega izvidovanja mogoča razmestitev zapornih sil, in druga, kjer se je moral zaradi pomanjkanja časa ali omejitev terena, sprožiti frontalni napad. Cilj je bil presenetiti upornike, medtem ko so na pohodu ali pred vzpostavitvijo baznega tabora. Hiter napad bi jih prisilil v boj ali beg, kjer bi pri slednjem majhne skupine lahko lovili in uničili (Melson 2011, 20).

Odločili smo se za taktiko s sprednjim prodirajočim oddelkom, ki mu sledi vod, z vodoma na obeh bokih. Ko so uporniki odprli ogenj, je oddelek v centru odgovoril z zapornim ognjem, skozi katerega se je vod v centru premaknil naprej. Oba voda na bokih sta bila v radijski zvezi z ostalimi in tako je, odvisno v katero smer so se uporniki umikali, vod nasproti upornikom tvoril zaporno črto, ostala pa sta zaokročila okoli nasprotnika in ga potiskala v linijo ognja zapornega voda. Ta načrt je zelo dobro deloval in ko so bili uporniki v stiku, je enota poklicala artilerijsko podporo in jo usmerila za hrbet upornikov, da bi jim preprečila izmik in jih prisilila v boj. Obkolitev se je ožila, dokler se preživeli uporniki niso razbili med iskanjem kritja. Pustili smo prosto pot – kanal, ki namerno ni bil pokrit z ognjem, ki je upornikom nudila navidezno možnost izmika iz obroča. Tisti, ki so se skušali izmakniti, so se opekli, ostali pa so strnili vrste, kjer so v medsebojni bližini našli moralno podporo oziroma varnost. To smo izrabili, tako da smo jih bombardirali ali jih zasuli z artilerijskim oziroma mitralješkim ognjem. To je bila draga taktika, vendar še vedno najboljša metoda zadrževanja in likvidacije, kar smo jih kdaj uporabili (general Kumm v Melson 2011, 20–21).

Tretji operativni pristop, ki so ga uporabljali Nemci, je bila obkolitev z uničenjem. Te operacije so bile priljubljene zaradi njihove temeljitosti, vendar so bile tudi najbolj zahtevne, kar se tiče materiala in osebja. Cilj je bil, da se upornike obkoli, nato pa očisti obkoljeno območje. »To je

bila glavna bojna tehnika in obenem najbolj učinkovito sredstvo za odpravo uporniških groženj. Zahteva močnejše sile, vendar najbolj odločno vodi k uspehu«. Nemci so verjeli, da je ta manever najbolj celovit in ga je treba izvajati v vseh primerih, tudi proti manjšim gverilskim skupinam. »Osnovno načelo te tehnike je: odrezati vse evakuacijske poti in uničiti vse uporniške elemente«. Po Liebu je ta taktika zahtevala prvovrstne enote, kot je bila 7. SS ali 1. gorska divizija, za delovanje po razgibanem zemljišču. Da bi zagotovili uspeh, so analizirali razlike v pristopu obkolutve z uničenjem. Najprej so bile potrebne priprave in predhodni premiki, da so se sile razporedile na začetne črte. Te sile so morale premike iz pripravljalnih območij začeti ob različnih časih, zato da so hkrati prispele na začetne črte obkolutve. Zatem je bilo potrebno zasesti območje in pripraviti začetne črte, ne da bi sile hkrati s tem izdale svoje prave namene. Tanke obrambne črte niso zadostovale. Potrebna je bila konvencionalna ureditev obrambe, vključno s položaji v predprostoru, glavnimi zapornimi črtami, ustrezno artilerijsko podporo in premično rezervo. Zračna podpora je imela v večji meri omejeno vrednost, zaradi minljive narave cilja ali zaradi možnosti ogrožanja presenečenja. Ko se je zaradi kontrolnih ukrepov na nemških zemljevidih izrisala tako imenovana »pajkova mreža«, se je začela faza uničenja. Tako nastali kotel so čistili z oženjem obkolutve s pomočjo »pogona«. Do »pogona jerebic« je prišlo, ko je ena stran kotla trdno držala zaporno linijo, drugi deli obkolutvenega obroča pa so se premikali proti njej (najbolj učinkovito, ko je geografska značilnost, kot je gora ali reka, služila kot ovira za upornike). Druga metoda je bila ta, pri kateri so se vključile močne enote, ki so razbile kotel v več manjših delov in jih nato postopoma uničile. Če so pri čiščenju naleteli na stalni uporniški bazni tabor, so uporabili določeno jurišno enoto iz rezerve, da ga je napadla, saj so uporniki raje izbrali boj kot beg (Melson 2011, 20–24).

Položaj nacistične Nemčije na velikih bojiščih Evrope je bil zelo neugoden. Januarja 1945 se je Sovjetska armada že približala Berlinu na komaj 70 km. Frontna črta na jugu Madžarske je bila oddaljena od slovenskega ozemlja le še kakih 65 km. Nemške sile so še vedno trdno branile fronto v Sremu, več kot 300 km vzhodno od Slovenije. V Italiji so zavezniške čete obtičale pred Bologno in jih je od Soče ločevalo še kakih 150 km. Ko se je poleti 1944 razvedelo, da zavezniška poveljstva, zlasti Britanci, načrtujejo izkrcanje v Tržaškem zalivu in Istri, da bi udarili proti Avstriji, se je močno okrepila moč nemških sil v zahodnem delu slovenskega ozemlja. Na ozemlju Slovenije, ki je bilo predvideno za območje poslednje obrambe rajha, so hkrati začeli izvajati obsežne ofenzivne operacije, s katerimi naj bi, če že ne uničili narodnoosvobodilno vojsko in partizanske enote, te vsaj oslabili in potisnili visoko v gore in stran od komunikacij, po katerih naj bi se enote umikale z Balkana. Nemški vrhovni komisar

operacijske cone Jadransko primorje, dr. Friedrich Rainer, je v začetku decembra 1944 javno napovedal odločne očiščevalne akcije. Policijske in vojaške sile je okrepil in začel s čedalje večjimi operacijami čiščenja. Te so dosegle svoj vrh v drugi polovici marca 1945 (Dolničar in drugi 2001, 12–13).

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 OPREDELITEV PREDMETA IN CILJEV PREUČEVANJA

Predmet preučevanja v tem diplomskem delu je zadnja nemška ofenziva na Slovenskem, ki je potekala od 19. marca do 7. aprila 1945. Ofenziva izstopa zato, ker je zajela dotlej največje območje, nemške sile so angažirale največje število moštva in sredstev, v okolitvi se je znašel celoten 9. korpus in ker je izid te ofenzive odločal o poteku in izidu sklepnih operacij za osvoboditev slovenskega Primorja.

V prvem delu preučujem načrtovanje, cilje in potek ofenzive. Slednjega preučujem po sektorjih, saj so nemške sile usklajeno delovale na več sektorjih hkrati. Poleg tega preučujem reakcije partizanskih sil na ofenzivo, njihovo delovanje in postopke pri preboju iz obroča. Za bolj jasno predstavo, kje in kako je ofenziva potekala, sem poskrbel z operativnimi kartami, ki so oblikovane po standardu STANAG – 2019 4. izdaja (APP-6C), ki velja v Slovenski vojski.

V drugem delu primerjam taktične postopke nemških in partizanskih sil, sestavo in opremljenost enot ter preučujem posebnosti zemljišča, na katerem je potekala ofenziva. Posebej preučujem tudi posledice ofenzive za civilno prebivalstvo. Pri preučevanju v drugem delu se opiram na proces bojnega odločanja, ki ga slovenska vojska uporablja pri načrtovanju in izvajanju bojnih nalog, s poudarkom na analizi METT-TC (Mission, Enemy, Troops, Terrain – Time & Civilians – poslanstvo, nasprotnikove sile, lastne sile, zemljišče, čas in civilno prebivalstvo).

Cilji diplomskega dela so:

- ugotoviti, zakaj so nemške sile sploh pripravile in izvedle tako obsežno ofenzivo proti partizanskim silam;
- predstaviti potek ofenzive ter najpomembnejše dogodke, ki so vplivali na njen potek oziroma izid;
- ugotoviti razlike med taktiko nemških in taktiko partizanskih enot ter njuno interakcijo;
- ugotoviti posledice ofenzive za vpletene sile in civilno prebivalstvo, ki je živel na območju, kjer je ofenziva potekala.

2.2 HIPOTEZE

- Hipoteza 1: Nemške enote so želele z ofenzivo spomladi 1945 uničiti 9. korpus NOV in POS in si tako omogočiti varen umik z južnih bojišč Evrope.

- Hipoteza 2: Enote 9. korpusa NOV in POS so se s pomočjo ustreznih taktičnih odločitev kljub izgubam in pomanjkanju uspele prebiti iz obkolutve in nadaljevati operativno delovanje v zaključnih bojih za osvoboditev Slovenije.

2.3 UPORABLJENA METODOLOGIJA

Diplomsko delo temelji na kombinaciji historiografske analize in analize METT-TC. METT-TC¹ ali ocena razmer je del procesa bojnega odločanja, pri katerem gre vodja vojaške enote skozi proces, s katerim pripravi svojo enoto, da doseže taktično poslanstvo (Headquarters, Department of the Army 1992, 41). Ocena razmer spada v prvi korak procesa bojnega odločanja, ki se začne s sprejemom naloge (poslanstva). Vodja enote takoj nato začne z analizo, pri kateri so mu v pomoč sledeči dejavniki:

- Naloga (poslanstvo)?
- Kaj je znanega o nasprotniku?
- Kako lahko zemljišče in vreme vplivata na izvedbo?
- Kakšne sile imam na voljo?
- Koliko časa je na voljo za izvedbo?

V drugem delu analize ofenzive se bom oprl na analizo po delovanju (After Action Review), ki je ena od ključnih veščin voditeljstva. Je orodje, ki vodi omogoča raziskati vzroke za razliko med načrtom in izvedbo. Na podlagi analize po akciji vodja določi, katere postopke mora enota izboljšati (Larsen 2005, 95).

Bistvo analize po delovanju lahko razdelimo v štiri korake oziroma področja obravnave:

- načrt (»Kaj naj bi se zgodilo?«),
- izvedba (»Kaj se je dejansko zgodilo?«),
- težave (»Kaj je razlog za neskladje?«) in
- popravek (»Kaj je potrebno storiti, da se neskladje odpravi?«) (Larsen 2005, 95–96).

Pri izdelavi diplomskega dela sem analiziral primarne (dokumenti, poročila ...) in sekundarne vire (bibliografija, biografije, spomini ...) ter s pomočjo zgodovinske analize kronološko predstavil potek ofenzive in posamezne ključne dogodke v ofenzivi. Vse najdene vire sem tudi primerjal in na ta način zagotovil objektivnost diplomskega dela.

1 Da bi si vodje lažje zapomnili te dejavnike, se je iz začetnic izoblikovala kratica METT-TC (Mission, Enemy, Terrain & Weather, Troops - Time & Civilians) (Headquarters, Department of the Army 1992, 41–42).

3 OPREDELITEV TEMELJNIH POJMOV

OFENZIVA

Ofenziva je napad strateškega obsega oziroma oblika strateških delovanj, s katerimi se, z uporabo oboroženih sil v celoti ali njihovih glavnih delov, pomembno vpliva na razvoj situacije na določenem vojskovališču za daljši ali krajši čas. Osnovni cilj ofenzive je razbitje ali uničenje čim večjih nasprotnikovih sil, zavzetje določenih strateških objektov, nevtraliziranje virov oziroma vsiljevanje svoje volje nasprotniku in zlomljenje njegovega odpora. Glavne značilnosti ofenzive so masovni začetni udari, hitri in globoki prodori, kombinirano delovanje različnih rodov in služb, visoka stopnja iniciative, smelost in odločnost idr. (Gažević 1973, 286).

Ofenziva kot operacija označuje koordinirana in organizirana ofenzivna bojna delovanja na določenem prostoru in v določenem času, s katerim se želi uresničiti operativne ali strateške cilje. Operacije so najbolj zapletena in najvišja oblika bojnega delovanja, ki ga izvajajo večje združene vojaške enote (Gažević 1973, 388).

OBKOLITEV

Obkolitev je oblika manevra enot kopenske vojske, s katerim se okoli večjih ali manjših nasprotnikovih sil ustvari obroč s ciljem, da se jih uniči, ujame, odreže ali začasno blokira. Obkolitev se doseže s prodorom v prosti operativni prostor, obkroženjem, obhodom, z nenadnim, hitrim in energičnim delovanjem v zaledju nasprotnikove bojne razporeditve. Za obkolitev nasprotnika so najprimernejše hitre enote oziroma enote z visoko stopnjo premičnosti, s katerimi je treba zagotoviti čim večjo relativno premoč in ustvariti čim popolnejše presenečenje. Obkolitev nasprotniku onemogoči svobodo manevra in mu prepreči dovajanje pomoči (Gažević 1973, 342).

PREBOJ

Preboj je oblika manevra v napadu ali protinapadu, s katerim se s frontalnim udarom razbije (prebije) bojni razpored nasprotnika in razdvoji njegove sile ter s tem ustvari pogoje za obkolitev, obhod, prekinitev stika ali razvoj manevra v globino in boke. Preboj se lahko izvede istočasno na več mestih (odsekih), toda delovanje enot po preboju je lahko koncentrično k istemu objektu ali ekscentrično v različnih smereh. Glede na velikost in moč sil, ki sodelujejo pri preboju, in cilja, ki ga želijo doseči, preboj spada v kategorijo operativno-taktičnih delovanj

(Gažević 1974, 339).

SS POLICIJSKI BATALJON

Varnostna policija (Shutzpolizei) je bila v nacistični Nemčiji uniformirana policija v tistih večjih naseljih in mestih, kjer je bila vzpostavljena Nacionalna policijska uprava. Lokalne sile varnostne policije so se delile na dve kategoriji: 1) policija, ki je delovala v okrožjih, njeno delo pa so poimenovali »enotna služba«, in 2) policijske enote večjih formacij, nastanjene v vojašnicah (Kasernierte Polizeieinheiten), ki so jih uporabljali za zagotavljanje reda in miru na demonstracijah, med zračnimi napadi in v vseh vrstah izrednih razmer. Te policijske enote so bile organizirane v čete, kjer pa je bilo pod poveljstvom Nacionalne policijske uprave več čet, so jih trajno združili v policijske bataljone. Sestavljene so bile v glavnem z moštvom mlajših letnikov in so bile veliko bolj militarizirane kot policijske enote enotne službe, tako po izgledu kot po opremljenosti in oborožitvi, in so jih lahko ob vsakem času uporabili kot pehoto. V vojnem času so te enote dobile dodatne naloge, kot so zavarovanje komunikacije na zasedenih območjih, patroliranje in varovanje področij, kjer je delovala gverila, operacije proti partizanom in splošno zagotavljanje reda in miru v sodelovanju z SS in vojaškimi formacijami ter drugimi varnostnimi organizacijami. Vse večjemu prilagajanju opravljanja povsem vojaških nalog je sledilo postopno preoblikovanje teh enot v polke. Od marca 1943 so bile zgoraj omenjene enote preimenovane v SS policijske polke oziroma v SS policijske bataljone. Ta sprememba v poimenovanju je sovpadala z združitvijo SS in policije (MIRS (Organization) in Allied Forces: Supreme Headquarters, Evaluation and Dissemination Section 1997, 19–20).

4 NAMEN

4.1 POSLANSTVO (NALOGA)

4.1.1 POSLANSTVO (NALOGA) NEMŠKIH SIL

Nemške sile so pričakovale izkrcaje Anglo-američanov na severnih obalah Jadranskega morja in ko so zavezniške sile v Italiji zbrale močne rezerve, so Nemci 12. marca 1945 razglasili stanje pripravljenosti (Petelin 1965, 112). Pri tem so povečano delovanje iz zraka, po železniških progah in raznih objektih razumeli kot uvod v izkrcaje na obalah Istre in Tržaškega zaliva (Petelin 1985, 229). Hkrati jim je bilo tudi jasno, da je njihova obramba jadranske obale vprašljiva, dokler se bodo v njenem zaledju zadrževale močne partizanske sile (Petelin 1965, 113). Po vrsti neuspešnih ofenziv proti partizanskim silam, ki so si sledile že od

decembra 1944, je to, tudi zaradi pomanjkanja časa, vodilo k pripravi nove in zaradi odločilnosti tudi mnogo obsežnejše operacije, z namenom uničenja ali vsaj razbitja glavnine 9. korpusa. Sprva so Nemci želeli nevtralizirati 9. korpus na miren način, zato so v njegov štab poslali tri višje častnike s predlogom o premirju in sporazumom o medsebojnem nenapadanju, kar pa je štab 9. korpusa brez pomisleka zavrnil (Petelin 1985, 229).

Vodstvo nad pripravami in operacijo proti enotam 9. korpusa je prevzel Erwin Rösener, višji SS in policijski vodja 18. vojaškega okrožja, z njim pa je sodeloval tudi Odilo Globocnik, višji SS in policijski vodja v Operacijski coni Jadransko primorje (Petelin 1965, 113). Ko sta nemška štaba načrtovala ofenzivo, je bila glavnina 9. korpusa zaradi napada na Sv. Križ na Kališah osredotočena na Gorenjskem, zato sta se tudi odločila, da se ofenziva začne na Gorenjskem. Tik pred začetkom ofenzive, ko se ni dalo nič več spremeniti, pa sta izvedela, da se je glavnina 9. korpusa premaknila v Trnovski gozd (Klanjšček 1976, 912–913). Kar pa ni dosti vplivalo na potek ofenzive, saj so bile nemške sile, kot bomo videli kasneje, dovolj številčne za izvedbo operacije na širšem območju.

Tako naj bi v prvem delu ofenzive očistili Gorenjsko in Cerkljansko, v drugem pa še Banjško planoto, Čepovansko dolino in Trnovski gozd (Petelin 1965, 113). Načrt prvega dela ofenzive je bil, da sile Odila Globocnika z bojno skupino Blank zasedejo zaporno črto od Podbrda vzdolž Baške grape in naprej čez Bukovo, Reko in po levem bregu Idrijce do Idrije, medtem ko bi sile Ervina Rösenerja z bojno skupino Dippelhofer zasedle zaporne položaje od Idrije do Škofje Loke in tvorile udarno skupino, ki bi pritiskala s črte Škofja Loka–Podbrdo proti Cerkljanskemu (Petelin 1985, 230). V drugem delu ofenzive je operacije izvajalo pet bojnih skupin. Bojna skupina Blank je bila v nespremenjeni sestavi, iz bojne skupine Dippelhofer je 2. domobranski bataljon zasedel črto Zadlog–Črni vrh. Na črti Črni vrh–Vipavska dolina je bila bojna skupina Lecher. Zahodno od nje je bila bojna skupina Bikowsky, na Banjški planoti pa je delovala bojna skupina Hahn (Lah 1996, 223).

4.1.2 POSLANSTVO (NALOGA) PARTIZANSKIH SIL

Medtem ko so bile nemške sile pozimi na Gorenjskem in Cerkljanskem v popolni defenzivi, so si nemški ofenzivni sunki na območju Trnovskega gozda vrstili drug za drugim, vsakemu od teh pa je takoj sledila protiofenziva 9. korpusa. Njegova vodilna operativna zamisel je bila ostati na Trnovski planoti, ki naj bo, ko bo napočil čas za to, odskočna deska za udar proti Trstu in Soči. Pri izvajanju te zamisli je bil štab korpusa zelo elastičen in ni nikoli vztrajal na brezpogojni obrambi Trnovske planote. Vodstvo 9. korpusa je v treh mesecih pred ofenzivo zelo spretno prenašalo težišče svojega operativnega delovanja z Gorenjske na Primorsko in

nazaj. Novembra 1944 je bilo težišče na Gorenjskem, kjer si je korpus utiral oskrbovalne poti. Nato je težišče prešlo na Primorsko zaradi zavračanja nemške ofenzive, ki ji je sledil proti udar, ki se je končal z osvajanjem Trnovega. Marca 1945 se je težišče zopet preselilo na Gorenjsko, kjer so enote 9. korpusa napadle in zavzele Sv. Križ. Šest dni pozneje pa je bila glavšina 9. korpusa zopet na Primorskem, kjer je s svojim proti udarom na Trnovski planoti povsem presenetil in razbil nemške sile (Petelin 1965, 107–109).

Kljub temu, da je obveščevalna služba 9. korpusa pravočasno zaznala koncentracijo nemških policijskih polkov na Gorenjskem in prihod Ervina Rösenerja v Škofjo Loko ter druge znake pripravljanja nemške ofenzive, je bil sunek nemških sil iz Idrije in zasedba zaporne črte vzdolž reke Idrije tako naglo dejanje, da se je celo štab 9. korpusa s težavo izognil nemškim kleščam in se v zadnjem trenutku umaknil v sektor Čepovana. Še pred tem je dal enotam, ki so ostale na Gorenjskem in Cerkljanskem, navodilo, naj ne osredotočajo svojih enot, naj čim bolj manevrirajo, ob prvi priložnosti pa naj se skušajo prebiti čez Jelovico v Bohinj v zaledje nemških sil, v skrajni sili pa čez Dolomite in Pivko v Istro. Tudi navodilo Glavnega štaba NOV in POS je narekovalo, da partizanske enote ne smejo dopustiti nemškim silam, da jih v večjem številu stisnejo na ozek prostor, da se morajo izogibati večjih frontalnih bojov in naj ne brezpogojno branijo osvobojenega ozemlja. Nadalje je navodilo narekovalo, naj partizanske enote premeščajo svoje sile za hrbet nemških enot v ofenzivi ter naj udarjajo predvsem v njihove boke in hrbet (Petelin 1965, 118).

Navodilo štaba 9. korpusa in Glavnega štaba NOV in POS, ki je partizanskim enotam narekovalo, naj ne osredotočajo svojih enot, naj čim bolj manevrirajo in naj se ob prvi priložnosti skušajo prebiti v zaledje nemških enot, od koder naj izvajajo sunke v njihove boke in hrbet ter s tem razbremenijo enote, ki so ostale v obroču nemških sil, ni bilo kaj dosti upoštevano. Razlog za to lahko iščemo v veliki številčni nemški premoči, ki je omejevala manevriranje in možnosti izmika ter preboja na območje, kjer nemških enot ni bilo in deloma v neodločnosti poveljujočih starešin partizanskih enot, ki so mestoma predolgo odlašale z odločitvijo o preboju oziroma so se, ko so se praktično že prebile iz obroča, zopet vrnile vanj. Nemške sile so pa po svoji takrat uveljavljeni doktrini protipartizanskega delovanja nameravale z delom svojih sil vzpostaviti učinkovite zaporne črte, s preostankom pa oblikovati udarne sile, ki bi s prečesavanjem terena potiskale partizanske enote proti zapornim črtam, kjer bi jih le-te razbile in uničile. V prvem delu ofenzive so nemške enote uporabile princip kotla za obkolitev in uničenje partizanskih enot, v drugem delu pa so vzpostavili dve vzporedni zaporni črti, udarne enote pa so partizanske sile stiskale iz smeri vzhoda in zahoda.

5 SILE

5.1 NASPROTNIK

Nemške enote so v Slovenskem primorju pred ofenzivo imele vrsto neuspehov in pretrpele izgube, kar pa na kasnejše boje ni imelo skoraj nobenega vpliva, saj so te enote izpopolnili z novim moštvom, okrepili četniške in nedičevske enote z begunci iz Srbije in Bosne ter z interniranci iz Nemčije, na pomoč pa so jim prišle še nove vojaške, policijske in domobranske enote z Dolenjske, Notranjske, Štajerske, Koroške in Furlanije (Petelin 1965, 110).

Za zadnjo ofenzivo so angažirali razmeroma močne sile, čeprav jim je moštva dejansko primanjkovalo, pri tem pa so pazili, da čim manj oslabijo svoje operativne enote, ki so jih nujno potrebovali na svetovnih bojiščih. Pri izbiri satelitskih enot so Nemci pazili, da so izbrali najboljše (Novak in drugi 1997, 315). K satelitskim enotam so dodali različne nemške enote. Tako je bila četniški Dinarski diviziji pridodana štabna četa v moči 120 mož, z nalogo, da v osebni stiku s poveljniki brigad poenostavijo prenos ukazov in z osebnim zgledom aktivira dejavnost četnikov. Štabna četa ni bila pod poveljstvom vojvode Djujića, temveč je delovala samostojno po navodilih komandanta SS in policije v Gorici (Novak in drugi 1997, 783).

Poglejmo, katere enote so bile vključene v nemške sile v zadnji ofenzivi in kako so bile razporejene.

➤ Bojne skupine v prvem delu ofenzive

- ❖ Bojna skupina Blank (je imela nalogo, da vzpostavi zaporno črto Idrija–Grahovo ob Bači–Podbrdo iz dveh smeri: 3. bataljon 15. SS policijskega polka je zasedel položaje po Baški grapi od Grahovega do Podbrda, ostale enote pa so se zbrale v Idriji in so od tam prodirale proti Reki in nato proti Bukovem (Petelin 1965, 116)). V bojni skupini Blank so bile sledeče enote:

- 10. SS policijski polk,
- 3. bataljon 15. SS policijskega polka,
- 2. bataljon 1. polka Srbskega prostovoljskega korpusa (SDK) (Di Giusto 2005, 635),
- 2. bataljon 4. polka Srbskega prostovoljskega korpusa (SDK) (Di Giusto 2005, 635),
- 21. SS policijsko izvidniška četa iz ukinjene albanske 21. SS divizije Skenderbeg (Di Giusto 2005, 635),
- četa »Schmidt« (enota varnostne službe (SD)),

- artilerijska baterija 97. armadnega korpusa.

Skupaj je bilo v bojni skupini Blank od 3.500 do 4.000 mož (Novak in drugi 1997, 361).

- ❖ Bojna skupina Dippelhofer (je imela nalogo vzpostaviti zaporno črto Idrija–Žiri–Škofja Loka). Sestavljale so jo naslednje enote:
 - SS podčastniška šola iz Ljubljane,
 - ruske kvizlinške enote (ROA) – polk Varjagov,
 - Notranjski četniški odred,
 - Gorenjski četniški odred,
 - Soško-Primorski četniški odred,
 - topniški divizion Srbskega prostovoljskega korpusa,
 - 2. bataljon Slovenskega domobranstva (Rupnikov bataljon),
 - deli 43., 44., 45., 46. in 72. posadne čete slovenskega domobranstva.

V bojni skupini Dippelhofer je bilo skupaj približno 3.500 mož (Novak in drugi 1997, 361).

- ❖ Udarne bojne skupine (je imela nalogo, da s črte Škofja Loka–Železniki–Podbrdo prodre proti Cerknem. Dva polka 14. Waffen-SS divizije (Ukrajinske) pa sta imela nalogo v tem času prečesati Jelovico (Novak in drugi 1997, 362)). V udarni bojni skupini so bile te enote:
 - 13. SS policijski polk,
 - 17. SS policijski polk,
 - 28. SS policijski polk »Todt«,
 - dva polka 14. SS divizije »Galizien«.

Skupaj je bilo v udarni bojni skupini približno 4.500 mož.

Naknadno je bilo ugotovljeno, da so v prvem delu ofenzive sodelovale še nekatere druge manjše kvizlinške enote: neka grška kvizlinška enota in italijanske enote (Petelin 1965, 117). V prvem delu ofenzive so nemške sile šteje okoli 15.000 mož (Novak in drugi 1997, 362).

➤ Bojne skupine v drugem delu ofenzive

V drugem delu ofenzive so skupaj z bojno skupino Blank, ki je bila v enaki sestavi kot v prvem delu, in okrepljeno bojno skupino Dippelhofer sodelovale še štiri bojne skupine. Oglejmo si sestavo in naloge teh bojnih skupin.

- ❖ Bojna skupina Blank (v enaki sestavi in z enako nalogo kot v prvem delu ofenzive).

- ❖ Bojna skupina Hahn (je imela nalogo, da vzpostavi zaporno črto na Banjški planoti. To bojno skupino je sestavljala 24. SS brigada Kraških lovcev (Petelin 1980, 483)).
- ❖ Bojna skupina Bikowsky (je bila sestavljena iz 2. kozaškega polka brez enega bataljona in je imela nalogo, da iz Gorice prodre v smeri Trnovo–Lokve (Bavec 1970, 473)).
- ❖ Bojna skupina Lecher (ki so jo sestavljale enote četniške Dinarske divizije, enote 1. udarnega polka SNVZ in 3. četa 10. SS policijskega polka. Njena naloga je bila, da vzpostavi zaporno črto vzdolž ceste Gorica–Ajdovščina–Col (Petelin 1985, 234)).
- ❖ Bojna skupina Dippelhofer (je bila sestavljena iz sledečih enot):
 - četniške enote,
 - en bataljon 2. kozaškega polka,
 - italijanske policijske enote,
 - enote 1. udarnega polka SNVZ.

Po končanem prvem delu ofenzive pa so se ji pridružile še:

- 2. bataljon Slovenskega domobranstva (Rupnikov bataljon),
- deli 43., 44., 45., 46. in 72. posadne čete Slovenskega domobranstva,
- ruske kvizlinške enote,
- grške kvizlinške enote,
- SS podčastniška šola.

Njena naloga je bila, da vzpostavi zaporno črto Col–Idrija (Petelin 1983, 475).

Ocenjeno je, da so v tem delu ofenzive nemške sile šteje približno 23.000 mož (Novak in drugi 1997, 362).

5.2 LASTNE SILE

V obroču prvega dela nemške ofenzive se je znašlo približno 2.500 bork in borcev partizanskih enot in poveljstev (Dolničar in drugi 2001, 12–13). Te so bile:

- Komanda mesta Cerkno,
- Komanda mesta Škofja Loka,
- Komanda mesta Kranj,
- Oblastni komite KPS za Gorenjsko z zaščitnim bataljonom,
- Gorenjsko vojno področje,
- 19. SNOUB Srečka Kosovela,
- Škofjeloško odred,
- 158. brigada Antonio Gramsci,

- 20. Tržaška udarna brigada,
- Inženirsko-tehnični bataljon 31. divizije,
- Premična bolnišnica 31. divizije in
- razne korpusne zaledne ustanove.

Od omenjenih 2.500 bork in borcev je bila oborožena komaj polovica, izkušenih v boju pa je bilo še manj (Klanjšček 1976, 913).

Drugi del nemške ofenzive pa je zajel glavnino 9. korpusa:

- 30. divizija (Otlica)²:
 - 17. SNOUB Simona Gregorčiča (Vojsko),
 - 18. SNOUB Bazoviška (Obli vrh–Angelska gora–Sinji vrh);
- 31. divizija (Male Lazne):
 - 3. SNOUB Ivana Gradnika (Križna gora),
 - 7. SNOUB Franceta Prešerna (Male Lazne–Krnica),
 - 16. SNOUB Janka Premrla – Vojka (Male Lazne),
 - Udarne čete (Vojsko);
- italijanska divizija Garibaldi (Oblakov vrh):
 - 156. brigada Bruno Buoizzi (Vojsko) (Petelin 1980, 483),
 - 157. brigada Guido Picelli (Šentviška gora);
- 2. brigada Narodne obrambe:
 - 1. bataljon (Banjška planota),
 - 3. bataljon (Banjška planota),
 - 1. četa ter prištabne enote 2. bataljona (Banjška planota).

V teh enotah je bilo približno 3.000 bork in borcev, skoraj še enkrat toliko pa jih je bilo iz raznih prištabnih enot divizij in korpusa, zalednih enot in ustanov in raznih oblastnih organov (Petelin 1985, 234).

Razmerje med partizanskimi in nemškimi silami je bilo približno 1:8 v korist slednjih (Petelin 1980, 483).

² Lokacije so povzete po: Pregled zgodovine NOB.

Tabela 5.1: Primerjava formacije partizanske divizije in nemškega SS policijskega polka

	DIVIZIJA	MOŽ	POLK/ BRIGADA	MOŽ	BATALJON	MOŽ
NEMŠKE SILE (SS POLICIJSKI POLK)	-	-	štab + 3 bataljoni	1650	štab + 4 čete	550
PARTIZANS KE SILE (DIVIZIJA)	štab + 3 brigade	2457 ³	štab + 3 bataljoni	782	štab + 3 čete	231

Viri: MIRS (Organization) in Allied Forces: Supreme Headquarters, Evaluation and Dissemination Section (1997); Kladnik (2006).

Za lažje razumevanje razmerja sil sem primerjal ognjeno moč 18. Bazoviške brigade, 2. bataljona Slovenskega domobranstva in SS policijskega bataljona.

Moč oborožitvenih sistemov, s katero delujejo po določenem cilju, se je nekoč izražala v taktični situaciji s številom izstrelkov, izstreljenimi na določeni razdalji v časovni enoti, ali z maso izstreljenih izstrelkov v časovni enoti. Vse pogosteje se izraža s številom uničenih ali onesposobljenih ciljev v določenem času in na določeni razdalji oziroma z velikostjo uničene površine v hektarjih (Žabkar in Svete 2011, 8).

Pri primerjavi ognjene moči sem uporabil metodo izražanja ognjene moči z maso izstreljenih izstrelkov v časovni enoti. Za izračun ognjene moči sem uporabil enačbo:

$$x \times rpm \times m_{(proj.)} = OM$$

pri čemer je „x“ število kosov določenega orožja, „rpm“ je teoretična hitrost streljanja določenega orožja, „m_(proj.)“ je masa izstrelka in „OM“ ognjena moč določenega orožja. Za izračun skupne ognjene moči enote sem seštel ognjeno moč posameznih orožij, ki jih je enota uporabljala, pri tem pa nisem upošteval pištol, saj so služile kot pomožno orožje in se jih v boju praviloma ni uporabljalo.

3 Od tega je bilo borcev in bork 612.

Tabela 5.2: Ognjena moč 18. SNOUB Bazoviške

Z.Š.	OROŽJE	ŠTEVIL O	KALIB ER [mm]	HITROST STRELJANJA [nabojev/minuto]	MASA IZSTREL KA [g]	OGNJENA MOČ [kg/minuto]
1	PUŠKA	475	7,7	20	11	104,50
2	BRZOSTRELKA	10	9	600	8,04	48,24
3	LAHKI MITRALJEZ BREN	39	7,7	520	11	223,08
4	TEŽKI MITRALJEZ BREDA	10	8	460	13	59,80
5	LAHKI MINOMET	5	45	18	465	41,85
6	TEŽKI MINOMET	2	81	18	3260	117,36
					SKUPAJ	477,47
					MOŽ	541

Viri: Petelin (1965); Novak in drugi(1997); Wikipedia (2015a); Wikipedia (2015d),
Wikipedia (2015e); Wikipedia (2015f); Wikipedia (2015g); Wikipedia (2015j).

Tabela 5.3: Ognjena moč 2. bataljona Slovenskega domobranstva

Z.Š.	OROŽJE	ŠTEVI LO	KALIBE R [mm]	HITROST STRELJANJA [nabojev/minut o]	MASA IZSTREL KA [g]	OGNJENA MOČ [kg/minuto]
1	PUŠKA	437	6,5	12	10,5	55,06
2	BRZOSTRELKA	43	9	600	8,04	207,43
3	LAHKI MITRALJEZ	36	6,5	500	10,5	189,00
4	TEŽKI MITRALJEZ	8	8	600	13	62,40
5	LAHKI MINOMET	13	45	18	465	108,81
6	TEŽKI MINOMET	4	81	18	3260	234,72
					SKUPAJ	857,42
					MOŽ	541

Viri: Štut (2008); Wikipedia (2015c); Wikipedia (2015e); Wikipedia (2015i); Wikipedia
(2015g); Wikia (2015).

Tabela 5.4: Ognjena moč SS policijskega polka (splošna formacija)

Z.Š.	OROŽJE	ŠTEVILO	KALIBER [mm]	HITROST STRELJANJA [nabojev/minuto]	MASA IZSTRELKA [g]	OGNJENA MOČ [kg/minuto]
1	PUŠKA	590	7,9	15	8,1	71,69
2	BRZOSTRELKA	46	9	500	8,04	184,92
3	LAHKI MITRALJEZ	35	7,9	800	10	280,00
4	TEŽKI MITRALJEZ	17	7,9	1150	10	195,50
5	LAHKA HAVBICA	2	75	10	6000	120,00
6	PROTITANKOVSKI TOP	3	37	13	685	26,72
					SKUPAJ	878,82
					MOŽ	693

Viri: MIRS (Organization) in Allied Forces: Supreme Headquarters, Evaluation and Dissemination Section (1997); Vovko (2013); Wikipedia (2015b); Wikipedia (2015č).

Tabela 5.5: Primerjava ognjene moči

Z.Š.	VOJAŠKA ENOTA	MOŽ	OGNJENA MOČ [kg/minuto]
1	PARTIZANSKA BRIGADA (18. SNOUB BAZOVIŠKA)	541	477,47
2	2. BATALJON SLOVENSKEGA DOMOBRANSTVA	541	857,42
3	SS POLICIJSKI BATALJON	693	878,82

Iz primerjave ognjene moči (glej Tabela 5.4) vidimo, da sta po številu mož partizanska 18. Bazoviška brigada in 2. domobranski bataljon izenačena, medtem ko je SS policijski bataljon številčno močnejši, predvsem na račun podpornih enot. Ognjena moč partizanske brigade je s 477,47kg izstreljenih izstrelkov bistveno manjša kot ognjena moč domobranskega (857,42kg/minuto) in SS policijskega polka (878,82kg/minuto). Pri izračunu in primerjavi ognjene moči je treba upoštevati, da so imele partizanske enote med ofenzivo velike težave z oskrbo s strelivom⁴ in izgubami v moštvu⁵, kar je dejansko njihovo ognjeno moč še zmanjšalo, medtem ko nemške sile teh težav niso imele.

Primerjava nemških enot in poveljstev s partizanskimi je zelo nevhvaležno in težko delo, saj so na obeh straneh v ofenzivi sodelovale različne enote, tako po številu moštva kot po opremi in

⁴ Pomanjkanje streliva je bilo tako hudo, da je med prebojem borcev ostalo le še po približno 5, puškomitraljezom pa po 30 do 50 nabojev (Petelin 1983, 495).

⁵ V 1. bataljonu Bazoviške brigade je po 28. marcu 1945 zaradi izgub v moštvu ostalo le še 42 borcev (Petelin 1983, 485).

oborožitvi. Ta diferenciacija pa ni značilna samo med nemškimi in partizanskimi, ampak tudi med samimi nemškimi in samimi partizanskimi enotami. Na nemški strani so na primer sodelovale številne kvizlinške enote, ki so imele drugačno formacijo, kot jo je imel nemški SS policijski bataljon kot temeljna enota, ki je izvajala protipartizanski boj na zaseden ozemlju. Tudi med partizanskimi enotami so obstajale razlike. Tako je bila Udarna četa 31. divizije oborožena samo z avtomatskim orožjem in je imela veliko večjo ognjeno moč kot vse ostale partizanske enote in tudi kot po velikosti primerljive nemške enote. Tako so razmerja sil, ki jih najdemo v virih, zgolj grobe ocene dejanskega razmerja, pri katerem je potrebno upoštevati še izurjenost moštva, popolnjenost z oborožitvijo, strelivom, opremo ter hrano in vodo. Na bojno zmogljivost vpliva tudi možnost popolnjevanja izgub in oskrba ranjenih, poškodovanih in obolelih, tako da je dejansko razmerje sil zelo težko, če ga je sploh možno, oceniti.

6 ZEMLJIŠČE

Zemljišče oziroma prostor je eden od temeljnih dejavnikov oboroženega boja (Unger 2002, 18–19), zato ga vojaški poveljniki skrbno proučijo med procesom bojnega odločanja. Tudi jaz bom analiziral zemljišče oziroma prostor, na katerem je potekala ofenziva. Da bo analiza bolj pregledna, jo bom opravil po delih ofenzive in glede na geografske enote.

6.1 PRVI DEL OFENZIVE – ZAČETEK POMLADI

- Idrijsko-Cerkljansko hribovje

Ključne značilnosti Idrijsko-Cerkljanskega hribovja so ozke doline z vodotoki, visoke planote, značilna arhitektura, celki, travinje, razčlenjenost, gozdnatost, rudarjenje in odmaknjenost.

Zgradbo prostora gradi glavna dolina Idrijce s pritoki, ki daje prostoru jugovzhodno-severozahodno usmeritev. Značilno je tudi zaporedje hribovitih, visokih planot (Šentviška planota, Šebrelje, Vojsko) in gozdnatih hrbtov kot tudi prisotnost strmih pobočij, globokih dolin in številnih grap. Vode tečejo po številnih dolinah in grapah, same planote pa so brez površinskih vod ali zgolj s posameznimi izviri in potočki. Gozdovi poraščajo strma pobočja dolin. Prevladujejo bukovi gozdovi. Značilnost poselitve so samotne kmetije. V dolinskem dnu so razpršene po manjših razširitvah sicer ozkih dolin, na planotah pa se pojavljajo v bolj strnjeni obliki. Večja strnjena naselja v dolini so nastala zaradi trgovine ali industrije ter rudarstva (Idrija, Spodnja Idrija, Cerčno) in delujejo kot izjema v vzorcu poselitve (Marušič in drugi 1998, 36–39).

- Škofjeloško hribovje

Ključne značilnosti Škofjeloškega hribovja so prav tako ozke doline, vodotoki in hribovje. Poleg tega je značilna tudi travniška raba dolin, celki ter gozdnat in orientacijsko zahteven prostor s cerkvami na vzpetinah in kmečkimi dvorci. Škofjeloško hribovje nima izrazitega prostorskega okvirja in je orientacijsko zahteven, saj prehaja v podobno krajino Polhograjskega hribovja. Jasna je glavna smer, ki jo je Škofjeloškemu hribovju dala reka Sora. Zgradbo prostora gradijo hribovita pobočja z vrhovi, ki prevladujejo nad okolico in so zato tudi pomembne orientacijske točke (Ratitovec, Blegoš, Lubnik), ter ozki dolini obeh Sor, ki med seboj delita hribovje. Relief je zelo razgiban, gore s strmimi pobočji in priostrenimi vrhovi (Stari vrh, Mali vrh, Blegoš, Porezen) se dvigajo nad kopastimi, gozdnimi hrbti. Nепropustna podlaga je omogočila, da se je vodna mreža razvila zelo na gosto, zato je površje razčlenjeno na množico dolin, grap in vmesnih hrbtov, pri čemer so južna pobočja še bolj razčlenjena kot severna. Ravnega sveta je malo, predvsem so to terase ob obeh Sorah. Poljanska in Selška Sora tečeta v alpski smeri proti vzhodu. Njuno porečje je obsežno in vse leto vodnato. Na pritokih se pojavljajo različne hidrološke in geomorfološke oblike, na primer slapovi, brzice, tesni. V hribovju in na strmih predvsem osojnih pobočjih zelo dobro uspeva iglast gozd s primesjo bukve. Po grapah in ob vodotokih je veliko jelševja vrbovja in topolov. V ravnini je nekaj večjih naselij, glavnina poselitve je v zaselkih in manjših vasicah na obeh pobočjih, veliko je samotnih kmetij, običajno na prisojnim pobočju. Naselje ali samotno kmetijo obdajajo sadovnjaki s kozolci in seniki (Marušič in drugi 1998b, 40–45).

6.2 DRUGI DEL OFENZIVE – KONEC ZIME

- Banjška planota

Ključne značilnosti Banjške planote so dinarski značaj reliefa in rastja, redka poselitev, odmaknjenost, naravna ohranjenost in sklenjeni gozdovi ter goličave. Osrednji del enote so Banjščice, rahlo valovita travniška planota z odprtim razgledom proti jugu, zahodu in severu. Planoto zelo značilno omejujeta globoka dolina Soče ter na vzhodu Čepovanski dol, ki se izteče v Grgarsko polje. Območje je dokaj redko poseljeno. Naselja se pojavljajo na kraških poljih in drugih uravninah, večinoma v strnjениh oblikah. V tem pogledu so Lokovci z razpršeno pozidavo izjema. Relief označujejo neke vrste terase ali planotaste stopnje. Te se dvigajo od roba, ki ga ustvarja veriga nad Goriško ravnijo in dolino Soče (Škabrijel–Skalnica–Vodice–Kuk nad Paljevim), proti notranjosti planote. Pri Banjščicah nekoliko razgiban teren in prevladujoče travinje dajeta svojevrsten videz krajini. Relief je tu zelo razgiban s stožčastimi hribčki in številnimi vrtačami. Površinske vode se pojavljajo v obliki potokov na obrobju planote ter na

kraških poljih. Po krajšem toku na površini potoki praviloma poniknejo. Povsem brez površinskih vod so izrazito kraški Lokovci in preostali del Čepovanske doline. Gozd nastopa v obliki krp, ki pa se z zaraščanjem postopoma zlivajo v strnjene gozdnate površine. Za pretežni del območja je značilno rastišče primorskega termofilnega gozda bukve in jesenske vilovine, v Lokovcih pa se pojavlja še jelovo-bukov gozd. Poselitev se razlikuje po posameznih območjih znotraj enote. Tako so nižje ležeča naselja na kraških poljih strnjena in imajo izrazit kraško primorski značaj (Marušič in drugi 1998a, 26–31).

- Trnovski gozd

Ključne značilnosti Trnovskega gozda so kraško površje in prevladujoči gozdovi, redka, razpršena poselitev, odprtost planote, naravna ohranjenost in dinarski značaj. Trnovski gozd je obsežna gozdnata planota. Razgibanost reliefa ustvarja v zahodnem delu dokaj zapleteno prostorsko strukturo, v kateri so zaradi nepreglednosti možnosti za orientacijo slabe. Vzhodni del planote je ožji in hkrati veliko preglednejši. Enoto opredeljuje razmeroma enotna podoba prostora. Značilen je precej razgiban relief. Očitni so zlasti posamezni bolj ali manj osameli vrhovi stožčaste oblike, ki ne ustvarjajo opaznega grebena ali verige vrhov, pač pa se pojavljajo nepovezano. V opazno verigo vrhov se povežejo šele v vzhodnem delu Trnovskega gozda, kjer oblikujejo verigo Velikega in Malega Golaka. Trnovski gozd ima nekaj naravoslovnih posebnosti, kot so globoke vrtače z mrazišči (Smrekova draga) kot posledico temperaturne inverzije ter brezna z večnim ledom – ledenice. Visok plato nad Vipavsko dolino označuje razgiban relief stožčastih vrhov, večjih kraških kotanj in vrtač, od katerih so nekatere globoke ter z brezni v dnu. Za rob Trnovske planote nad Vipavsko dolino so značilne prepadne strmine, melišča in balvani. Prepaden, čeprav manj izrazit, je tudi severni rob planote nad dolinama Trebuščice in Belce. Površinskih in podzemnih voda v tej enoti ni. Izjema so za to območje značilni kali, ki jih imajo vse večje kmetije za napajanje živine. Gosti in sklenjeni gozdovi so le na nekaterih širših izravninah in neizrazitih suhih dolinah izkrčeni v različno velike krpe, na katerih so pretežno urejeni travniki in pašniki. Prevladujejo sestoji jelke in bukve. Na Trnovski planoti prevladuje redka in razpršena poselitev. Bolj strnjeno je samo naselje Trnovo. Sicer so poseljeni le deli posameznih večjih izkrčenih jas v gozdu. Tak primer so naselja Lokve, Nemci in Lazna v zahodnem delu ter Predmeja, Otlica in Kovk v vzhodnem delu (Marušič in drugi 1998a, 32–37).

7 ČAS

Pri izvedbi ofenzive je nemške sile časovno omejeval prodor zavezniških sil proti severu po Apeninskem polotoku ter prodor partizanskih sil na Balkanu. Nemci so načrtovali, da bo ofenziva trajala 10 do 14 dni (Novak in drugi 1997, 774), trajala pa je od 19. marca do 6. aprila, kar skupaj zneso 19 dni. Tudi partizanske sile so bile prav tako časovno omejene s prodorom zavezniških sil po Apeninskem polotoku, saj so želele pred njimi zavzeti Gorico in Trst ter na ta način mejo, ki je bila načrtovana po 1. sv. vojni, prestaviti na narodnostno mejo.

8 VREME

Zemljišče v notranjosti Trnovskega gozda je bilo pod snežno odejo, tako da je bilo onemogočeno premikanje tovarne živine, ker se ji je sneg globoko udiral. Tista stran planote, ki gleda proti Vipavski dolini, je bila izpostavljena vplivu toplega vetra, ki piha iz smeri Krasa, Vipavske doline in iz spodnjega dela Soče, zato se je sneg stalil. Naglih sprememb v dnevnih temperaturah ni bilo, zato moštvo ni bilo izpostavljeno vremenskim nevšečnostim (Novak in drugi 1997, 296).

9 TAKTIKA

9.1 TAKTIKA NEMŠKIH ENOT

Za načrt prvega dela ofenzive je bila značilna zamisel o »kotlu«, v katerem naj bi bile partizanske sile, ki bi ostale v njem, uničene. V ta namen so nemške sile hitro ustvarile močne zaporne črte, nato pa z izhodiščne črte s premično udarno skupino prečesale obkoljeno zemljišče (Klanjšček 1976, 913). Ta udarna skupina je nastopala v večjih kolonah, prehodila in pregledala vse poti, gozdove in grape. Postavljala je zasede na vseh prelazih in križiščih (Novak in drugi 1997, 286). Ključni dejavnik uspeha nemških enot v prvem delu ofenzive pa je več kot 10-dnevno zadrževanje teh enot na območju, ki ga je zajela ofenziva. Ta dolgotrajnost nemške ofenzive je bila za partizanske enote bolj usodna kot pa premoč nemških sil in njihovo orožje. Ker so nemške enote po območju ofenzive patroljirale s patroljami tudi do 50 mož, so močno ovirale ponovno organizacijo razbitih partizanskih enot in niso dopuščale nobenih ofenzivnih akcij (Lotrič 1971, 260).

V drugem delu ofenzive je nemško poveljstvo pristopilo k izvedbi koncentričnega napada, ki je zaradi težje koncentracije sil za nemške enote predstavljal težji način bojevanja, a jim je omogočal boljše izkoriščanje taktičnega uspeha. Nemci so bili prisiljeni h koncentraciji številčno močne formacije svoje vojske, ki so jo popolnili s formacijami četnikov,

domobrancev in fašistov, upajoč, da bodo s tako doseženo številčno premočjo uspeli potisniti partizanske sile na majhen sektor in jih tam nato uničiti (Novak in drugi 1997, 403).

Cilj nemških sil je bil, da stisnejo 9. korpus na najmanjše možno področje, ga nato potisnejo na zemljišče s takšnimi geografskimi značilnostmi, da bi mu lahko zadal najhujše uničenje (Novak in drugi 1997, 301).

Po splošnem taktičnem pravilu je treba nasprotnika, če je obkoljen, razbiti na več manjših delov in potem vsakega izmed njih posebej uničiti. Nekaj podobnega so nemške sile želele doseči v drugem delu ofenzive. Zato se je morala bojna skupina Dippelhofer, ki je delovala s Cola, prebiti na Otlico in Predmejo ter se tam združiti z bojno skupino Bikowsky, ki je napadala z Lokev. To pa je bilo moč doseči šele potem, ko bi nemške enote zavzele najbolj dominantno točko na tej smeri – Sinji vrh, ki je bil prav zaradi tega tako pomemben tako za nemške kot tudi za partizanske enote (Petelin 1983, 480).

Nemške sile so proti partizanskim silam operirale na široki fronti z močnimi prodornimi kolonami, ki so po močnejšem odporu partizanskih sil takoj prenehale z ofenzivnim delovanjem v to smer ter takoj začele pritiskati na krila partizanskih razporeditev. Nemške sile so pod svojo kontrolo zadržale vse dominantne točke ter križišča, ki so jih zasedle s satelitskimi silami, dočim so pretežno z Nemci popolnjene enote operirale po notranjih smereh (Novak in drugi 1997, 458).

Pogosto so se posluževale tehnike infiltriranja skozi oziroma med partizanskimi razporeditvami, pri čemer so izkoriščale široko frontno črto in maloštevilnost partizanskih enot. Vsaka desetina je dobila nalogo, da se ne ozirajoč na levo in desno vklini v partizansko obrambo, jo razkroji in dezorganizira (Novak in drugi 1997, 302). Pri tem so uspešno uporabljali tehniko napredovanja v več kolonah, s čimer so prisilili obrambo, da razporeja svoje sile in s tem določene dele obrambe oslabi (prav tako, 301).

Prve dni ofenzive so delovale samo nemške izvidniške skupine. Raziskovale in odkrivale so razvrstitev partizanskih enot, organizacijo obrambe, ognjeni sistem ter njegove šibke točke. Z vso močjo so nemške sile začele delovati šele 23. marca (Lah 1998, 181).

V ofenzivi so množično uporabljale artilerijsko ognjeno podporo (Novak in drugi 1997, 302).

9.2 TAKTIKA PARTIZANSKIH ENOT

Obkolitev ni bila za partizanske enote nič novega. V primeru obkolitve so se morale le izogibati nasprotnikovim poskusom, da jih z močnejšimi silami stisne na ozek prostor, kjer bi jih nato uničil. Štab 9. korpusa je vedel, da se pripravlja ofenziva, ni pa vedel, ali bodo nemške enote le

potiskale partizanske sile z Gorenjske proti Primorski, ali bodo obkoljevali posamezne sektorje in jih drugega za drugim pregledovale. Takoj, ko je ugotovil, da gre za drugo varianto, je ukazal enotam na Cerkljanskem in Gorenjskem, naj se prebijajo proti severu ali jugu (Petelin 1965, 127).

Ukaz, ki so ga partizanske enote, ki so se znašle v obroču nemških enot na Cerkljanskem in Gorenjskem, dobile od štaba 9. korpusa – naj se ne osredotočajo, temveč čim bolj manevrirajo, ob prvi priložnosti pa naj se prebijejo – je povsem ustrezal stvarnim razmeram, saj so bile partizanske enote v obroču prešibke, da bi se lahko uspešno upirale močnejšemu nasprotniku, poleg tega pa bi se po preboju iz obroča še imele kam umakniti. Za drugačno taktiko se je štab 9. korpusa odločil v drugem delu ofenzive, ker se takrat ni bilo več kam umakniti, saj so nemške enote zasedle vso Gorenjsko in Cerkljansko, kasneje pa še Šentviško planoto, medtem ko sta bila Kras in Vipavska dolina že prej polna četnikov. Štab korpusa se je odločil za taktiko obrambe in frontalnega boja (Petelin 1965, 164).

Partizanske enote so v tej ofenzivi pokazale večjo elastičnost manevriranja in tudi frontalno borbo so dobro vodili. Proti sredstvom in premoči nemških enot so dobro držale položaje in ocenjevale šibke točke v razporedu nemških sil ter tako večkrat prešle iz obrambe v uspešne ofenzivne sunke (Novak in drugi 1997, 458).

Bojevanje v času ofenzive se je odvijalo 24 ur na dan, ker so se partizanske sile zaradi neugodnega razmerja sil in oborožitve zatekale k nočnemu bojevanju, da bi pridobile čez dan izgubljene položaje in na ta način nevtralizirale premoč nemških sil (Novak in drugi 1997, 296).

Kjer so bili položaji med partizanskimi enotami precej oddaljeni drug od drugega, so vmesne prostore pokrivali z bojnimi patroljami, ki so imele nalogo, da jih nadzirajo, nasprotnika, na katerega bi naletele, pa zavrnejo (Petelin 1967, 580).

Značilnost partizanske taktike bojevanja v obkolitvi je tudi ta, da so v artilerijskem bataljonu dobili ukaz, naj topove zakopljejo, vlečno živino pa poskrijejo pri lokalnem prebivalstvu ter se nato kot pehota pridružijo ostalim enotam (Štimac 1985, 230–231).

V veliko pomoč partizanskim enotam pri branjenju v obroču med ofenzivo je bilo tudi zavezniško letalstvo, ki je prišlo na pomoč po pozivu Glavnega štaba. Zavezniško letalstvo je bilo najbolj dejavno 2. aprila, ko je ves dan obstreljevalo nemške položaje in cesto Idrija–Oblakov vrh–Dolenja Trebuša. Med drugim so bombardirali tudi Vojsko in pri tem uničili nedičevski štab in 26 vozov streliva, ki so ga nedičevci imeli tam shranjenega (Petelin 1965, 154–155).

10 LOGISTIKA

10.1 LOGISTIKA NEMŠKIH ENOT

Glede na organiziranost in moč nemških enot bi lahko sklepali, da nekih težav z logistično oskrbo niso imeli. Vendar nam dejstva iz virov prikazujejo drugačno stanje. Tako so imele nemške enote, ki so se bojevale v ofenzivi, težave z dostavo streliva za različne tipe orožja, razen za mitraljeze. Prav tako so imeli težave pri premeščanju rezervnega streliva, ki so ga enote vzele s seboj, ker jim je primanjkovalo vozil in tovorne živine. Za transport opreme in streliva so imeli bataljoni posebne transportne vozičke, ki pa zaradi svoje teže in širine niso bili primerni za uporabo v hribovitih delih. Bolje so se obnesli dvoosni lahki vprežni vozovi bojne komore. V tej ofenzivi je svojo vrednost dokazala tovarna živina s tovnimi sedli, ki so jo uporabljali za transport mitraljezov, minometov in pripadajočega streliva. Poleg težav s transportom, so se nemške enote pritoževale tudi nad pomanjkanjem maskirnih oblek, saj da so zelene uniforme preveč izstopajoče in se jih lahko opazi na veliki razdalji. Skoraj neverjeten se zdi podatek, da je nemškim enotam primanjkovalo tudi daljnogledov, busol in topografskih kart, saj z njimi niso bili opremljeni vsi poveljniki vodov in desetov, kot bi si to želeli. Zaradi tega se je dogajalo, da je ena enota streljala na drugo, ker se zaradi pomanjkanja daljnogledov nista mogli pravočasno prepoznati. Pri tem naj omenim, da je neka četa imela le tri daljnoglede, pa še te je imela izposojene (Novak in drugi 1997, 801).

Nemške enote so se pritoževale tudi nad obleko in obutvijo. Pripadniki so bili večinoma opremljeni s pehotnimi škornji, ki pa niso bili primerni za delovanje v goratem svetu, zato so težili k temu, da bi jih nujno zamenjali za dobre planinske čevlje. Na razpolago so sicer že imeli italijanske planinske čevlje, vendar tudi z njimi niso bili zadovoljni, ker so na vlagi, zlasti v predelu gležnja, hitro razpadli in kot taki niso bili več uporabni (prav tako, 802). V poročilih po ofenzivi so omenjali težave z obleko in obutvijo ter njihovo iztrošenostjo in prosili za nujno zamenjavo, pri čemer so ugotavljali, da dokler se menjava ne izvede, enote niso sposobne za pohode in bojevanje (prav tako, 794).

Oskrba hrane je bila urejena preko postaj za dostavo hrane. Te so delile pohodne obroke hrane za pet dni, ki so vsebovali pretežno sveže klobase. Zaradi tega je bilo moštvo nemških enot prisiljeno, da jih čim prej porabi, da se ne bi pokvarile. Postajam za dostavo hrane so tako sugerirali, naj bodo klobase vsaj malo prekajene (Novak in drugi 1997, 802).

10.2 LOGISTIKA PARTIZANSKIH ENOT

Dolgotrajni boji med ofenzivo so potekali ob hudem pomanjkanju hrane in streliva (Petelin

1985, 242). Hrana, kolikor jo je bilo, je bila zelo enolična. V Bazoviški brigadi so, na primer, v zadnjih dveh mesecih le petkrat jedli močnik, sicer pa le neslano juho z mesom (Petelin 1965, 111). Kmalu po začetku ofenzive je med partizanskimi enotami v Trnovskem gozdu nastopilo hudo pomanjkanje hrane. Dostop v Vipavsko dolino je bil zaradi zaporne črte Lecher nemogoč, vasi na širšem območju Trnovskega gozda (Otlica, Predmeja, Vojsko itd.) pa so nemške enote že v prejšnjih ofenzivah temeljito izropale. Zavezniki so sicer 25. marca s štirimi letali odvrkli v Mrzlo Rupo približno pet ton moke, riža, margarine, soli in čaja, toda ta količina je bila za toliko ljudi v obroču le kaplja v morje (Petelin 1965, 139–140).

Tudi streliva je brigadam zelo primanjkovalo, saj so bile zaradi obroča nemških enot odrezane od skritih skladišč streliva, preko katerih so se oskrbovale. Zaplenjeno strelivo je omogočilo, da so bile brigade sposobne izvajati dolgotrajne boje v ofenzivi, saj so ga takoj uporabile proti nemškim silam (Bavec 1970, 498). Problem pa je bil z oskrbo s strelivom za angleško orožje, saj so ga zavezniki pošiljali zelo malo in ga pri Nemcih ni bilo moč dobiti. Tudi osebna oprema, obleka, plašči in obutev, je bila zelo slaba. Veliko borcev je bilo skoraj bosih in raztrganih (Bavec 1970, 499). Da bi lahko enote nahranile svoje borce, so se odločale tudi za nepriljubljene ukrepe. Vodstvo kolone, v kateri je bila tudi Kosovelova brigada, je pregledalo sleherni nahrbtnik in torbico in tako vendarle nabralo nekaj hrane, od pesti fižola ali moke, do kakšne železne rezerve v obliki suhe klobase, koščka slanine, kepice zaseke ali pa tudi repe. Zgodilo se je tudi, da so pri takem pregledu naleteli na nahrbtnik poln domačih suhih klobas (Isaković 1973, 696). Med obroki je tako minilo tudi po pet dni in borci so si pomagali, kakor so vedeli in znali. Tako so se okrepčali tudi s kožo pred kakim tednom zaklane krave (Petelin 1980, 493).

11 ZVEZE

11.1 ZVEZE V NEMŠKIH ENOTAH

V nemških enotah so med ofenzivo uporabljali različne vrste zvez. Najbolj razširjena je bila radijska zveza med enotami, kjer naj bi imela vsaka četa eno oddajno postajo ali eno optično pripravo za vzdrževanje zveze (Novak in drugi 1997, 793). Radijske naprave so si enote tudi posojale med seboj. Tako je 182. policijska gorska četa Brigadi kraških lovcev dodelila eno radijsko postajo moči 15 W (Novak in drugi 1997, 782). Poleg tega so za vzdrževanje zvez uporabljali tudi obstoječe telefonske linije, na katere so se priklapljali na različnih krajih. Četniška Dinarska divizija je imela na voljo telefonsko linijo na cesti Gorica–Col–Idrija, priključek na to linijo pa je bil izvršen v Podkraju (Novak in drugi 1997, 784).

11.2 ZVEZE V PARTIZANSKIH ENOTAH

Enote 9. korpusa so med ofenzivo uporabljale kurirske, signalne in radijske zveze. Signalne zveze so bile pogoste in dokaj uspešne. Signalisti so prenašali signale s pomočjo zastavic, piščalk, svetilk in raket. Vsaka brigada 31. divizije je imela 13 do 21 signalistov. Zastavice in baterijske svetilke je bilo moč uporabljati le na krajših razdaljah. Spomladi 1944 pa so v zavezniški pomoči dobili prve ročne žaromete, ki so se napajali z 12 V akumulatorji in so bili tako močni, da so signalisti celo podnevi lahko spremljali njihove signale na razdalji 6–8 km. Ker pa jih je močna svetloba zlasti ponoči izdajala, so jih opremili s posebnimi lijaki, ki so zožili svetlobni snop (Petelin 1972, 62).

Vsaka enota je imela tudi ustrezno število stalnih in občasnih kurirjev, ki so na krajših razdaljah vzdrževali zveze neposredno, pri večjih razdaljah pa preko začasnih relejnih postaj, na katerih sta bila vsaj dva kurirja. V veliki večini so kurirji hodili peš. Pri sebi so imeli posebne knjižice v katere so vpisovali podatke o tem, koliko časa so potrebovali za svojo pot (Petelin 1972, 63).

Spomladi in poleti 1944 so vse brigade 9. korpusa dobile po eno radijsko postajo, štaba divizij sta imela po dve, korpusni štab pa tri. Ob koncu leta 1944 je imel korpus skupno 17 radijskih postaj. Pri radio telegrafiji so uporabljali Morsove znake, pri čemer so vsa sporočila šifrirali. Zaradi tega je bil ves postopek precej zamuden, a je bil nujno potreben, saj so imeli Nemci organizirano prisluškovalno službo (Petelin 1972, 58).

12 VPLIV NA PREBIVALSTVO

V nemškem ukazu za izvedbo ofenzive so bili opredeljeni tudi postopki ravnanja s civilnim prebivalstvom na območju, kjer je potekala ofenziva. Nemške enote so dobile nalogo, da vso moško prebivalstvo, sposobno za vojsko in delo, ki je neposredno ali posredno v službi partizanskih sil, aretirajo, evakuirajo in privedejo. Vso živino in živila, ki so presegala normalne potrebe prebivalstva, so nemške sile zaplenile. Vse telefonske linije na območju ofenzive so morale uničiti, ker so dokazano služile partizanskim silam za prenašanje sporočil, končne postaje teh linij pa so zaplenili. V naseljih, ki so jih zasedle nemške enote, so preprečili vsak prihod in odhod civilnih oseb. Osebe, zlasti ženske in otroke, ki so jih zajeli izven naseljenih mest, so podrobno preiskali, ker so utemeljeno sumili, da so v kurirski službi partizanskih sil (Novak in drugi 1997, 728).

Nemške enote so se tudi znašale nad prebivalstvom. Domačijo v Žličniku so polili z bencinom, vanjo zaprli sedem ljudi, med njimi štiri otroke, nato pa vse skupaj zažgali. Podobno je bilo tudi na kmetiji na Brdu, kjer so v hišo nagnali deset stanovalcev, med njimi sedem otrok, jih

zvezali, mednje vrgli bombo, nato pa domačijo zažgali (Petelin 1965, 154).

V Karlovinci so požgali mlin in ubili gospodinjo, pri Pisancu v Suši pa ustrelili tri ljudi. Pri Dolenčevih v Delnicah so Nemci našli nekaj partizanske literature in to je zadoščalo za poboj matere, dveh sinov in hčerke, ki je bila učiteljica v tamkajšnji partizanski šoli. Prav tako v Delnicah so pri Pavletu ustrelili tri otroke, mamo pa pretepli, zaprli v hišo in jo zažgali. V Javorjah so zažgali mlin in mater s petimi otroki živo vrgli v ogenj. Na Podjelovem Brdu nad Sovodnjem so najprej vse izropali, nato pa začeli požigati. Pri Telbanovi domačiji so gospodinjo, po njeni prošnji, naj nikar ne požgejo, in njeno 12 letno hči vrgli v ogenj (Petelin 1967, 571).

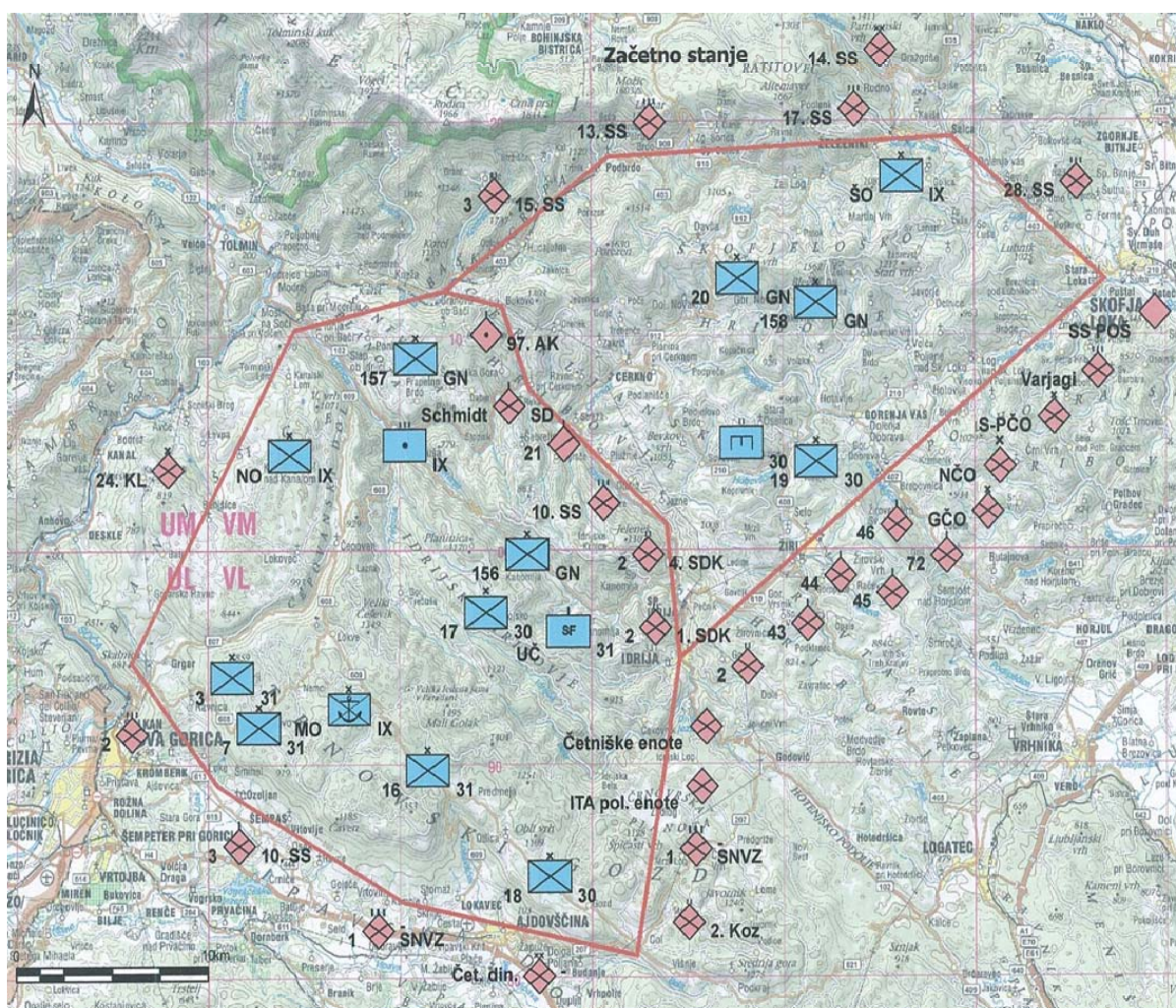
13 NAČRT IN IZVEDBA

13.1 PRVI DEL OFENZIVE – ZAČETEK POMLADI

13.1.1 RAZMESTITEV PARTIZANSKIH ENOT

Na področju, ki ga je zajel prvi del ofenzive, so se nahajale sledeče partizanske enote: Kosovelova brigada, ki je imela položaje na Kladju nad Cerknim (Isaković 1973, 646), dve brigadi divizije Garibaldi Natisone, ki je bil v okolici Železnikov (Lotrič 1971, 238), zaledne enote 9. korpusa, Inženerijski bataljon 31. divizije na Stari Oselci (Petelin 1965, 118), Gorenjsko vojno področje⁶ in Rezijski bataljon Operativnega štaba za zahodno Primorsko (Lah 1996, 218).

Slika 13.1: Začetno stanje

⁶ Gorenjsko vojno področje je imelo, brez posameznih komand mest, v dneh pred ofenzivo približno 350 ljudi. (Petelin 1965, 121)

13.1.2 RAZMESTITEV NEMŠKIH ENOT IN ZAČETEK OFENZIVE

Na prvi dan ofenzive, 19. 3. 1945, je na zaporno črto Idrija–Spodnja Idrija–Reka–Grahovo–Podbrdo začela prodirati bojna skupina Blank. Zaporne položaje na črti Spodnja Idrija–Žiri–Lučine–Planina so zasedli 2. domobranski bataljon in posadke domobranskih postojank iz Vrhnike, Logatca in Hotedršice ter Polhograjskih Dolomitov. Od Planine do Škofje Loke se je razvrstila SS podoficirska šola ter približno 1.200 mož, domnevno iz polka Varjagov. Skupaj s topniškim divizionom 1. srbskega prostovoljskega korpusa (SDK), je zaporno črto Spodnja Idrija–Škofja Loka zasedlo najmanj 3.500 mož (Isaković 1973, 647).

Zjutraj so z začetne črte Škofja Loka–Kranj–Kropa–Radovljica–Bohinjska Bela–Nomenj–Bohinjska Bistrica začeli prodirati 13., 17. in 28. SS policijski polk ter dva polka 14. SS divizije v osnovnih smereh proti Sorici, Jelovici in Blegošu (Isaković 1973, 647–648).

Tega dne na položajih partizanskih enot, ki so bile v sredini obkoljenega območja, še ni bilo čutiti nobene nasprotnikove dejavnosti in pritiska (Lotrič 1971, 240).

Kosovelova brigada se je nahajala na obrambnih položajih na Cerkljanskem vrhu, kamor jim je okrog poldne pomočnik šefa obveščevalnega centra štaba 9. korpusa iz Cerknega dostavil ukaz, da se prebije iz obroča (Isaković 1973, 649). Gorenjsko vojno področje se je nahajalo v Farjem potoku (Isaković 1973, 652). Inženerijski bataljon 31. divizije se je nahajal na Stari Oselici (Petelin 1965, 121).

Naslednjega dne okoli 19. ure je kolona 14. SS divizije prišla preko Jelovice do Dražgoš. Druga kolona, ki je pripadala 13. SS policijskemu polku, je prešla Jelovico in se zaustavila v bližini Dražgoš (Lotrič 1971, 243) Sile 13. in 19. SS policijskega polka so napredovale po vsej SV strani Železnikov (Lotrič 1971, 244).

Iz Baške grape je proti Bukovem in čez Petrovo Brdo proti Davči pritiskal še en bataljon 15. SS policijskega polka (Lotrič 1971, 239).

Škofjeloški odred je s svojimi premestitvami pripravil dobro obrambo Železnikov, o smeri premika pa so bili člani štaba odreda deljenega mnenja. Lotrič Tone, v. d. operativni oficir, je predlagal premik odreda v gozdove Bloka za Petračevo kmetijo na Jesenovcu. V štabu so delali načrte za nagel premik, do katerega pa ni prišlo, sprva zaradi omahovanja komandanta in namestnika, kasneje pa, ker se je med tem že zdanilo in premik tako velike enote ni bil več mogoč. Okoli 9. ure pa so v odredu sprejeli ukaz štaba 9. korpusa, naj se odred premakne na območje Žetina–Čabrače–Leskovca. Odred se je premaknil po Smolevski grapi čez Martinj vrh na določeno področje in tako popolnoma zlezal v obroč nemških sil (Lotrič 1971, 243–245).

21. 3. 1945 so nemške enote zasedle zaporno črto Idrija–Grahovo–Podbrdo. Napredovale so tudi preko Prtovča in Plenšaka čez Soro na njen desni breg, iz Dražgoš in Selc pa naravnost

proti Martinj vrhu in Blegošu (Lotrič 1971, 244–245).

S položajev na črti Nova Oselica–Bevkov vrh–Plužnje je Kosovelova brigada okoli sedmih zvečer naslednjega dne krenila preko Novin, mimo Mravljeta in Robidnice ter čez Slugovo dolino na Črni vrh nad Novaki (Isaković 1973, 653).

Nemške enote, ki so prodirale od Save čez Jelovico so zvečer dosegle črto Nomenj–Dražgoše–Železniki, kjer so se povezale z nemškimi enotami, ki so prodirale iz Škofje Loke. Prednji oddelki slednjih so dosegli črto Prtovč–Zali Log (Isaković 1973, 653).

Na Črni vrh je Kosovelova brigada prispela med 22. in 23. uro in tam naletela na veliko množico partizanov, političnih delavcev in civilistov, ki so se umikali pred nemškimi enotami iz svojih vasi in iz Cerknega (Isaković 1973, 653).

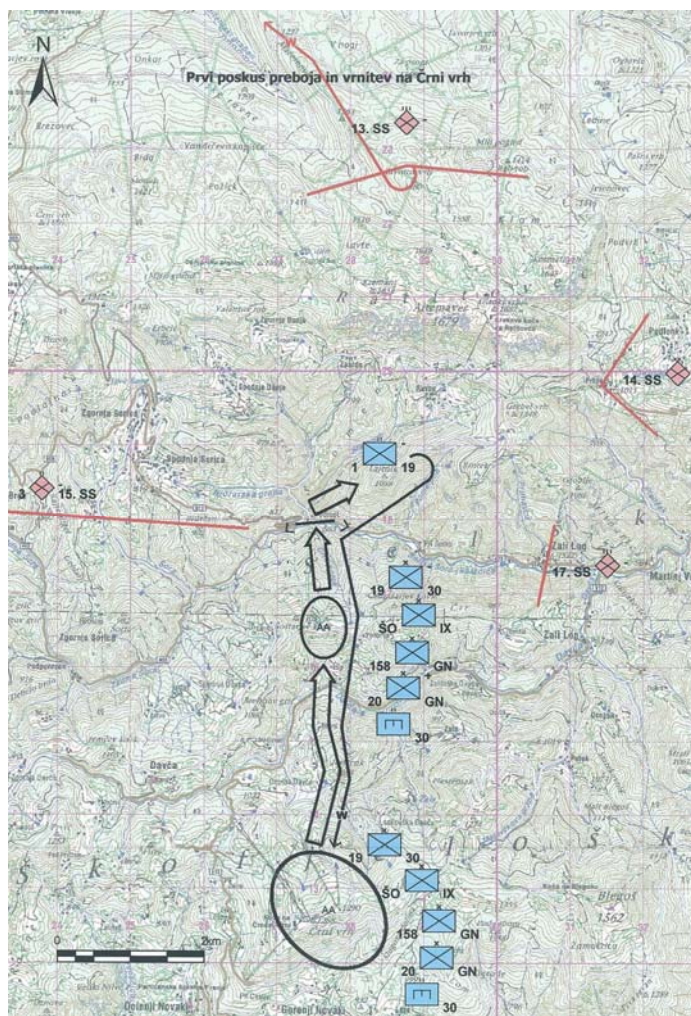
Tudi Škofjeloški odred, ki je zasedal položaje na črti Leskovica–Čabrače, se je skupaj z Gorenjskim vojnim področjem, delom italijanske divizije Garibaldi Natisone in oblastnim komitejem premaknil na Črni vrh (Lotrič 1971, 246).

Do večera so nemške enote 14. SS divizije, ki so preiskovale Jelovico, prodrle do Prtovča in Podlonka ter na njene južne obronke. Najverjetneje pa so enote 17. SS policijskega polka, ki so prodirale iz Škofje Loke, do večera prišle komaj do Zalega loga. Dva bataljona 13. SS policijskega polka sta pregledovala ozemlje severno od Ratitovca, proti večeru pa sta se vrnila v dolino Save Bohinjke (Isaković 1973, 660).

Nemške sile so začele sistematično stiskati obroč v dveh smereh: z Bukovega in Želina proti Cerknemu in iz Selške doline proti Črnemu vrhu (Petelin 1965, 122).

V noči z 22. na 23. marec naj bi vse partizanske enote zbrane na Črnem vrhu po načrtu štaba 9. korpusa našle pot iz obroča nemških sil (Lotrič 1971, 248).

Slika 13.2: Prvi poskus preboja in vrnitev na Črni vrh

Premik množice partizanov s Črnega vrha se je začel približno ob pol polnoči. Kolona, v kateri so se zvrstili Kosovelova brigada, del Gorenjskega vojaškega področja, Škofjeloški odred, Oblastni komite z zaščitnim bataljonom, obe italijanski brigadi, na koncu pa še glavnina Gorenjskega vojaškega področja, se je oblikovala kar sproti, saj so nekatere enote, ki so se ji priključile, šele prišle na Črni vrh (Isaković 1973, 655).

Okoli 3. zjutraj je kolona s Črnega vrha dosegla ozek greben pri zaselku Šoštar, nato pa se je 1. bataljon Kosovelove brigade spustil z grebena v dolino Selške Sore, z nalogo, da pri mostu in žagi na Sori razbije morebitne nemške zasede, postavi bočno zavarovanje, nato pa varuje premik ostalih enot, dokler ne bodo dosegle pobočja in vzhodnega grebena Ratitovca (Isaković 1973, 656). Njegova izvidniška patrolja je takoj ugotovila, da je mostiček čez Soro prost in da v bližini ni nemških enot, zato so predhodno določene skupine postavile bočno zavarovanje v obe smeri ob cesti in zasedle Lajtnik, na Šoštar pa so poslali sporočilo, naj gre kolona hitro naprej. Toda namesto kolone je prišel ukaz, da se bataljon umakne in vrne po isti poti (Isaković 1973,

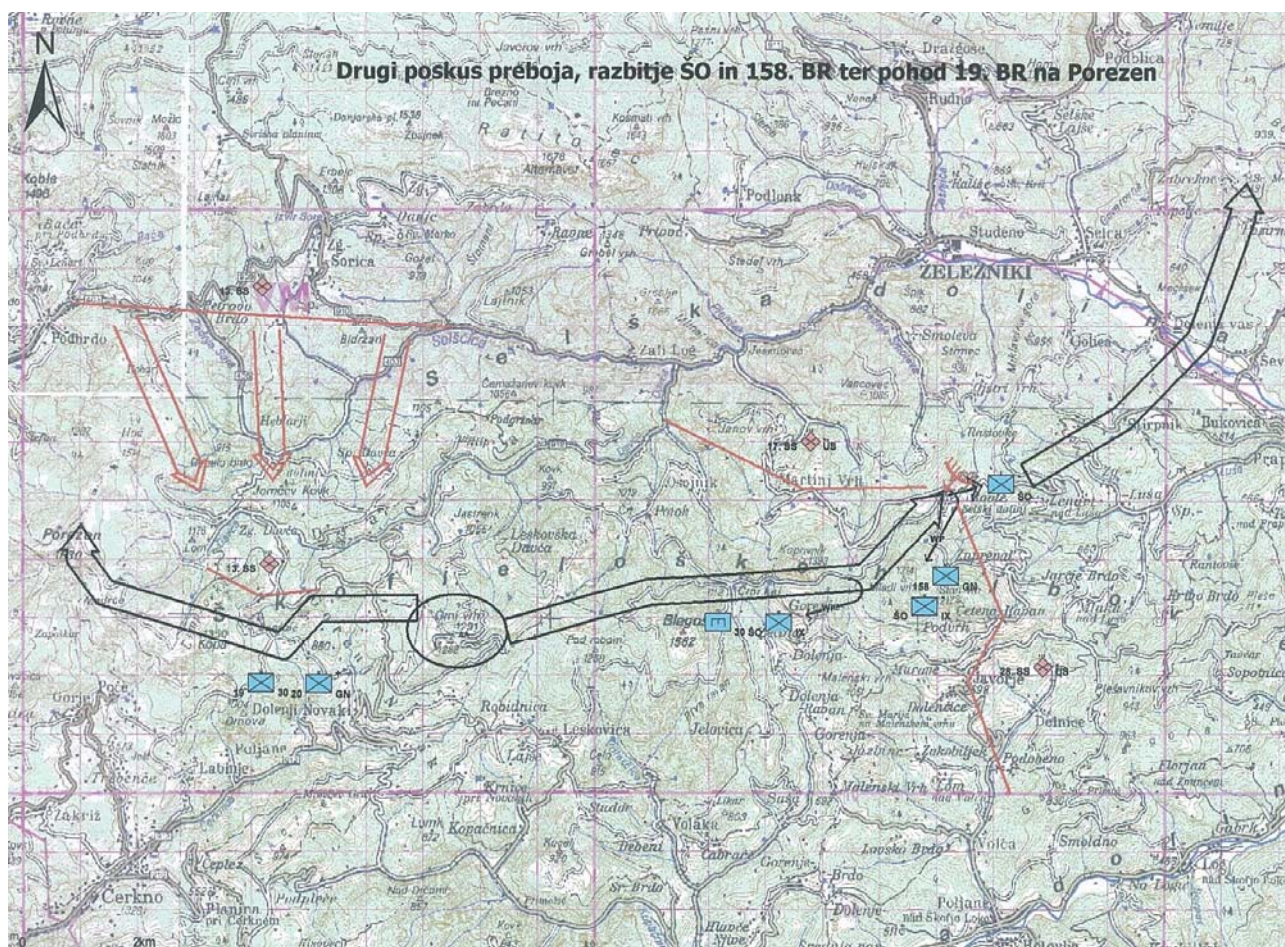
658–659).

Vse partizanske enote so se dopoldan zopet znašle na Črnem vrhu, vendar pa so bile to pot v veliko težjem položaju kot prejšnji dan. Bile so utrujene in nemške enote so vedele za njih. Poiskati je bilo treba nov izhod (Isaković 1973, 661).

Štabi enot so se odločili za preboj v treh smereh na Jelovico, za hrbet nemškim enotam (Lotrič 1971, 249).

Prva in druga kolona (Škofjeloški odred, italijanska brigada Antonio Gramsci, zaščitni bataljon oblastnega komiteja z aktivisti in Inženerijski bataljon 31. divizije) sta šli druga za drugo mimo Blegoša čez Črni kal do Martinj vrha. Tam je prva kolona krenila proti Luši, kjer bi zavila proti severu in se čez Selško dolino prebila proti Mohorju. Druga kolona naj bi na Martinj vrhu zavila levo in se mimo Železnikov prebila na Jelovico. Tretja kolona naj bi krenila po isti poti kot prejšnjo noč čez Farji potok proti Zalemu Logu in naprej na Jelovico (Petelin 1965, 122). Zaradi obveščevalnih vesti, da je 13. SS policijski polk prišel iz Podbrda v dolino Selške Sore, nejasnega položaja na območju od Zaprviča proti Majdlicu in naprej proti sedlu med Petrovim Brdom in Podbrdom ter domneve, da so nemške enote že zasedle Zaprvič, Jureš in Majdlic (Isaković 1973, 665), so se partizanski poveljniki v tretji koloni odločili za premik po drugi, že prej predvideni poti preko Podprviča in južnih pobočjih Cimprovke, čez Pečansko glavo, nato pa se čez Hum in sedlo Mederc do jutra povzpeli na Porezen. Kmalu po 15. uri popoldne je 1. bataljon Kosovelove brigade krenil na pot kot predhodnica. Do 18. ure so se zbrale tudi druge enote in krenile na pot. Do večera so k samotnim kmetijam Čumer in Zaprvič že prišli oddelki nemških enot in s tem zaprli pot čez zahodni del Davče, čez Zaprvič k Jurešu in Majdlicu proti Petrovem Brdu (Isaković 1973, 668).

Slika 13.3: Drugi poskus preboja, razbitje Škofjeloškega odreda in 158. brigade ter pohod 19. in 20. brigade na Porezen

13. SS policijski polk je do večera zasedel območje Davče in dosegel greben pri Cimprovki ter Vrh, s ciljem, da prepreči umik partizanskih enot s Črnega vrha čez Davčo na sever in na Porezen. Južneje so oddelkih nemških sil prodrli do črte Farji potok–Mrzli vrh–Martinj vrh–Mladi vrh in dalje v smeri juga do Hotavelj. S tem so preprečevale umik partizanskih enot na Jelovico, bodisi neposredno bodisi čez Blegoš, ali pa proti Škofji Loki oziroma proti Sv. Mohorju (Isaković 1973, 674).

Zvečer so nemške sile sklenile obroč in tako končale operativno-taktično obkoljevanje partizanskih sil (Isaković 1973, 673).

13.1.3 POSKUS PREBOJA PRVE IN DRUGE KOLONE

Predhodnica prve kolone je prišla do mesta, kjer cesta ostro zavije okoli Mladega vrha proti Rovtam, in naletela na nemško zasedo. S hitrimi naskoki je prednjemu delu kolone uspelo razbiti nekaj nemških zased pod in nad cesto in partizani, ki so se prebili, so nadaljevali pot v prvotno predvideni smeri. Oblastni komite s svojim zaščitnim bataljonom, ki ni bil v stiku, se je prebijal proti Poljanski dolini, brigada Antonio Gramsci pa se je obrnila nazaj proti Blegošu

(Lotrič 1971, 251–252).

Zaradi očitne premoči nemških sil se je štab Škofjeloškega odreda odločil, naj se borci razdelijo v majhne skupine, ki naj posamezno manevrirajo po gozdovih od Martinj vrha do Lenarta in Stirpnika ter naj se v naslednjih dneh prebijejo na levi breg Selške Sore. Umik je bil sprva discipliniran, ko pa so nemške enote na Brdu umikajoče udarile še v bok in hrbet, je nastala v partizanskih enotah panika, ki je Škofjeloški odred dokončno razbila (Lotrič 1971, 253).

Ko se je zdanilo, so nemške enote z več strani pritisnili na Črni kal, tako da na tem območju ni bilo več mirnega mesta, kjer bi lahko zbrali in reorganizirali razbite partizane. Nemške enote niso zasledovale tistih partizanskih skupin, ki so se uspele prebiti, temveč so skušale uničiti tiste, ki so ostale znotraj obroča (Lotrič 1971, 253).

V večjih in manjših skupinah so pregledovale vse grape, griče in pobočja okoli Blegoša in uničevale osamljene skupine partizanov (Lotrič 1971, 254).

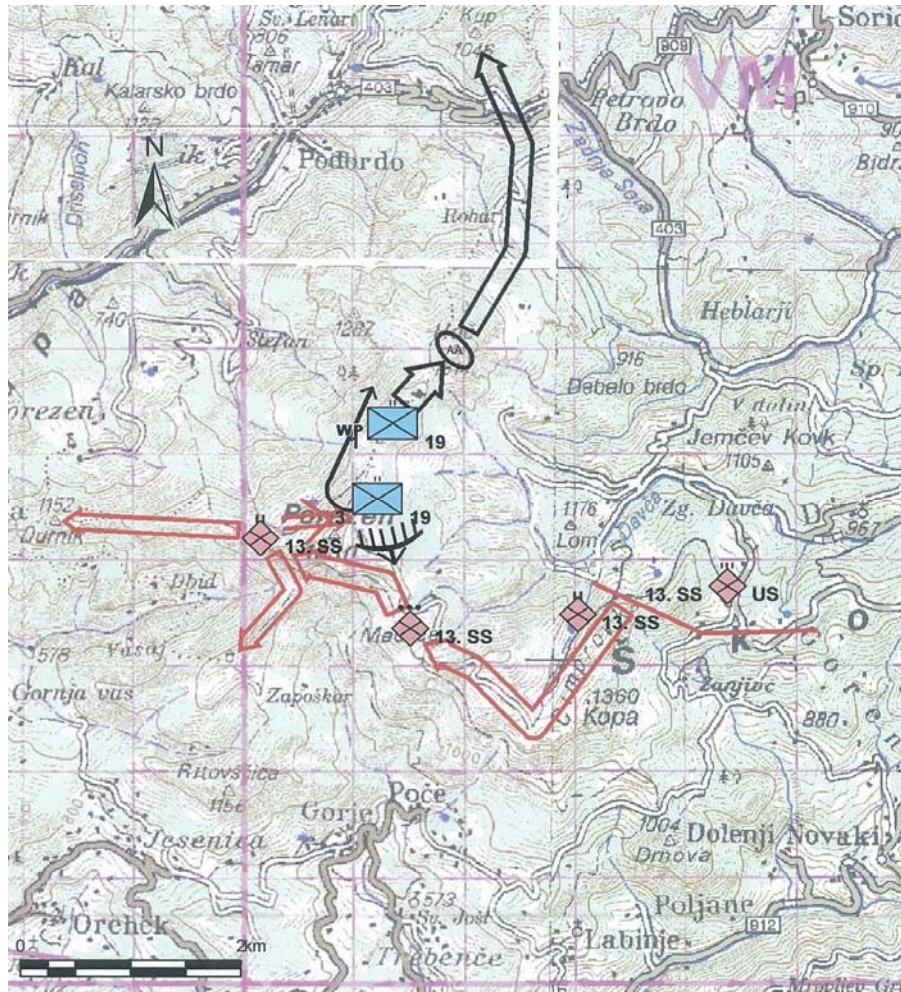
Večji del Škofjeloškega odreda se je umikal nazaj proti Črnemu kalu. Nekatere skupine iz odreda so se razbile že na Brdu in se zatele v gozdove Mladega vrha, kamor se je zatekel tudi večji del borcev 158. italijanske brigade Antonio Gramsci. Slednji so se držali bolj skupaj kot borci Škofjeloškega odreda in so v naslednjih dneh imeli tudi več sreče pri izhodu iz nemškega obroča, saj jim je uspel preboj mimo Davče in nad Zalim Logom čez cesto proti Ratitovcu in naprej na Jelovico (Lotrič 1971, 255). Zaščitni bataljon Oblastnega komiteja KPS za Gorenjsko je s svojimi predstavniki uspešno manevriral in se z manjšimi izgubami izmuznil proti Poljanski dolini (Lotrič 1971, 255).

Majhne skupine borcev Škofjeloškega odreda, ki so se razpršile po Mladem in Starem vrhu, so podnevi opazovale gibanje nemških in domobranskih patrolj ter se temu primerno izmikale. Nekatere so se v naslednjih dneh uspele prebiti po isti poti kot prva odredna skupina pod vodstvom Sivca, nekatere pa se niso in niso mogle prebiti na severno stran in so slednjič prišle prav v Poljansko dolino, kjer so se zaradi stalnih patrolj nemških sil skrile pri zanesljivih ljudeh (Lotrič 1971, 256). V noči na 27. marec je štabu Škofjeloškega odreda s skupino borcev, ki se ga je oklepala, uspel preboj na severnih pobočjih Blegoša, mimo Osojnika in Zgornjega Martinj vrha do glavne ceste, ki jo je prečkal pod Zalim Logom in se usmerila proti Prtovču (Lotrič 1971, 257).

13.1.4 PREMIK IN PREBOJ TRETJE KOLONE

Izvidnica, s katero sta šla komandanta Gorenjskega vojnega področja in Kosovelove brigade, je dosegla vrh Porezna 24. 3. 1945, okoli 3. ure zjutraj. Za njimi pa se je počasi vzpenjala glavnina kolone (Isaković 1973, 669).

Slika 13.4: Nemški napad na Porezen in izmik partizanskih sil

Po prihodu na vrh so se poveljniki dogovorili, kako bodo enote razporedili in zasedli položaje. Najvišji vrh je branil 3. bataljon, ker je bil najšibkejši, severno pobočje je varovala 2. četa 2. bataljona, na koti 1541 pa sta imela obrambne položaje 1. bataljon in težka četa brigade z minometom. Glavnina 2. bataljona je bila v brigadni rezervi. Ostala množica, ki ni imela obrambnih nalog, se je razporedila v prostrano vojašnico, v kateri je danes planinska koča (Isaković 1973, 670).

2. bataljon je že s predhodnico postavil eno desetino z lahko strojnico na začetku pobočja proti sedlu Mederč, z nalogo, da varuje ta dohod na Porezen (Isaković 1973, 671–672).

Štab 13. SS policijskega polka je v zgodnjih jutranjih urah zbral čete v moči enega bataljona, morda kakih petsto, šeststo mož, in jih poslal za partizansko kolono. Na sedlo Mederč so prišle okoli 5. ure. Južno od sedla je v bližini kote 1410 postavil okoli 25 mož za zavarovanje, kolona pa je krenila naprej po vojaški poti, ki je vsekana v strmo južno pobočje Porezna, in po njej prišla do obronka, ki združuje jugozahodno pobočje Porezna z grebenom kote 1255 ter

Ritavčev vrh in Durnik. Enota se je tu razdelila na dva dela. En del je krenil proti zahodu na Durnik, drugi pa proti jugu h koti 1255 (Isaković 1973, 675–676). Kmalu so ugotovili, da partizanov na Durniku in Ritavčevem vrhu ni, zato so najprej zasedli zaporne položaje vzdolž grebena proti Durniku in Ritavčevem vrhu, nato pa se je manjši del začel vzpenjati po zahodnem pobočju proti vrhu Porezna (Isaković 1973, 677). Premik nemške kolone je sprva ščitila noč, v svitu pa gosta megla, ki je polnila Cerkljansko kotlino in pokrivala tudi višine proti Kojci (Isaković 1973, 676).

Partizanska zaseda, postavljena med sedlom Mederc in vrhom, je še pred zoro slišala tope udarce, podobne udarcem vojaške opreme in je na podlagi tega sklepala, da se pod njo premika neka precej dolga nemška kolona in da se oddaljuje proti zahodu (Isaković 1973, 676–677). Prvo resnejše vznemirjenje partizanskih enot na Poreznu je nastalo nekaj pred 8. uro, ko so opazili nemško kolono približno 50 mož in morda 10 natovorjenih mul in konj. Pojavila se je pri Majdlicu in se pomikala k jugovzhodu proti koti 1004 (Isaković 1973, 678). Po kratkem posvetu so komandanti sklenili, da vsem enotam ukažejo strogo pripravljenost (Isaković 1973, 679), a je za izvršitev tega ukaza zmanjkalo časa, kajti točno ob 8.25 so Nemci vzdolž grebena glavnega masiva Porezna, v dolžini približno 300 m od vrha do vhoda v tretji bunker, odprli močan ogenj. Nemcem je uspelo, da so se pod okriljem goste megle prikradli partizanom za hrbet in se po zahodnem grebenu razvili za napad (Isaković 1973, 680).

Maloštevilni partizani in poveljniki, ki so bili ob začetku napada na grebenu, so se ob prvem ognju obrnili proti Nemcem, se začeli braniti na razdalji 10 do 20 metrov, hkrati pa so vpili svojim soborcem naj se takoj umaknejo iz rovov, kjer je ob prvem ognju nastala zmeda. Posamezniki, ki so imeli srečo, da so bili v bližini strelnih lin bunkerjev ali izhodov, so se takoj pognali na prosto in po strmem pobočju izginjali v megli (Isaković 1973, 680–681). Tudi v vojašnici je nastalo prerivanje, ko so se oglasili prvi rafali, množica pa se je, ko je prišla na prosto, namesto proti vrhu, nagonsko usmerila proti severu k položajem 1. bataljona. Poveljniki so skušali zadržati partizane in jih usmeriti k tretjemu in četrtemu izhodu, da bi vzpostavili obrambno črto, vendar je bilo to zaradi presenečenja in zmede bolj jalovo početje, nemški ogenj pa je še povečeval paniko (Isaković 1973, 682). Ob streljanju na vrhu Porezna je načelnik štaba brigade takoj ukazal komandantu 1. bataljona, naj rezervno četo pošlje v pomoč napadeni glavnini. Četo, ki se je že vila po grebenu, je zaustavila množica več sto ljudi, ki so se neurejeno kot plaz vsipali proti položajem 1. bataljona. Starešinam je uspelo obdržati četo skupaj in jo premakniti naprej med množico proti severnim pobočjem Porezna. Ko je prišla v sedlo, kakih 250 metrov od vojašnice v kateri je bilo prej Gorenjsko vojno področje, se je megla nenadoma razkadila in sonce je obsijalo vso pokrajino. Četa, ki je videla, kako se v isti

črti po severnem pobočju Porezna za množico partizanov na begu premikajo tudi nemški vojaki, v zmedi ni mogla vzpostaviti zapornega ognja (Isaković 1973, 687). Ko so Nemci začutili, da je odpor partizanov zlomljen, so krenili vzdolž grebena v naskok (Isaković 1973, 683–684). Zaporni ogenj so prvi vzpostavili borci težke čete. Začeli so streljati nad glavami umikajočih se partizanov. Ta ogenj je takoj vnesel med nemške vojake nekaj neodločnosti, saj so se ustavili in poiskali kritje. Tedaj se je v strelce razvila in odprla ogenj tudi rezervna četa, hkrati pa so odprli ogenj še s položajev 1. bataljona. Močan partizanski zaporni ogenj je povsem ustavil napredovanje Nemcev in jih prisili, da so se umaknili približno 100 metrov nazaj v mrtev prostor. S tem je bil dosežen prvi in za nadaljnji razvoj dogodkov odločilen taktični uspeh. Prvi bataljon in težka četa sta z zapornim ognjem Nemcem preprečila pregon za razbito glavnino partizanov, ki je morala premagati približno 800 metrov odprtega in ozkega grebena, preden je dosegla zaklonjeni prostor za položaji 1. bataljona (Isaković 1973, 688). Nemci so uspeli zavzeti tretji bunker in vhod vanj, četrti bunker in njegov vhod pa sta bila pod partizanskim ognjem. Pod obojestranskim močnim ognjem se je tudi rezervna četa s severnega pobočja Porezna umaknila k 1. bataljonu (Isaković 1973, 689). Ker je bilo komaj okoli poldne in je bilo treba vzdržati do mraka, so s kote 1541 poslali na Hoč težko četo z nalogo, naj varuje smer proti severu, v primeru prehudega pritiska Nemcev s Porezna pa bo ta četa varovala umik glavnine 1. bataljona na Hoč, nato pa bi se vsi umaknili proti Bohinju. Okoli enih popoldan je ogenj z vrha Porezna utihnil in bilo je že jasno, da nemškega napada iz te smeri bržkone ne bo, pa tudi od drugod ni bilo nobenih znakov o kakšni nemški dejavnosti (Isaković 1973, 691). Da bi se po prenehanju ognja prepričali, ali res ni nobene nevarnosti več, so partizani poslali skupino prostovoljcev po grebenu proti glavnemu vrhu z nalogo, da ugotovijo, kakšen je položaj. Dva sta se plazila po strmem severnem pobočju proti vrhu, ostali pa so pregledali karavlo, do katere Nemci niso prodrli. Ko sta se oglednika začela približevati vznožju vrha, je odjeknil dolg rafal nemškega puškomitraljeza. Patrulja je hitro pobrala nekaj razmetanega orožja in streliva ter se umaknila k bataljonu v kritje (Isaković 1973, 692). Ko se je patrolja vrnila, se je na Hoč postopno umaknila vsa glavnina 1. bataljona. Okoli 16. ure so oblikovali kolono, ki se je ob prvem mraku začela spuščati s Hoča v dolino do križišča gozdnih poti severno od zaselka Plajštar. Nato je šla kolona mimo Petrovega brda, imela krajši počitek v bližini Kupa in nadaljevala pohod v strmino proti vasici Trojar, kamor je prispela ob zori 25. marca (Isaković 1973, 695). Kolona je nadaljevala vzpon po strmem pobočju proti sedlu Vrh Bače, kamor je glavnina prispela okoli 10. ure. Po počitku so nadaljevalo pot do Na planini za Malim vrhom, kjer so imeli daljši počitek, izvidniško patroljo pa so poslali proti Ravnam ter še eno do vasi Kamnje in Polje, z nalogo, da pregleda položaj ter ob pomoči terenskih aktivistov

zbere vprege in vozove za prevoz ranjencev in onemoglih do Stare Fužine. Tu so partizani po treh dneh bojev dobili tudi skromno večerjo, ki so si jo priskrbeli nekaj iz lastnih zalog, nekaj hrane pa so dobili s področja (Isaković 1973, 696). Kmalu po 2. uri, 26. 3. 1945, je predhodnica prišla v Kamnje, kjer je zavarovala smer proti Bohinjski Bistrici, domačini pa so v vozove zapregli že pripravljene konje. Ko je prispela glavnina kolone, so na vozove naložili ranjence in onemogle ter vsi skupaj krenili proti Stari Fužini, kamor so prispeli ob zori (Isaković 1973, 696). V Stari Fužini so navezali stik s štabom Jeseniško-bohinjskega odreda in ga prosili, naj poskrbi za ranjence, ki morajo v bolnišnico, ter za živež. Po počitku in kosilu, je Kosovelova brigada odšla čez Voje na Uskovnico, kjer se je nastanila v večjem seniku in v nekaj planšarskih kolibah in tam ostala do konca ofenzive (Isaković 1973, 697).

Nemške enote so na področju ofenzive ostale še skoraj štirinajst dni. Po vseh večjih naseljih so vzpostavile močne postojanke, njihove patrulje pa so stalno preiskovale področje in iskale partizanska skladišča in bolnišnice ter ropale. S Cerkljanskega je skupaj s posadkami domobranskih posadk Polhograjskega hribovja odšel tudi 2. domobranski bataljon, ki so ga čez Idrijo poslali na sektor Črnega vrha in Zadloga. Nekatero nemške enote so zapustile območje ofenzive zaradi novih nalog. Med temi enotami so bile 14. SS divizija, ki se je vrnila nazaj na Štajersko, 13. SS policijski polk in 17. SS policijski polk, ki sta čez Vrhniko in Velike Lašče krenila na Kočevsko (Petelin 1965, 125–126).

Na Cerkljanskem se je ofenziva končala šele 5. aprila 1945 z odhodom nemške posadke iz Cerknega v Idrijo in Poljansko dolino, na Gorenjskem pa dva dni kasneje, ko so se zadnje enote 14. SS divizije umaknile z Jelovice (Petelin 1965, 126).

13.2 DRUGI DEL OFENZIVE – KONEC ZIME

13.2.1 RAZMESTITEV PARTIZANSKIH ENOT

Na Šentviški planoti se je nahajala italijanska 157. brigada Guido Picceli (Petelin 1965, 130). Prešernova brigada se je nahajala v Krnici, na Trnovem in v Voglarjih (Petelin 1967, 573). 3. Gradnikova brigada je bila razvrščena zahodno od Zavrha, zahodno od Podgozda in na Lokvah, kjer je bil njen 3. bataljon kot brigadna rezerva (Petelin 1983, 476). Pred Colom je bila 18. Bazoviška brigada in 3. bataljon 16. Vojkove brigade (Bavec 1970, 473). 17. brigada Simona Gregorčiča je imela položaje na območju Vojsko–Troha–Kočevše (Lah 1998, 181). Na Vojskem je bila tudi italijanska 156. brigada Bruno Buozzi in Udarna četa 31. divizije (Petelin 1965, 130). Korpusna artilerija je bila razmeščena v Dolenji Trebuši in v naselju Hotenje (Štimac 1985, 230). Na Banjški planoti, kjer se je zadrževala korpusna artilerija (Petelin 1965, 136), so imeli položaje 2. brigada narodne obrambe (Petelin 1965, 130) ter 2. in 3. bataljon 16. Vojkove

brigade (Petelin 1980, 484). Mornariški odred je bil v rajonu Otlice v brigadni rezervi (Bavec 1970, 474).

13.2.2 RAZMESTITEV NEMŠKIH ENOT

Nemška bojna skupina Blank je zasedla zaporne položaje od Idrije, vzdolž Idrijce, prek Reke do Baške grape. Na Banjški planoti je bil sprva 3. bataljon 15. SS policijskega polka, ki pa so ga poslali v bojno skupino Blank, zato je njegovo mesto prevzela 24. SS brigada Kraških lovcev. 2. kozaški polk je bil v Gorici. Četniška dinarska divizija je zasedla položaje na črti Vipavska dolina–Col–Črni vrh (Petelin 1965, 128–130).

Da bo opis poteka ofenzive bolj nazoren, bom dogodke opisoval ločeno po naslednjih sektorjih od zahoda proti vzhodu: sektor Banjška planota, sektor Šentviška planota, sektor Trnovo, sektor Vojsko in sektor Col.

13.2.2.1 SEKTOR BANJŠKA PLANOTA

Ker so 20. marca enote 24. SS brigade kraških lovcev zamenjale 3. bataljon 15. SS policijskega polka, so v poveljstvu 31. divizije, misleč, da gre za krepitev nemških enot, dva bataljona Vojkove brigade okrepili s 3. bataljonom Gradnikove brigade (Petelin 1980, 487). Po zamenjavi so enote Kraških lovcev takoj krenile v napad, vendar niso dosegle nobenega uspeha (Petelin 1983, 476). Po prihodu 3. bataljona Gradnikove brigade so partizanske enote izvedle protinapad in nemške enote prisilile k umiku iz Lokavca v Podlako (Petelin 1980, 487). Ker je nato kazalo, da Vojkova brigada ne potrebuje več pomoči, na sektorju pred Trnovim pa so se boji zaostri, se je 3. bataljon 3. Gradnikove brigade skupaj z 2. bataljonom 16. Vojkove brigade (Petelin 1980, 487) še isto noč vrnil in zasedel položaje južno in jugovzhodno od Zagorja (Petelin 1983, 477). Boji so se nadaljevali še ves naslednji dan, vendar brez kakršnih bistvenih sprememb. Na Banjški planoti sta ostala le še 1. bataljon 16. Vojkove brigade in na njegovem desnem krilu 2. brigada Narodne obrambe (Petelin 1980, 487). Nemške sile so verjetno opazile, da so položaji partizanskih enot močno razredčeni, zato so 23. marca silovito napadle in zasedle višinske položaje nad Srednjim Lokovcem. Med tem je tudi poveljstvo korpusa ocenilo, da ima za obrambo smeri od Trnovega proti Lokvam in čez Banjško planoto proti Čepovanu na voljo premalo sil, zato je ukazal naj se 1. bataljon 16. Vojkove brigade ponoči premakne čez Čepovan proti Lokvam, 2. brigada Narodne obrambe pa naj se prebije na Kras (Petelin 1980, 487). Na Banjški planoti se je v naslednjih dneh, potem ko je poskrila svoje topove, zadrževala le še korpusna artilerija (Petelin 1965, 136). Nemške sile so jo 27. marca napadle v bližini vasi Hoje, od koder se je, po tem ko so si nemške sile z uvedbo rezerve

zagotovile večkratno premoč, izmaknila najprej proti Kanalskem Lomu, nato pa proti Grudnici. Ko se je znočilo, je prečkala Idrijco pri vasi Slap in se umaknila na Šentviško planoto⁷ (Štimac 1985, 231). Naslednji dan je bojna skupina »Hahn« – 24. SS brigada kraških lovcev – po čiščenju Banjške planote začela prodirati čez Čepovan in po dolini Trebuše proti Gorenji Trebuši in Vojskem (Bavec 1970, 482).

13.2.2.2 SEKTOR ŠENTVIŠKA PLANOTA

Artilerija 9. korpusa je proti jutri 28. marca z Banjške planote prispela v vas Pečine na Šentviški planoti. Ko se je začelo daniti, so jo napadle nemške enote. Napade je odbijala do 10. ure, nato pa se je umaknila v Dolenjo Trebušo (Štimac 1985, 232).

Na položajih pri Dolenji Trebuši je Artilerijo 9. korpusa napadla nemška bojna skupina Blank, ki ji je sledila s Šentviške planote. Zvečer se je Artilerija 9. korpusa na ukaz štaba 9. korpusa razdelila, nato se je 1. divizion premaknil na Vrše nad Čepovansko dolino, 2. pa se je, ko ni več mogel zadrževati pritiska nemških enot, čez hudournik Gačnik umaknil na Oblakov vrh, nato pa skupaj s 157. brigado Guido Picceli v Mrzlo Rupo, kjer sta se pridružila glavnini korpusnih enot (Štimac 1985, 232).

13.2.2.3 SEKTOR TRNOVO

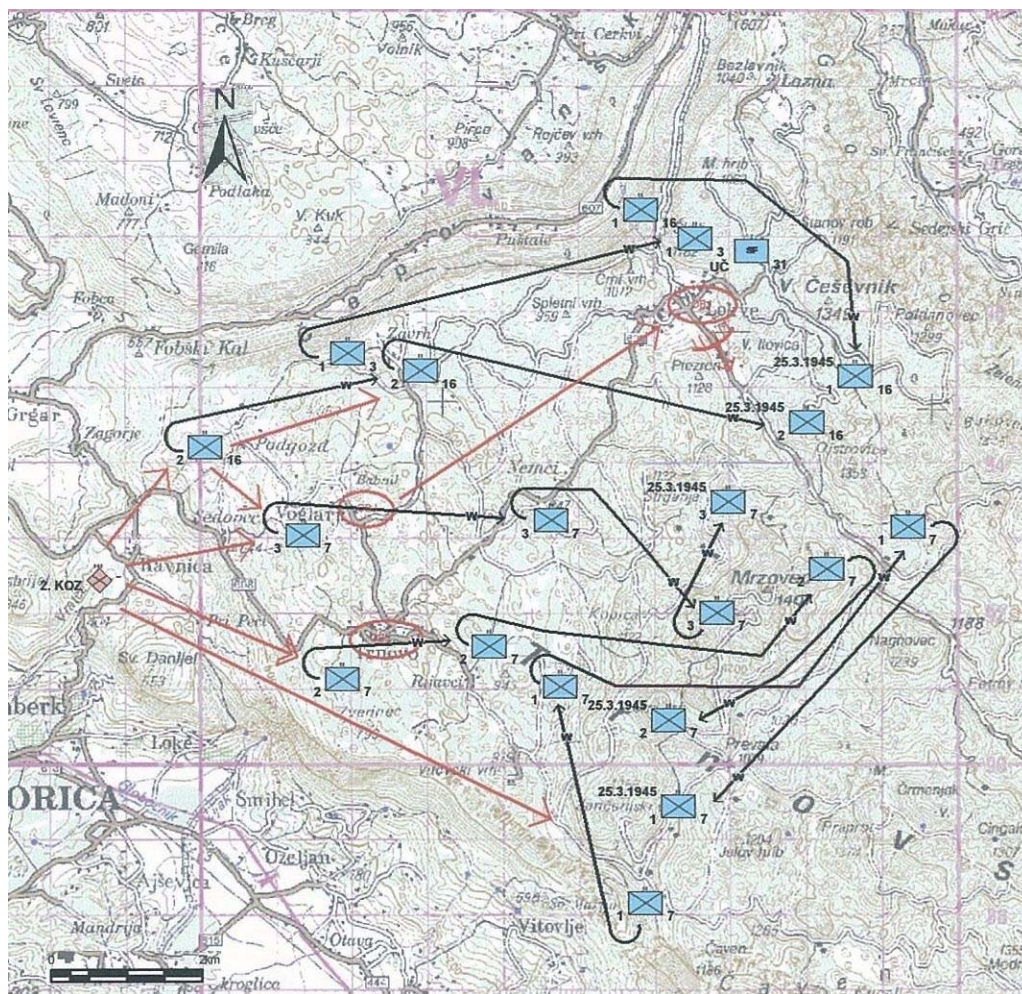
Na tem sektorju sta imeli položaje 3. Gradnikova brigada in 7. Prešernova brigada. Prešernova je imela svoje bataljone razporejene v Krnici, pred Trnovim in v Voglarjih (Petelin 1967, 573). Gradnikova pa je imela 2. bataljon zahodno od Zavrha. Levo od njega, zahodno od Podgozda, je bil 1. bataljon, 3. pa se je premaknil s Kobilice na Lokve, kjer je ostal kot brigadna rezerva (Petelin 1983, 476). 20. marca 1945, približno ob 8. uri zjutraj, je iz smeri Št. Mihela prišla skupina 50 četnikov in prišlo je do ostrega spopada (Petelin 1967, 573–574). Naslednji dan je iz iste smeri v napad proti položajem 2. bataljona 7. Prešernove brigade krenilo približno 150 četnikov in pripadnikov 2. Kozaškega polka. Manjša skupina je napadala frontalno, drugi pa so mu skušali priti za hrbet, kar jim je deloma tudi uspelo, zato se je 2. bataljon umaknil na nekoliko višje položaje, takrat pa je napadajoče v bok udarila 1. četa 1. bataljona Prešernove brigade, ki se ji je takoj pridružil še 2. bataljon in razbil nemški napad (Petelin 1967, 574). Medtem je iz Gorice prispela glavnina 2. Kozaškega polka, se razdelila na več skupin in prodirala proti partizanskim položajem in skušala ugotoviti razpored in moč njihovih enot (Petelin 1967, 574). Prva skupina je prodirala proti Ravnici, kjer sta jo zavrnili bataljona

⁷ Artilerija 9. korpusa se je v noči s 27. na 28. marec umaknila na Šentviško planoto, ne da bi vedela, da so tam že enote nemške skupine »Blank«, saj se patrolja, ki so jo poslali naprej, ni vrnila, ker so jo nemške enote zajele (Štimac 1985, 231).

Prešernove in Gradnikove brigade, druga je prodirala proti Zagorju, tretja pa je skušala s tremi tanki prodreti iz Grgarja čez Puštale v Čepovansko dolino. Ko je prišla pod vas Podgozd, jo je napadel 1. bataljon 3. Gradnikove brigade in jo razbil, dva tanka pa sta kljub temu prodirala naprej proti Puštalam, a jih je s hriba pred Zavrhom ustavil 2. bataljon 3. Gradnikove brigade (Petelin 1983, 476–477). Na tem sektorju so se boji 22. marca zaostri, zato je divizijsko poveljstvo na ta sektor vrnilo ne samo 3. bataljon 3. Gradnikove brigade, ampak tudi 2. bataljon 16. Vojkove brigade (Petelin 1980, 487). Nemške enote so si z izvidniškimi skupinami še vedno prizadevale odkriti razporeditev partizanskih enot (Petelin 1967, 574). Zaradi uspeha nemških enot na sektorju Col, je poveljstvo korpusa sklenilo okrepiti 18. brigado z dvema bataljonoma 3. brigade, ki ju je še isto noč poslal na Otlico, njune položaje pa je prevzel 2. bataljon 16. brigade, ki so ga poklicali z Banjške planote (Petelin 1980, 488). Odhod dveh bataljonov Gradnikove brigade na Otlico v noči na 24. marec, je bil za partizanske enote na trnovskem sektorju precejšnja oslabitev, saj je na 10 km dolgi fronti med Krnico in Zagorjem ostalo le še pet številčno precej šibkih bataljonov⁸ (Petelin 1965, 135).

8 Številčno stanje po brigadah na dan 16. marca 1945: Gregorčičeva brigada: 207, Bazoviška: 541, Kosovelova: 184, Gradnikova: 341, Prešernova: 399, Vojkova: 335. To pomeni, da je imela 30. divizija na ta dan 932 in 31. divizija 1075 mož (Petelin 1965, 110).

Slika 13.5: Napad in prodor nemške bojne skupine Bikowsky

Tik pred zoro je položaje pri Podgozdu zasedel 2. bataljon 16. Vojkove brigade (Petelin 1980, 488), takrat pa so ob silovitem topniškem obstreljevanju s Sv. Gore, Ravnice in Grgarja (Petelin 1965, 135), nemške sile s 1.500 možmi ob podpori petih tankov (Petelin 1965, 135), ki so prodirali po cesti proti Trnovem, napadle 7. brigado, 600 nemških vojakov pa je napadlo 2. bataljon 16. Vojkove brigade in 1. bataljon 3. Gradnikove brigade (Petelin 1983, 478). Partizanske sile napada niso vzdržale in so se po neugodnem zemljišču umaknile do Kamenega brega in do položajev vzhodno od Rijavcev ter na položaje vzhodno od Trnovega. Umik partizanskih sil je bil toliko bolj nujen tudi in predvsem zato, ker se je nemška kolona s približno 200 možmi zelo hitro prebila v zaledje partizanskih enot in zasedla Lokve, tako da sta se morala 1. bataljon 3. Gradnikove brigade in 2. bataljon 16. Vojkove brigade umikati v zelo težkih okoliščinah, saj so bile nemške enote spredaj, na levi vzdolž ceste Trnovo–Lokve in zadaj na Lokvah (Petelin 1983, 478). Nemške enote so do 8. ure zasedle Voglarje in Trnovo, 7. Prešernova brigada je na novih položajih vztrajala do 9. ure, potem pa se je premaknila na Malo

Lazno, da bi preprečila nadaljnji prodor nemških sil čez Malo Lazno na Predmejo (Petelin 1967, 577). 1. bataljon 3. Gradnikove brigade je po umiku zasedel položaje na pobočjih hribov, ki planjavo okoli Lokev obkrožajo s severne strani. Nemške enote so iz Lokev nemudoma krenile v napad, vendar so ga partizanske enote z močnim ognjem zavrnila. (Petelin 1983, 479) Naslednjega dne proti večeru je Prešernova brigada prerazporedila svoje bataljone. 1. bataljon se je premaknil na nove položaje na Krnico, kjer je varoval levi bok brigadne razporeditve, 2. bataljon je bil na sredini na Črnem vrhu, 3. pa je imel položaje na Korenu. Severno od ceste Lokve–Predmeja pa so že bile enote Vojkove brigade (Petelin 1967, 578). Njihova naloga je bila preprečiti prodor nemških enot iz Lokev proti Predmeji (Petelin 1965, 144). Na Lokvah je od 500 nemških vojakov, ki so prodrli prejšnji dan, ostalo samo približno 200, ostali pa so se vrnili v Trnovo ali se razmestili v zasede ob cesti Trnovo–Lokve, po kateri so patrolirali tudi z oklepnimi vozili (Petelin 1967, 577–578). Korpusna obveščevalna služba je ugotovila, da je bilo 26. marca v Trnovem 400 ter v Grgarju in na Lokvah po 250 nemških vojakov (Petelin 1965, 140). V skladu s prvotno zamisljivo preboja je štab korpusa z Malih Lazen odpoklical Vojkovo brigado (Petelin 1965, 144). Oba bataljona sta odšla na Otlico, da se priključita tretjemu in da se nato cela brigada premakne na nove položaje med Colom in Črnim vrhom. Odhod dveh bataljonov Vojkove brigade je zelo prizadel Prešernovo brigado, ki je imela že prej zelo raztegnjene in nepregledne obrambne položaje, sedaj pa je morala desno krilo razširiti še na severno stran ceste Lokve–Predmeja (Petelin 1967, 579–580). Tako je Prešernova brigada nadzirala položaje od Krnice do Lazne nad Gorenjo Trebušo. 29. marca ob 15. uri so z Lokev krenile v napad tri nemške kolone. V vsaki je bilo od 200 do 250 mož, v srednji pa še štirje tanki (Petelin 1965, 146). Severna kolona je zavila čez Lazno in skušala s severa obiti položaje 2. bataljona 7. Prešernove brigade. Srednja kolona je po najkrajši poti prodirala proti Mali Lazni, južna kolona pa je krenila čez Nemce, da bi 3. bataljon 7. Prešernove brigade obšla z juga. Tik pred nočjo so nemške enote ob močni artilerijski podpori in ob podpori štirih tankov znova krenile v napad, ki pa ga 2. bataljon 7. Prešernove brigade ni vzdržal in se je ob cesti umaknil nekaj 100 m proti Predmeji. Nemške enote so zasedle cestno križišče pri Mali Lazni (Petelin 1967, 580) nato pa še sedlo nad njim, s katerega se cesta spušča proti Predmeji (Petelin 1965, 146). Tik pred zoro naslednjega dne sta 2. in 3. bataljon 7. Prešernove brigade izvedla tako silovit protinapad, da so se nemške enote morale umakniti nazaj proti Lokvam, brigada pa še ni utegnila zasesti novih položajev, ko so protinapad izvedle še nemške enote in ponovno osvojile prejšnje položaje. Medtem je brigada dobila novo nalogo, da se z Male Lazne premakne na Predmejo, za seboj pa pusti močne zasede, okrepljene s protitankovskimi puškami (Petelin 1967, 581). Iz Mrzle Rupe je 2. divizion korpusne artilerije odšel na Predmejo in na

položajih ostal do noči. Zvečer so položaje zapustili in se namenili na Kozje stene, toda dohitel jih je kurir z ukazom, da se takoj vrnejo in na črti Predmeja–Mala Lazna okrepijo Prešernovo brigado (Štimac 1985, 232). Medtem je bil obkoljen 1. divizion, ki je bil na položajih nad Vršami. Nemške enote so dopoldan pošiljale okrepljene patrulje, da bi ugotovile, katera partizanska enota je na Vršah in kolikšna je njena moč. Popoldan so nemške enote napadle ob podpori topov in minometov. Ko se je zmračilo, so nemške enote prenehale napadati, starešine divizion pa so na podlagi poročil patrulj in ocene situacije sprejele sklep o preboju iz obroča na tistem delu bojišča, kjer so med bojem opazili četnike, za katere se je zdelo, da niso tako vneti za boj (Štimac 1985, 236–238). Ob polnoči je divizion začel s prebojem. Odpor nemških enot je bil šibek in divizion se je prebil navzdol po strmini, prečkal cesto in Čepovansko dolino ter se umaknil v gozd na nasprotnem pobočju. Tam je ostal do noči, potem pa je nadaljeval umik. Nemške enote ga med umikom niso zasledovale (Štimac 1985, 238–239). S položajem pred Predmejo se je Prešernova brigada premaknila na območje Tisovca. S teh položajev je brigada ponoči krenila v preboj (Petelin 1967, 582).

13.2.2.4 PRVOTNI NAČRT PREBOJA PARTIZANSKIH ENOT

Možnost, da se z glavnino 30. in 31. divizije ter dvema italijanskima brigadama prebije na Pivko, druge enote pusti na prejšnjih sektorjih in da pošlje eno brigado in obe udarni četi na Kras, je imel štab korpusa v mislih že od prvega dne ofenzive, čakal pa je na najboljšo priložnost za njeno uresničitev. Zato je neprestano krepil enote pred Colom in s tem pripravljaj udarno skupino, s katero bi se takrat, ko bi napočil čas za to, prebil na Pivko (Petelin 1965, 144). Vse do tega trenutka so bile zasede nemških enot med Colom in Črnim vrhom sorazmerno redke, še manj pa jih je bilo med Črnim vrhom in Idrijo. Prebiti bi se bilo treba le čez cesto Col–Črni vrh, nato obiti Podkraj in nadaljevati pot čez nanoške gozdove proti Pivki (Petelin 1965, 144). 28. marca je začel štab korpusa na črti Col–Črni vrh zbirati udarno skupino, ki bi v ustreznem trenutku prebila nemške blokadne položaje in omogočila vsem enotam obkoljenim v Trnovskem gozdu umik proti Pivki. Po tem načrtu naj bi bila na levem krilu, pred Zadlogom in Črnim vrhom, Bazoviška brigada, na desnem krilu, pred Colom, Gradnikova brigada, v sredini pa Vojkova brigada (Petelin 1983, 486). Taka razvrstitev enot je povsem ustrezala zamisli štaba korpusa, po kateri naj bi Gradnikova brigada pritiskala proti Colu, bočno bi napadla Vojkova brigada čez Gozd, s svojim levim krilom pa pomagala Bazoviški brigadi, ki naj bi delovala proti Zadlogu (Petelin 1965, 145).

13.2.2.5 SEKTOR VOJSKO

17. brigada Simona Gregorčiča je imela položaje na območju Vojsko–Troha–Kočevše, ob cesti,

ki iz Vojskega vodi do Idrije (Lah 1998, 181). Na Vojskem je bila tudi 156. brigada Bruno Buozzi in Udarna četa 31. divizije (Petelin 1965, 130). Korpusna artilerija je ob začetku ofenzive bivala v naseljih Dolenja Trebuša in Hotenje in s patruljami nadzorovala okolico. Topove in havbico so skrili, konje in mule pa je prevzelo v oskrbo civilno prebivalstvo (Štimac 1985, 230). Partizanske enote na Vojskarski planoti so se borile z deli nemške bojne skupine Blank in z drugimi nemškimi enotami, ki so izpadale iz Idrije (Petelin 1965, 130).

23. marca je ena od patrulj 3. bataljona 17. brigade, ki je imel položaje na Rovtarjevem vrhu, na cesti Kanomlja–Idrija presenetila nemško vozilo in ga napadla (Lah 1998, 183). Naslednji dan je imela Gregorčičeva brigada manjši spopad z nemško kolono s približno 100 možmi, ki so prodrli iz Idrije v Spodnjo Kanomljo. Napad je Gregorčičeva brigada zavrnila (Petelin 1965, 137). 24. marca je korpusna artilerija dobila ukaz, da se premakne na območje Hoje–Koren in skupaj z 2. brigado Narodne obrambe zaustavi prodiranje bojne skupine Hahn (Štimac 1985, 230–231). Patrulja 17. brigade je napadla približno 40 nemških vojakov, ki so ropali po vaseh in jih razgnala (Lah 1998, 183). Naslednjega dne se je morala 156. brigada Bruno Buozzi zaradi hudega pritiska nemške bojne skupine Blank umakniti s sektorja Oblakov vrh na sektor Vojsko (Petelin 1965, 138). 27. marca je Gregorčičeva brigada še vedno uspešno držala položaje na Vojskem. Brigadna zaseda pri Spodnji Kanomlji se je spopadla z nemško patruljo in jo pognala nazaj proti Idriji (Lah 1998, 184). Nemška bojna skupina Blank je 28. marca zavzela Jagršče in Šebrelje in se pripravljala za napad proti Oblakovem vrhu in Vojskem (Bavec 1970, 481). Zaradi nemškega prodora proti Gorenji Trebuši je bilo vprašanje, koliko časa se bodo partizanske enote lahko še obdržale na Vojskem, saj so bile ogrožene iz treh smeri: iz Idrije, s Šebrelj in iz Gorenje Trebuše (Petelin 1965, 142). Gregorčičeva brigada je imela 29. marca stik z glavnino korpusa le še prek Mrzle Rupe, povsod drugje so že bile nemške enote. V Dolenjo Trebušo so z Jagršč in Šebrelj krenile tri nemške kolone. Njihov cilj je bil vdor proti Gorenji Trebuši in napad v hrbet Gregorčičevi brigadi na Vojskem (Petelin 1965, 146). Zaradi vedno večjega pritiska nemških enot bojne skupine Blank, je Gregorčičeva brigada zapustila območje Vojskega in se premaknila v Mrzlo Rupco in na Hudo polje (Lah 1998, 184). Nemške enote so zasedle greben Vojsko in oblikovale dve zaporni črti. Ožji del zapore je bil na črti Gorenja Trebuša–Gačnik–Ogalce–Vojsko–Troha. Črta širše zapore je potekala po dominantnih kotah severovzhodno od ceste Dolenja Trebuša–Oblakov vrh–Idrija (Lah 1998, 186).

13.2.2.6 SEKTOR COL

Položaje pred Colom je držala 18. Bazoviška brigada. V času nemških priprav na ofenzivo je bila v nenehnih spopadih z večjimi ali manjšimi nemškimi izvidniškimi patruljami, ki so bile

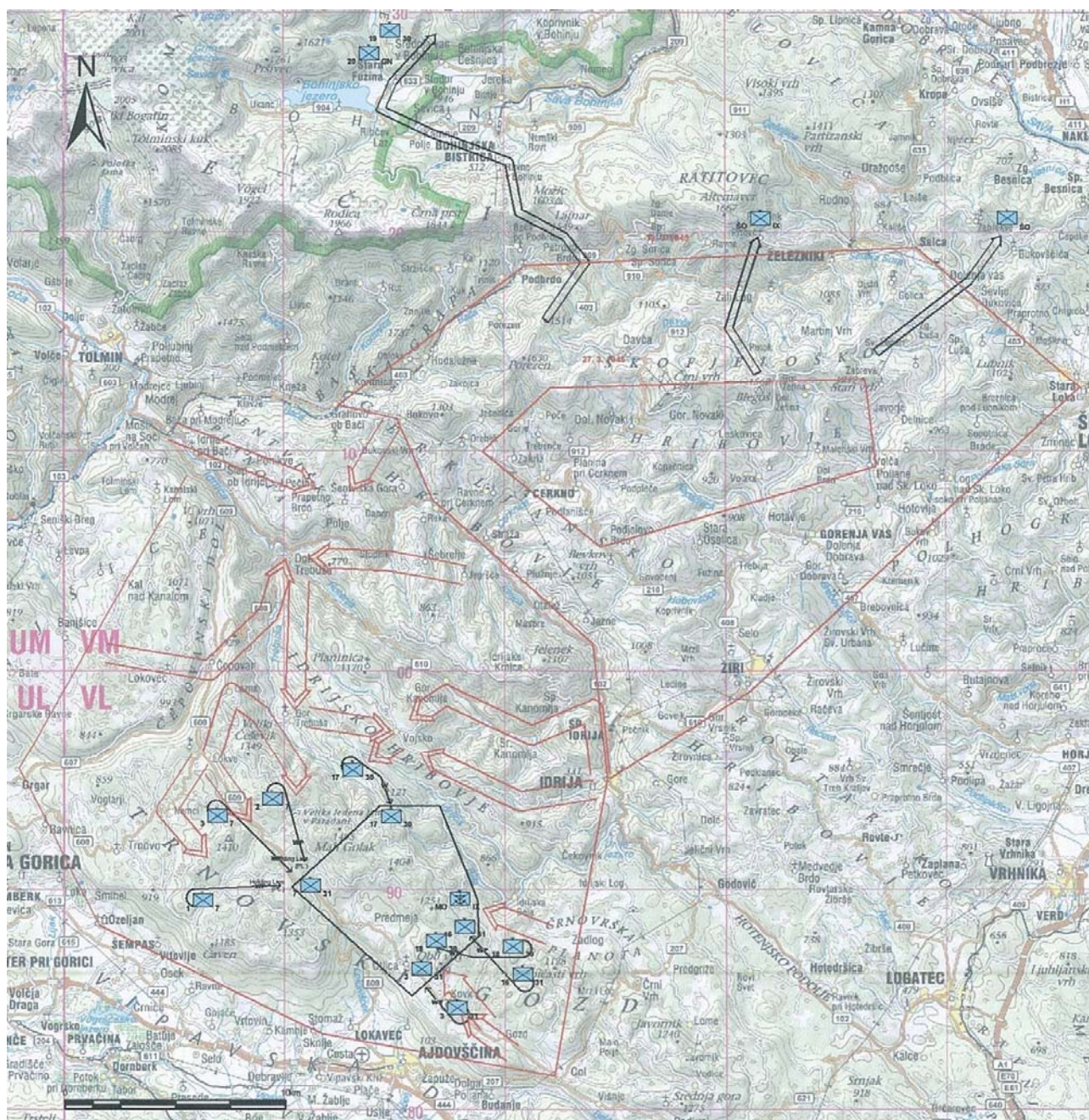
najbolj dejavne prav na smeri Col–Otlica, zato je štab Bazoviške brigade sklepal, da bo to ena od glavnih smeri napada nemških enot. Tudi štab korpusa se je zavedal pomena obrambe proti Colu, zato je za okrepitev Bazoviški brigadi poslal 3. bataljon Vojkove brigade. Tudi Mornariški odred je bil pridodan Bazoviški brigadi. Razmeščen je bil v rajonu Otlice, kjer je bil v brigadni rezervi. Skupina nemških vojakov je v naselju Gozd zasedla skupino hiš (Bavec 1970, 473–474). Štab 30. divizije je 21. marca Bazoviški brigadi ukazal, naj ponoči napade in uniči nemško skupino, utrjeno v Skupini hiš v naselju Gozd. Za napad je brigada dobila tudi 20 mm avtomatski top, za napad pa je odredila 2. bataljon, ki je bil na položajih v bližini. Napad se je začel ob polnoči (Bavec 1970, 474–475). Kmalu je zasedel hiše na levem krilu, na desnem pa so nemške enote nudile močan odpor. Okoli 4. ure zjutraj so s Cola nemški skupini poslali okrepitve, ki so preprečile njeno uničenje. Ker do jutra ni bilo moč obvladati nemške postojanke in sil, ki so ji prišle na pomoč, se je 2. bataljon umaknil. Mornariški odred je štab brigade poslal na Tisovec z nalogo, da zavaruje levo krilo brigade (Bavec 1970, 475).

Nemške enote so vzdolž ceste proti Sinjemu vrhu z močno ognjeno podporo krenile v napad s približno 350 možmi, da bi prebili obrambo in nato udarili celotni brigadi v hrbet. Med tem so z neko manjšo skupino skušali prodreti po grebenu proti Otlici. Po nekaj urah brezuspešnih bojov so se nemške enote umaknile nazaj na Col (Bavec 1970, 475). Zavezniška letala so bombardirala Col (Petelin 1965, 133). Že navsezgodaj 23. marca je kolona približno 500 nedičevcev in domobrancev ob močni ognjeni podpori začela prodirati s Cola proti položajem Bazoviške brigade na Sinjem vrhu in položajem 3. bataljona Vojkove brigade na koti 865. Okoli 17.30 je napadalcem uspelo prodreti na spoju med obema bataljonoma in zavzeti del obrambe 3. bataljona Vojkove brigade. Ker je bila s tem ogrožena vsa obrambna črta, je štab Bazoviške brigade ukazal umik na nove položaje. Nedičevci in domobranci so zasedli Sinji vrh in koto 865, dalje pa niso mogli. Na položajih so se začeli takoj utrjevati, da bi naslednji dan nadaljevali prodor proti Otlici in Predmeji (Bavec 1970, 476). Nemške sile so 24. marca zjutraj nadaljevale napad. Boji so trajali ves dan, a brez posebnega uspeha, kajti zvečer so bile nemške enote še vedno tam, kjer so bile zjutraj, in na teh položajih so ostale tudi vso noč (Bavec 1970, 476–477). Položaj pa se je korenito spremenil po prihodu 2. in 3. bataljona Gradnikove brigade, ki so ju takoj poslali na bojišče (Petelin 1965, 137). Pozno ponoči naj bi v protinapad na Sinji vrh krenili 2. bataljon Bazoviške, 3. bataljon Vojkove in 2. bataljon Gradnikove brigade, vendar sta ob polnoči v napad krenila le dva bataljona, ker je 3. bataljon Vojkove brigade zaostal (Petelin 1983, 481). Ob 1.30 25. marca so Sinji vrh zopet zasedle partizanske enote, nemške enote pa so bile na isti črti, s katere se je začel napad prvega dne ofenzive (Bavec 1970, 478). Na Otlico je prispel tudi 1. bataljon Gradnikove brigade in z eno svojih čet zasedel položaje na

zahodnih pobočjih Sinjega vrha (Petelin 1983, 482). Nemškim enotam na Colu so s šestimi kamioni pripeljali nove okrepitve. Naslednjega dne so že pred 6. uro zjutraj nemške enote začele s topovi in minometi obstreljevati Sinji vrh (Petelin 1965, 140), nato pa so z dvema bojnim skupinama, v eni je bilo 150 mož, v druga pa 300, napadle partizanske položaje. Ker so imele nemške enote veliko premoč in močno podporo topništva in težkih minometov (Bavec 1970, 479), so se partizanske enote na obrambni črti med Otlico in Colom umaknile za kilometer nazaj (Petelin 1983, 483). Nemške enote so nadaljevale napad v upanju, da bodo končno razbile obrambo partizanskih sil, zato so vse svoje sile usmerile na Obli vrh. Ker je štab Bazoviške brigade spoznal, kako nevaren je nemški prodor, je organiziral protinapad z Obrezovca, v katerem sta sodelovala 1. in 2. bataljon. Odločni naskok dveh partizanskih bataljonov je prisilil nemške enote k umiku, kar so izkoristili še bataljoni Gradnikove in Vojkove brigade in nemške enote preganjale prav do Sinjega vrha. Ta protinapad, ki se je končal okoli 20. ure, Sinji vrh pa je bil še vedno v nemških rokah (Bavec 1970, 480), je bil le uvod v nočni protinapad partizanskih enot na Sinji vrh (Petelin 1965, 140), ki se je začel ob polnoči. 2. bataljon Bazoviške brigade je organiziral jurišne skupine iz istih borcev, ki so že pred dnevi osvojili Sinji vrh in so zelo dobro poznali zemljišče, zato se jim je uspelo neslišno približati nemškimi položajem in jih v nenadnem naskoku napasti. Naslednjega dne ob 3. zjutraj so partizanske enote zopet zavzele Sinji vrh in zasedle vse položaje, ki so jih prejšnji dan izgubile (Bavec 1970, 480). Na Črni vrh je prispelo približno 750 pripadnikov domobranskega bataljona, domobranskih postojank Polhograjskega hribovja in grškega kvizlinškega bataljona (Bavec 1970, 481). Ob 17. uri so nemške enote s 400 možmi napadle položaje 1. in 2. bataljona Gradnikove brigade, vendar so se morale naposled umakniti (Petelin 1983, 484–485). Štab 30. divizije je preuredil poveljevanje, tako da je 18. brigadi odvzel enote, ki so ji bile pridodane iz drugih brigad in si jih podredil. Pod 18. brigado je ostal le Mornariški odred (Bavec 1970, 480–481). 28. marca je na Črni vrh iz Idrije prispel 2. bataljon 1. polka 1. Srbskega prostovoljnega korpusa (Bavec 1970, 482). Bojna skupina Dippelhofer je s svojo glavnino zasedla področje Črnega vrha nad Idrijo, Zadloga in Idrijskega Loga, njeni zaporni položaji pa so segali prav do Cola, ki so ga prevzeli od četnikov. Južneje je bojna skupina Lecher zasedla zaporne položaje na črti Col–Ajdovščina–Šempas–Gorica. Glavna naloga te bojne skupine je bila, da obkoljenim partizanskim silam preprečijo preboj v Vipavsko dolino in na Kras (Bavec 1970, 481–482). Štab korpusa je na bojišču med Colom in Zadlogom zbral kar tri brigade. Ponoči je Gradnikova zasedla položaje na desnem krilu od roba Vipavske doline proti Križni gori, Vojkova brigada je bila na sredini od Križne gore do Špičastega vrha nad Zadlogom, Bazoviška pa na levem krilu od Špičastega vrha čez Malo goro do Zajčevega vrha. Še bolj levo, na koti 1068, je bil

Mornariški odred (Petelin 1965, 144–145). 29. marca so domobranci izkoristili gosto meglo in se okoli poldne približali položajem 2. bataljona Bazoviške brigade pod Črnim robom. Po nekaj domobrantskih naskokih jih je 2. bataljon Bazoviške brigade s protinapadom potisnil nazaj na izhodiščne položaje. Ko je domobrancem prispela okrepitev, so napadli drugič, a tudi to pot neuspešno. Okoli 18. ure so zbrali še močnejše sile in zopet napadli ob podpori topov in minometov. Okoli 19. ure se je moral 2. bataljon Bazoviške brigade naposled umakniti s Črnega roba, ki je zdaj imel enak taktični pomen kot Sinji vrh, saj je preprečeval prodor proti Otlici. V času, ko so domobranci zasedli Črni rob, je Bazoviški na pomoč prispela Vojkova brigada. Ponoči sta 3. bataljon Vojkove in 2. Bataljon Bazoviške brigade v protinapadu ponovno osvojila Črni rob. (Petelin 1980, 492) Pred Sinjim vrhom tega dne ni bilo hujših bojov (Petelin 1965, 145).

Slika 13.6: Stiskanje nemškega obroča in premiki partizanskih enot

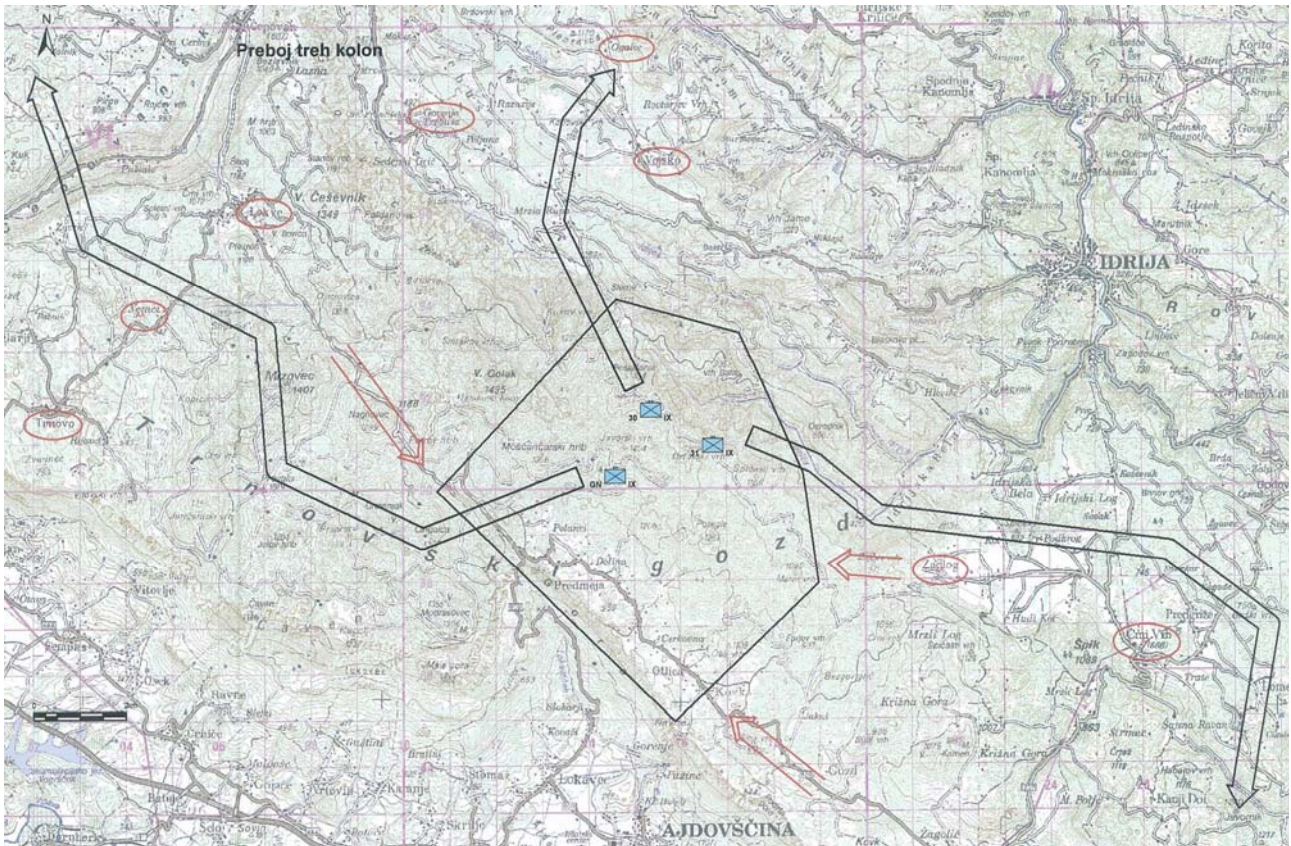
Ob 7. uri 30. marca se je začel ponovni napad nemških sil na Črni rob, Partizanske sile so s skrajnimi napori odbijale napade do 12. ure, tedaj pa je nasprotna stran uvedla sveže rezerve, zato sta se morala 2. bataljon Bazoviške (Bavec 1970, 484) in 3. bataljon Vojkove (Petelin 1980, 494) umakniti, kar je zahtevalo popravek vseh položajev 18. in 16. brigade. Neka nemška kolona se je skušala vrniti za hrbet 18. brigadi, zato je prodirala po soteski reke Belce in se povzpela na Tisovec, tam pa je naletela na položaje Mornariškega odreda, ki jo je napadel in potisnil v dolino (Bavec 1970, 484). Močno se je poslabšala tudi situacija na Sinjem vrhu.

Nemške enote so napadle le s kakimi 200 možmi ob podpori topov in minometov. Ponovnemu zavzetju Sinjega vrha sta botrovali predvsem dve okoliščini: gosta megla in pomanjkanje streliva v partizanskih enotah. Po umiku s Sinjega vrha je Gradnikova brigada zasedla rezervne položaje na črti od kote 845 do Oblega vrha. Nemške enote so še vedno poskušale prodreti z eno kolono vzdolž ceste, z drugo pa vzdolž roba nad Vipavsko dolino, na Otlico, vendar so partizanske enote zavrnilo obe koloni (Petelin 1983, 488–489). 31. marca zgodaj zjutraj se je začel napad nemških sil proti Otlici. Ko so nemške enote dosegle novo črto partizanske obrambe, so napadle celo fronto od Otlice do Male gore. Umika za partizanske enote ni bilo več. Za vsak oceno so morale na tej edini črti, ki je še omogočala preboj iz obroča, vzdržati do noči (Bavec 1970, 485–487).

13.2.3 OBLIKOVANJE KOLON IN PREBOJ

Nemške enote so stisnile ves korpus na zelo majhen prostor, ki je od Sinjega vrha do Predmeje meril le približno šest kilometrov in prav toliko od Otlice do Mrzle Rupe (Petelin 1965, 147–148). Kozjim stenam, kjer se je gnetlo na tisoče ljudi, so se bližale iz štirih smeri: z Male Lazne proti Predmeji, z Vojskega proti Mrzli Rupi, iz Zadloga proti Tisovcu ter čez Sinji vrh in Obli vrh (Petelin 1967, 583). Štab korpusa se je odločil, da se ne bo prebijal samo v eni koloni, ker bi ta bila predolga in preokorna ter bi jo nemške enote tudi lažje zasledovale, temveč v treh kolonah. Načrt je predvideval, da se vsaka divizija prebija zase. Italijanska divizija Garibaldi Natisone naj bi prečkala cesto Trnovo–Lokve in šla na Banjško planoto. 31. divizija bi po načrtu štaba korpusa v svojo kolono vključila vse lažje ranjence in bolnike in se prebila na Pivko, ranjence pa poslala čez progo v Loško dolino. 30. divizija, s katero je nameraval iti tudi štab korpusa z vsemi zalednimi enotami in ustanovami, naj bi zavila čez Vojsko preko Idrijce na Šentviškogorsko planoto, od tod pa na Cerkljansko (Petelin 1983, 490).

Slika 13.7: Preboj 9. korpusa v treh kolonah

Pozno zvečer, 31. marca, se je korpus razdelil v tri skupine, ki se je vsaka prebijala v svojo smer. Prva, Italijanska divizija Garibaldi Natisone s 156. in 157. brigado, se je prebijala čez Trnovski gozd, med Trnovim in Nemci prečkala cesto Gorica–Lokve, nato pa se mimo Puštal povzpela na Banjško planoto (Petelin 1965, 148). Druga naj bi s Tisovca krenila po severnih pobočjih Zajčevega vrha in po robu doline Belce čez Idrijsko Belo in Idrijski Log. Nato bi prečkala cesti Črni vrh–Idrija in Črni vrh–Godovič in nadaljevala proti Javorniku, kjer bi počivala, nato pa nadaljevala naprej proti Pivki (Petelin 1980, 494). Tretja kolona naj bi se prebila v smeri Škrbina–Mrzla Rupa–Ogalce–Oblakov vrh, potem pa na Cerkljansko in Gorenjsko (Lah 1998, 186).

Zaradi boljše nazornosti bom tudi preboj korpusa opisal ločeno po kolonah.

13.2.3.1 PRVA KOLONA

Italijanska divizija z dvema brigadama se je 1. aprila, ne da bi med premikom naletela na nemške enote, prebila po načrtovani smeri na Banjško planoto (Petelin 1965, 149).

13.2.3.2 DRUGA KOLONA

Štab 31. divizije se ni hotel odločiti za krajšo in na prvi pogled varnejšo pot, ki je peljala čez

Križno goro proti Javorniku, ker so ga obveščevalci obvestili, da so na Križni gori močne in utrjene nemške zasede, zato je predlagalo štabu korpusa naj spremeni načrt, oziroma naj prepusti štabu divizije, da poišče boljšo rešitev (Petelin 1967, 584). Tako se je štab 31. divizije odločil za izredno tvegano smer. Divizija je krenila s Tisovca, s severne strani obšla Zadlog in Črni vrh, ki sta bila polna nemških enot, prečkala cesto Idrija–Črni vrh in nato še Črni vrh–Godovič in po šestnajstih urah napornega pohoda prispela na Javornik nad Črnim vrhom (Petelin 1965, 149–150). Kolona se je med pohodom pretrgala na dva dela in zadnji del, ki ni imel vodiča, je krenil preveč desno in prišel tik pred nemške položaje. Nemške enote partizanske kolone niso opazile, zato se je ta obrnila in nadaljevala po isti poti nazaj, dokler jih divizijski obveščevalci niso usmerili na pravo pot (Petelin 1980, 495). Gradnikova brigada, ki bi sicer morala biti v drugi koloni, je tik pred odhodom izgubila stik s štabom divizije in je ostala v Trnovskem gozdu. Štab brigade se je povezal s štabom 30. divizije, ta pa mu je ukazal naj se premakne v Mrzlo Rupo, kjer se je priključila 3. koloni (Petelin 1980, 494). Naslednji dan ob 11. uri je kolona, razen spopada z domobranskim tovornjakom, brez vsakršnih zapletov prispela na Javornik, kjer je imela počitek ves dan in vso noč (Petelin 1980, 495). 2. aprila je imela Prešernova brigada na Javorniku, kjer je bila na zavarovanju med počitkom divizije, stik s približno 50 nemškimi vojaki in jih brez težav zavrnila. Sredi popoldneva je kolona krenila naprej proti Pivki, vendar ni šla do vasi kot običajno, ampak se je ustavila že v gozdovih nad Bukovjem, saj sta bila Bukovje in Pivka polna nedičevcev (Petelin 1967, 587). Še isti večer je Vojkova brigada z ranjenci krenila čez Strmico proti železniški progi in jo srečno prešla. Ranjence sta proti Čabru spremljala 2. in 3. bataljon, 1. pa je z zasedami varoval njun prehod (Petelin 1980, 497). Prešernova brigada je z blokado Landola in z zasedami na cesti Planina–Postojna Vojkovi brigadi olajšala prehod proge (Petelin 1967, 588). 5. aprila je položaje Prešernove brigade na območju Otavnika in Sajevke nad Bukovjem napadlo okoli 600 nedičevcev. Brigada se je morala zaradi pomanjkanja streliva umakniti globlje v Nanoške gozdove in je s 1. bataljonom zasedla položaje pri Debelem vrhu, 2. se je ustavil na Bukovcu, 3. pa se je razmestil v gozdu severozahodno od Bukovja (Petelin 1967, 589–591).

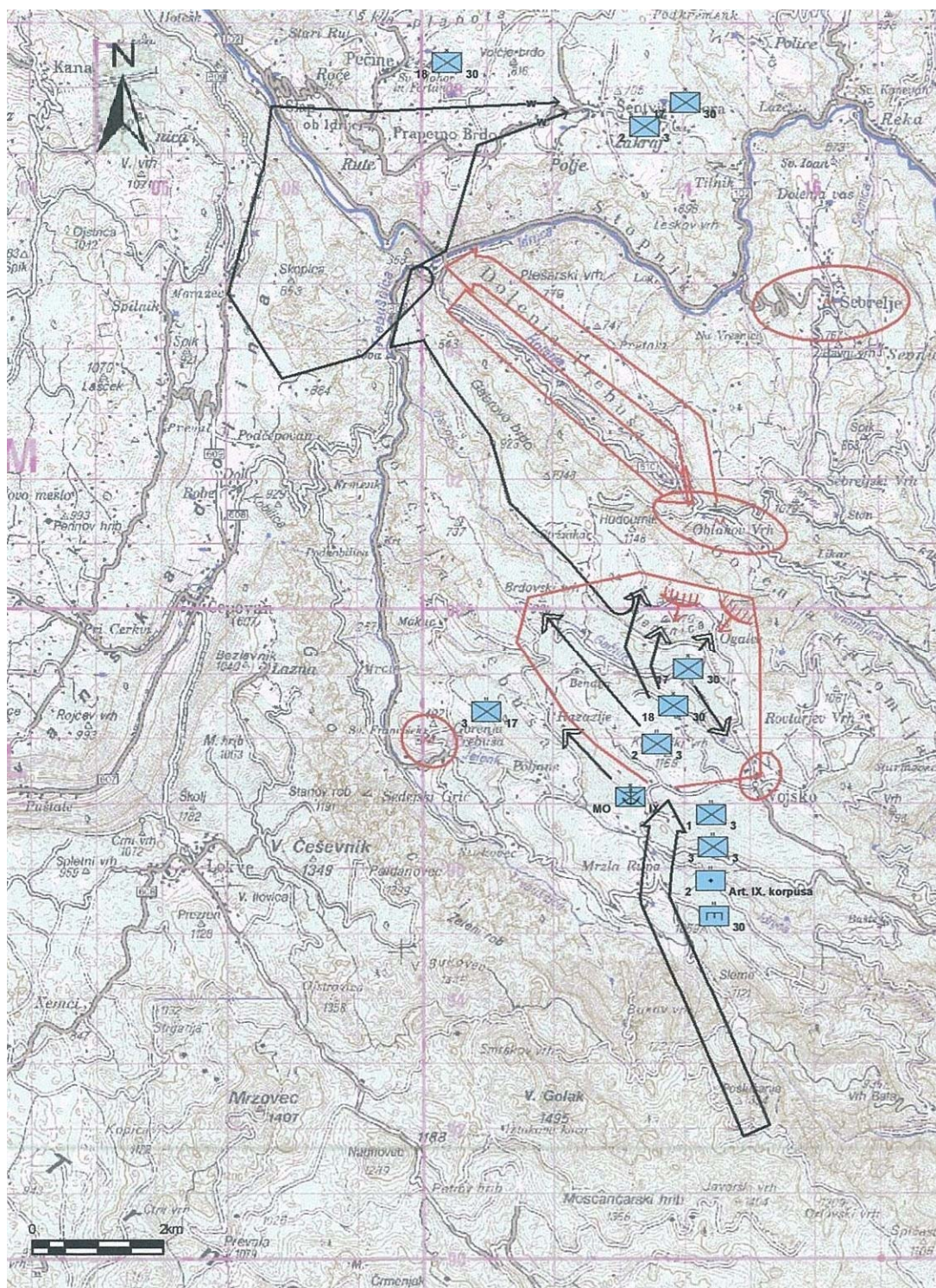
13.2.3.3 TRETJA KOLONA

V tretji koloni je bila 30. divizija brez Kosovelove brigade, Gradnikova brigada, štab 9. korpusa, 2. divizion Artilerije 9. korpusa, zaledne ustanove ter politični in oblastni organi (Petelin 1965, 150). 31. marca okoli 22. ure je kolona krenila v smeri Kozje stene–Hudo polje–Mrzla Rupa–Vojsko. Pred tem pa je prišlo do hude napake, saj je štab 18. brigade o premiku pozabil obvestiti Mornariški odred, ki je ostal na položajih na Tisovcu. Ko je štab Mornariškega

odreda ugotovil, da je odred ostal sam na položajih, so sklenili, da bodo položaje zapustili in krenili proti Mrzli Rupci, kamor so se premikale druge enote. Med premikom je Mornariški odred dohitel Gradnikovo brigado, ki je bila v zaščitnici kolone in se začasno priključil njej. Nemškim enotam manever te kolone ni ostal prikrit, zato so z artilerijskim ognjem obstreljevale Mrzlo Rupo, vendar brez posebnega učinka. Medtem pa so krepile svoje sile okoli Vojskega, jih razporedile v globinske zasede ter z več kolonami krenile proti Mrzli Rupci, da bi partizanski koloni zaprle pot in ji preprečile, da se izmuzne iz obroča (Bavec 1970, 488). Gregorčičeva brigada, ki je bila na sektorju Mrzle Rupe, je dobila nalogo, naj s 3. bataljonom krene proti Gorenji Trebuši in zavaruje premik kolone iz te smeri, druga dva bataljona pa sta se priključila glavnini, ko je kolona šla skozi Mrzlo Rupo (Petelin 1965, 150). Kolona je od Mrzle Rupe nadaljevala pot zahodno od Vojskega čez Kotlovski vrh, se spustila v dolino potoka Gačnik, nato pa se je po rahlih pobočjih bližala naselju Ogalce. Nemške enote so bile v Gorenji Trebuši, na Vojskem, v Ogalcah, na Planinici in njenih južnih pobočjih ter onstran Oblakovega vrha. Nihče v partizanski koloni ni zaslutil, da so zašli v nemške globinske zasede. 1. aprila ob 5. uri zjutraj so nemške zasede odprle ogenj vzdolž cele partizanske kolone, ki so jo imele kot na dlani (Petelin 1965, 150). V odgovor na nemški ogenj so brigade s svojimi bataljoni zasedle obrambne položaje. 1. in 2. bataljon Gregorčičeve brigade sta skupaj z 2. bataljonom Bazoviške brigade zasedla položaje proti Oblakovemu vrhu. 3. bataljon Gregorčičeve in Zaščitni bataljon korpusa, ki sta bila skupaj v zaščitnici kolone sta z Ogalc pregnala nemške zasede, potem pa branila položaje proti Vojskem in Gornji Kanomlji, ki je bila v nemških rokah (Lah 1998, 187). Bazoviška brigada je dobila nalogo, naj zavzame in obdrži položaje na severu, na grebenu nad vasico Ogalce in dalje proti Dolenji Trebuši. Njen 2. drugi bataljon je dobil nalogo, da iz doline potoka Gačnik, pri Mlincih zavzame grebene, ki se nad njimi razprostirajo proti Vojskem (Bavec 1970, 489–490). Mornariški odred je na lastno pobudo zasedel položaje pri Razaziji in ščitil desni bok Gradnikove brigade iz smeri Vojskega (Bavec 1970, 491). 1. bataljon Gradnikove brigade je zasedel položaje na območju Kotlovskega vrha (Petelin 1983, 494). Med napadom je nemškim zasedam uspelo partizansko kolono presekat na dva dela, in sicer prav tam, kjer je bilo moštvo štaba 9. korpusa in štaba 30. divizije. Zato se je 2. bataljon Gradnikove brigade priključil prvemu delu, druga dva bataljona pa sta ostala zadaj. Enaka usoda je doletela bataljon Gregorčičeve brigade, ki je bil v zasedi pred Gorenjo Trebušo, pa tudi Mornariški odred, Artilerijo 9. korpusa in Inženirijski bataljon 30. divizije. Od jutra dalje ni bilo med obema deloma kolone nobene zveze več (Petelin 1983, 494). Obveščevalci so v štabe sporočili, da nemške enote zapuščajo položaje pri Dolenji Trebuši in kopičijo sile na Oblakovem vrhu in grebenih nad dolino Kanomlje, kar je bil znak, da tam pričakujejo nadaljevanje preboja (Lah

1998, 187–189). Na podlagi teh podatkov se je štab korpusa odločil, da kolona ne bo krenila na Cerkljansko, temveč čez Dolenjo Trebušo na Šentviško planoto, v smeri, kjer jo nemške sile najmanj pričakujejo (Petelin 1965, 152). Štab korpusa je v predhodnico odredil 18. brigado, ki naj bi se s položajev premaknila čez Žgavec in Dolenjo Trebušo, nato pa pri Praprotnem zaščitila prehod celotne kolone na Šentviško planoto. Nemške enote so pred nočjo prenehale z napadom, kar je Bazoviški brigadi omogočilo, da se je hitro zbrala in takoj krenila ob potoku Gačnik proti Dolenji Trebuši (Bavec 1970, 491–493). Ponoči 2. aprila je partizanska kolona brez stika šla v Dolenji Trebuši po mostu čez Idrijco in nato krenila po strmem bregu na Šentviško planoto. Za Bazoviško brigado sta brez motenj prišla še Gregorčičeva brigada brez 3. bataljona (Bavec 1970, 493), 2. bataljon Gradnikove brigade (Petelin 1983, 496) in štab 30. divizije (Bavec 1970, 493). Ko so nemške enote naposled opazile kaj se dogaja in zopet zasedle Dolenjo Trebušo, so presekale partizansko kolono (Petelin 1965, 152) točno pred štabom 9. korpusa in 2. bataljonom Gregorčičeve brigade, ki sta bila prisiljena zaviti proti Vršam in se kasneje pridružili glavnini 30. divizije na Šentviško planoti (Bavec 1970, 493). Mornariški odred je s položajev pri Razaziji krenil za kolono. Ko je izgubil zvezo, se je začel samostojno prebijati proti Cerkljanskemu. Šel je do Vojskega, kjer je padel v zasedo, zato se je vrnil proti Mrzli Rupi, kjer je zopet trčil ob nemške enote. Potem je šel vzhodno od Vojskega in uspel priti do Krnice pri Oblakovem vrhu in od tam na Cerkljansko (Bavec 1970, 493).

Slika 13.8: Boj tretje kolone med prebojem na Vojskem in izmik na Šentviško planoto

2. divizion artilerije, ki je bil v zaščitnici, je zasedel položaje pri Mrzli Rupi in koti 924, da bi skupinam kril umik in zaprl smer proti Gorenji Trebuši, od koder je grozila največja nevarnost. Okrog 8. ure jih je napadla ena od nemških kolon, ki so prodirale od Gorenje Trebuše proti Mrzli Rupi. Zaradi nevarnosti, da jih nemške enote stisnejo v obroč, jim ni preostalo drugega,

kakor da položaje zapustijo in se umaknejo na pobočje, ki se vzhodno od Mrzle Rupe strmo spušča v globoko sotesko reke Idrijce. Z nočjo so se nameravali umakniti iz obroča proti Zadlogu in Čekovniku. Ko pa so se zjutraj vrnile izvidnice in sporočile, da so povsod naletele na nemške zasede, so namero opustili in menili, da se rešijo lahko edino, če se jim uspe izmuzniti v majhnih skupinah po največ 15 mož. Tako so se razdelili na pet skupin in se odločili, da se prebijejo vsaka po svoje. Prva skupina je šla po dolini Idrijske Bele in čez Žirovnico na Ledine, od tam pa na Cerkljansko. Druga se je spustila v dolino potoka Trebuša in se usmerila na Banjško planoto, tam poiskala 1. divizion in se mu priključila. Tretja, ki je šla prek Zadloga, in četrta skupina, ki se je prebijala čez Čekovnik in Mrzli log ter Nanos, sta se prebili na območje Pivke in se tam pridružili Prešernovi brigadi. Peta skupina se je prebila v Vipavsko dolino (Štimac 1985, 234–236).

13.2.4 ZAKLJUČEK OFENZIVE

Po poročilih, ki so okoli 3. aprila prihajala v štab korpusa, je bilo videti, da nemška ofenziva že ponehava. Nemške enote so sicer še ostale na Vojskem, v Dolenji Trebuši, Vratih, Vršah in Čepovanu, toda 2. domobranski bataljon je iz Črnega vrha nad Idrijo odšel nazaj v Cerknico, 2. bataljon 1. srbskega prostovoljnega korpusa pa v Planino pri Rakeku. Naslednjega dne so nemške enote naposled izpraznile še Vojsko (Petelin 1965, 155). Okoli 7. ure sta se dve nemški koloni pričeli spuščati z Vojskega po grebenih Oblakovega vrha v dolino Idrijce proti Dolenji Trebuši. Bazoviška brigada je dobila ukaz, naj takoj zasede položaje na južnih pobočjih Šentviške planote in napade obe nemški koloni. Okoli 8. ure sta se nemški koloni znašli pred položaji Bazoviške brigade, ki je odprla ogenj, in si zaman skušali izbojevati prehod proti Mostu na Soči. Okoli 19. ure so nemške enote prenehale napadati in se umaknile v dolino Idrijce, Bazoviška brigada pa je dobila ukaz, naj se takoj zbere na Prapetnem in se pripravi na premik proti vasi Daber in Šebrelje (Bavec 1970, 496).

Partizanskim enotam je že primanjkovalo streliva, ki ga je bilo treba čim prej dopolniti, kar je bilo izvedljivo, če bi se približale skritim korpusnim skladiščem, poleg tega pa je imel štab korpusa že podatke, da so nemške enote zapustile Šebreljsko planoto in Vojsko, zato je izdal ukaz, da naj se v noči na 5. april enote s Šentviške premaknejo na Šebreljsko planoto (Bavec 1970, 496–497).

Z območja Prapetna je kolona čez Daber in Tilnik, nato pa čez Idrijo brez preprek prišla na Šebrelje, enote pa so se okoli 8. ure razporedile na položajih (Bavec 1970, 497). S tem premikom so se partizanske enote izognile hudim spopadam, saj so nemške enote 5. aprila nameravale s 3. bataljonom 15. SS policijskega polka in z deli 1. bataljona 10. SS policijskega

polka pregledati in očistiti Šentviško planoto (Petelin 1983, 498). To naj bi bila tudi zaključna akcija nemške ofenzive (Petelin 1965, 156).

Medtem se je iz Gorenje Trebuše umaknilo okoli 250 nemških vojakov (Petelin 1965, 156).

Naslednjega dne sta Gradnikova in Bazoviška brigada zapustili Šebrelje in se vrnili na Vojsko. Gradnikova se je razvrstila vzhodno od Gorenje Trebuše, Bazoviška pa na Rovtarjevem vrhu in na Rovinšah (Bavec 1970, 497).

Z nemške strani se je ofenziva končala 6. aprila. Nekatere enote so poslali v njihove garnizije že 3. aprila, med njimi tri bataljone 1. srbskega prostovoljskega korpusa, dele četniške Dinarske divizije in bojno skupino Blank. Tri dni kasneje sta se v Furlanijo vrnili tudi 24. SS brigada kraških lovcev in 2. donski kozaški polk. Njune položaje je prevzel 10. SS policijski polk z nalogo, da s 1. bataljonom vzpostavi postojanko v Slapu ob Idrijci, z 2. bataljonom v Slokarjih pod Predmejo ter na Predmeji in Otlici, 3. bataljon pa naj bi vzpostavil postojanke v Voglarjih, Lazni in Lokovcu, naknadno pa so mu določili še vzpostavitev manjših postojank v Zavrhu, Podlaki in Puštalah (Petelin 1965, 157).

14 NESKLADJA

14.1 NAČRT (KAJ NAJ BI SE ZGODILO?)

V želji po vzpostavitvi obrambne črte pred morebitnim zavezniškim izkrcanjem v Istri so nemške sile želele očistiti področje v njenem zaledju, ki pa je bilo hkrati tudi operativno področje 9. korpusa. Zaradi velikosti in razgibanosti področja so nemške sile načrtovale ofenzivo v dveh delih, pri čemer bi vsak del ofenzive pokrival določeno področje. Pri načrtovanju in izvedbi ofenzive sta se nemška poveljnika oprla na nemško doktrino proti partizanskega bojevanja in uporabila zamisel o taktičnem obkoljevanju in uničenju nasprotnika s pomočjo nepremičnih zapornih in premičnih udarnih bojnih skupin. To pa je zahtevalo ogromne sile, kakršne v ofenzivah na Slovenskem še niso bile uporabljene, niti jih ni bilo dovolj v Sloveniji, zato so jih za potrebe ofenzive prerazporedili iz drugih pokrajin. Tako naj bi nemške sile uničile ali vsaj nevtralizirale 9. korpus in si omogočile varno zaledje ob vzpostavljanju obrambne črte pred pričakovanim zavezniškim izkrcanjem v Istri.

Načrt partizanskih sil je predvideval prisotnost glavnine 9. korpusa na Trnovski planoti, ki naj bi, ko bi za to napočil primeren čas, služila kot izhodišče za partizansko ofenzivo proti Trstu in Gorici in pri tem so bile zelo elastične, saj niso nikoli vztrajale pri odločni obrambi Trnovske planote, ampak so spretno premikale težišče delovanja z Gorenjske na Primorsko in nazaj. Ob začetku ofenzive je bila tako glavnina 9. korpusa na Trnovski planoti. Partizanske sile so sicer pravočasno zaznale znake pripravljanja večje nemške ofenzive, vendar je bil prvi sunek nemške

bojne skupine Blank tako hiter, da jim je časa za pripravo na ofenzivo enostavno zmanjkalo. Štab 9. korpusa je dal enotam, ki so ostale na Gorenjskem in cerkljanskem, navodilo, naj čim več manevrirajo in se izogibajo koncentraciji enot, ob ugodni priložnosti pa naj se skušajo prebiti čez Jelovico v Bohinj oziroma v skrajni sili čez Dolomite in Pivko v Istro. Tudi Glavni štab NOV in POS je izdal navodilo, ki je narekovalo, da se partizanske enote ne smejo pustiti obkoliti na ozkem prostoru in naj se izogibajo neposrednemu frontalnemu boju z nemškimi silami. Prav tako je navodilo narekovalo, da naj partizanske enote premeščajo svoje sile za hrbet nemškim enotam in naj udarjajo predvsem v njihove boke in hrbet.

14.2 IZVEDBA (KAJ SE JE DEJANSKO ZGODILO?)

Nemškim silam je uspelo skoncentrirati dovolj velike sile za obkolitev območja, ki so ga nameravali zajeti v ofenzivi. Tudi zasedanje zapornih črt in sunki udarnih skupin so bili tako naglo dejanje, da partizanske sile, kljub jasnim navodilom nadrejenih poveljstev, enostavno niso imele časa pravilno odgovoriti nanje. Nemške sile so hitro in odločno zasedle zaporne črte, ki so preprečevale izmik partizanskih enot iz obroča, hkrati pa so z udarno bojno skupino prečesale vso področje in skušale potisniti nasprotnika pred zaporne črte, kjer bi jih lahko enostavno uničile v navzkrižnem ognju. Poleg tega so nemške sile zasedle vse pomembnejše zaselke, križišča, prelaze, ob prometnicah pa so postavljale zasede. Pri pregledovanju terena so napredovale počasi in pregledale vsako grapo, gozd in kotanjo. Posebnost prvega dela ofenzive je tudi ta, da so se nemške sile na ozemlju, kjer je potekala ofenziva, zadrževale nenavadno dolgo – dva tedna.

Nadrejeno poveljstvo je partizanskim silam, ki so ostale v obroču nemških sil, izdalo jasna in logična navodila, ki pa se jih nekako niso držale. Niso čim več manevrirale, ampak so se vse umikale proti Črnemu vrhu, kjer se je na koncu zbrala velika množica, v kateri pa je bilo le malo operativnih sil. Poleg tega so se ob prvem poskusu preboja, ko je predhodnica že zavarovala mesto preboja glavnine na področju, kjer nemškim enotam še ni uspelo skleniti obroča, iz nepojasnjenih razlogov obrnili in se vrnili na izhodišče, kar je povsem skregano s taktiko bojevanja, saj se je ponovnemu obiskovanju krajev, kjer je enota že bila, treba izogibati. Tako pa je vsa ta množica ponovno prišla na izhodišča, kar ni ostalo neopaženo s strani nemških sil, s tem pa sta se manevrski prostor partizanskih sil in časovno okno, ki sta nujno potrebna pri načrtovanju bojne naloge, bistveno skrčila, kar je neposredno vplivalo na nadaljnja dejanja partizanskih sil, ki so se za drugi poskus preboja razdelile v tri kolone, od katerih bi se vsaka prebijala po svoji smeri. V tem poskusu preboja se je prva kolona, v kateri je bila tudi Kosovelova brigada, prebijala po izjemno težavnem in zahtevnem terenu preko Porezna,

Petrovega Brda v Bohinj, druga kolona s Škofjeloškim odredom in tretja z italijansko brigado Antonio Gramsci pa sta se s Črnega vrha prebijali pod Blegošem preko Črnega Kala proti Rovtam, kjer je predhodnica druge kolone naletela na nemško zasedo. Vnel se je spopad, ki je alarmiral druge nemške enote, ki so na tem območju zapirale obroč in preboj večine partizanov iz druge in tretje kolone je bil s tem onemogočen, saj so nemške enote iz bližnjih zaselkov Martinj vrh, Rovte in Javorje takoj pričele z obkoljevanjem partizanskih sil. Zaradi več neuspešnih zaporednih poskusov preboja so poveljujoči partizanskim enotam sprejeli odločitev, da naj se enote razbijejo na majhne skupine in naj se vsaka zase skuša prebiti na dogovorjeno mesto na Jelovici. Tretja kolona se je uspešno prebila na Porezen, kjer so popolnoma izmučeni zasedli obrambne položaje, velika večina pa se je zatekla v staro vojašnico in podzemne rove na Poreznu. Zjutraj pa jih je iz povsem nepredvidene smeri po popolnoma odprtem zahodnem pobočju Porezna pod okriljem megle presenetila manjša nemška enota iz 13. SS policijskega polka, ki je na tem delu zapiral obroč okoli partizanskih enot. Partizani na Poreznu so doživeli veliko presenečenje in na kocu tudi hud poraz, saj se je večina razbila, 145 partizanov, ki so ostali v rovih, pa so Nemci zajeli. Preostanek partizanov se je uspel prebiti preko Petrovega Brda in vasice Trojar do Raven na Bohinjski strani, od tam pa preko Kamenj v Staro Fužino in na Uskovnico. Nemške enote so še do 5. aprila vztrajale na področju, ki ga je zajel 1. del ofenzive, in večina sestradanih partizanov, ki so tavalili in iskali nekaj za pod zob, je postala njihov plen.

V drugem delu ofenzive so nemške bojne skupine obkolile glavnino 9. korpusa na majhnem območju Vojskega in Trnovske planote. Bojna skupina Blank je imela enako nalogo kot v 1. delu ofenzive, poleg nje pa je zasedla zaporno črto tudi bojna skupina Lecher. Bojne skupine Dippelhofer, Bikowsky in Hahn pa so imele značaj udarnih bojnih skupin, čeprav v literaturi zasledimo podatek, da je imela slednja nalogo vzpostaviti zaporno črto. V uvodnih dneh 2. dela ofenzive je bilo težišče delovanja na sektorju bojne skupine Dippelhofer, ki so jo okrepili z nekaterimi enotami, ki so bile pred tem udeležene v 1. delu ofenzive. Ta sektor je v tem času branila 18. SNOUB. Na sektorju pri Trnovem je bojna skupina Bikowsky izvajala nasilno izvidovanje, kar je dajalo vtis, da na tem delu v tem času nemške enote niso zelo dejavne, medtem ko je na sektorju Col in sektorju Banjška planota prihajalo do hudih spopadov, zato se je štab 9. korpusa odločil, da okrepi enote, ki so se branile na teh sektorjih z deli enot, ki so sicer branile sektor Trnovo. Poleg tega je štab 9. korpusa načrtno krepil enote na sektorju Col, ker je po prvotni zamisli tu načrtoval preboj iz obroča. To pa je precej oslabilo partizanske enote na sektorju Trnovo, saj je za 10 km fronte med Krnico in Zagorjem ostalo le pet številčno šibkih bataljonov. Po umiku partizanskih sil z Banjške planote, ker po oceni štaba korpusa za

njeno učinkovito obrambo ni imel dovolj sil, se je obroč še zožil, saj je bojna skupina Hahn začela prodirati čez Čepovansko dolino proti Lokvam. Napad nemških enot na sektorju Trnovo se je začel v za partizanske sile najbolj neugodnem času, saj so se prav takrat premeščale na nove položaje. V tem napadu so nemške enote uporabile v tej ofenzivi že večkrat uporabljeno taktiko prodiranja z majhnimi enotami skozi medprostore partizanskih enot in tako uspele zasesti Lokve, zaradi česar so se partizanske enote umikale v zelo težavnih okoliščinah s sovražnimi enotami pred seboj, na desnem boku in za svojim hrbtom. S pritiskom nemških enot z Banjške planote, z Lokev, s Cola in z Vojskega, se je obroč okoli partizanskih sil kritično zožil in partizanskim silam je grozilo neposredno uničenje, če bi prišlo do prodora nemških sil čez obrambno črto na sektorju Col. Takrat se je štab korpusa odločil, da se ne bo prebijal v eni, ampak v treh kolonah – vsaka divizija zase.

Prva kolona – Italijanska divizija – se je, ne da bi pri tem naletela na nemške enote, prebila na Banjško planoto.

V drugi koloni se je po drznem in tveganem načrtu z ranjenci prebijala 31. divizija brez Gradnikove brigade do Javornika, kjer se je ustavila na počitku, sredi naslednjega popoldneva pa je krenila do Bukovja, od tam pa je Vojkova brigada spremljala ranjence do Čabra, Prešernova pa je ostala na območju Bukovja.

V tretji koloni, v kateri so bile 30. divizija brez Kosovelove brigade, Gradnikova brigada, štab 9. korpusa, 2. divizion Artilerije 9. korpusa, Mornariški odred ter zaledne ustanove, politični in oblastni organi, je krenila v smeri Kozje stene–Hudo polje–Mrzla Rupa–Vojsko. Za razliko od prve in druge kolone, manever tretje kolone nemškim enotam ni ostal prikrit, zato so krepile svoje sile okoli Vojskega, ki so jih razporedile v globinske zasede, ter v več kolonah krenile proti Mrzli Rupi, da bi na tem območju zaprle obroč in partizanskim enotam onemogočile preboj iz obroča. V ognju nemških globinskih zased se je kolona znašla 1. aprila zjutraj. Nemškim zasedam je uspelo presecati partizansko kolono na dva dela. Prvi del partizanske kolone, ki je ostal v obroču nemških zased, je z bataljoni zasedel obrambne položaje in na njih vztrajal do večera, ko se je po odločitvi štaba korpusa umaknil po soteski potoka Gačnik proti Dolenji Trebuši. Ko se je del te kolone že uspešno prebil skozi obroč pri Dolenji Trebuši in se vzpenjal na Šentviško planoto, so nemške enote opazile, da se partizanska kolona umika preko Dolenje Trebuše, zato so jo ponovno zasedle in še enkrat presecale partizansko kolono, zato sta bila štab korpusa in 2. bataljon Gregorčičeve brigade prisiljena zaviti proti Vršam in sta se kasneje uspešno pridružila 30. diviziji na Šentviški planoti. Partizanske enote tretje kolone, ki so ob jutranjem napadu nemških zased ostale odrezane od glavnine, so se prebijala vsaka po svoje. 1. bataljon Gradnikove brigade se je prebijal v dveh skupinah, pri čemer se je prva

skupina prebijala med Vojskim in Mrzlo Rupo proti Črnemu vrhu, druga pa je obšla Gorenjo Trebušo, nato še Dolenjo Trebušo in se povzpela na Šentviško planoto. 3. bataljon Gradnikove se je, po tem ko jim je zmanjkalo streliva, razdelil na manjše skupinice, ki so se prebijale vsaka po svoje. Mornariški odred se ni razbil na manjše skupine, ampak se je iz obroča prebijal enoten. Čeprav je med manevriranjem med Vojskim in Mrzlo Rupo večkrat naletel na nemške zasede, se mu je vendarle uspelo preko Krnice pri Oblakovem vrhu prebiti na Cerkljansko. Ker je bil 2. divizion Artilerije 9. korpusa obkrožen z množico nemških enot, se je razdelil na pet skupin, ki so se umikale vsaka po svoje in se kasneje priključile drugim večjim partizanskim enotam. Okoli 3. aprila je začela nemška ofenziva ponehavati. Bazoviška brigada je celo napadla dve nemški koloni, ki sta se spuščali z Vojskega proti Dolenji Trebuši.

Partizanske enote so imele že zelo malo streliva in da bi ga lahko dopolnile, se je bilo treba premakniti čim bližje korpusnim skladiščem, poleg tega pa je štab korpusa že imel podatke, da so nemške enote zapustile Šebreljsko planoto in Vojsko, zato so se v noči na 5. april partizanske enote s Šentviške premaknile na Šebreljsko planoto. S tem premikom so se partizanske enote izognile hudim spopadam, saj so Nemci nameravali pregledati in očistiti Šentviško planoto, kar naj bi bila tudi zaključna nemška akcija v tej ofenzivi.

14.3 TEŽAVE (KAJ JE RAZLOG ZA NESKLADJE?)

Nemške sile so v prvem delu ofenzive učinkovito vzpostavile zaporne in udarne črte in s svojim delovanjem povzročil enotam 9. korpusa, ki so se znašle v tem obroču, hud poraz. Vendar celovito niso dosegle cilja – uničenje glavnine 9. korpusa, saj je prvi del ofenzive zajel le tri od enajstih brigad, kolikor jih je delovalo na Gorenjskem in Primorskem. Izmed teh enot je ofenziva najbolj prizadela Kosovelovo brigado in Škofjeloško odred, nekoliko manj italijansko brigado Antonio Gramsci, medtem ko je brigada Triestina prestala ofenzivo skoraj brez izgub (Petelin 1965, 126).

Štab korpusa je vedel, da se pripravlja ofenziva, ni pa mogel vedeti, kako bo operativno potekala: ali bodo nemške sile le potiskale partizanske enote z Gorenjske proti Primorski, ali bodo obkoljevali posamezne sektorje in jih sistematično pregledovale. Takoj ko je ugotovil, da gre za drugo varianto, je ukazal enotam na Cerkljanskem in Gorenjskem, da se prebijejo proti severu ali proti jugu. Prva priložnost za Kosovelovo brigado in sosednji inženerijski bataljon 31. divizije je bila 22. marca, ko je bila Kosovelova brigada na Bevkovem vrhu nad Idrijco. Malo verjetno je, da bi nemške sile na sektorju Masore vzdržale hkratni napad Kosovelove brigade s čela ter Gregorčičeve brigade in udarne čete 31. divizije v hrbet. Tako bi Kosovelova brigada prebila nemško zaporno črto tam, kjer je bila ta najšibkejša, in se izognila obkolitvi.

Naslednja priložnost za preboj je bila, ko so se partizanske enote s Črnega vrha spustile v Selško dolino in se vrnile na Črni vrh, namesto da bi nadaljevale pot na Jelovico in proti Bohinju. Sklep o preboju nemškega obroča v treh kolonah, ki so ga sprejeli štabi partizanskih enot na Črnem vrhu je bil povsem pravilen. Kljub temu, da sta prvi dve koloni krenili naravnost proti glavnini nemških enot, ki je pritiskala iz Škofje Loke proti zahodu, bi bil načrt o preboju gotovo uresničen, če ne bi med izvajanjem prišlo do treh hudih napak:

- italijanska brigada Antonio Gramsci potem, ko se je že prebila mimo prvih nemških zased pri Martinj vrhu, ne bi smela ostati na tem območju, temveč bi morala nadaljevati pot na drugo stran Selške doline;
- Škofjeloškega odreda in inženirijskega bataljona 31. divizije, za razliko od brigade Antonio Gramsci, niso razbile nemške enote, temveč njuna lastna štaba z nerazumljivim sklepom, naj se borci rešujejo po skupinah;
- štab Kosovelove brigade in poveljstvo Gorenjskega vojaškega področja sta kolono usmerila na Porezen in na položajih, s katerih bi lahko zavračala veliko močnejšega nasprotnika, dopustila, da ju je presenetila nekajkrat šibkejša nemška enota in v njunih vrstah povzročila pravi pokol (Petelin 1965, 127–128).

Štabi partizanskih enot so imeli zelo težko nalogo pri odločanju, saj so morali ukrepati naglo in na podlagi nepopolnih, pogosto pa celo netočnih obveščevalnih in drugih podatkov. Kljub temu je ukaz, ki ga je štab korpusa dal enotam, ki so se znašle na Cerkljanskem in Gorenjskem, povsem ustrezal razmeram. Enote v obroču so bile prešibke, da bi se lahko uspešno upirale desetkrat močnejšemu nasprotniku, poleg tega pa so se te enote imele po preboju iz obroča kam umakniti. Da so nemške sile na koncu razgnale, zajele ali uničile skoraj polovico moštva partizanskih enot, ki so jih uspele obkoliti na tem območju, je posledica oklevanja, slabega poveljevanja in nezadovoljivega zavarovanja teh enot (Petelin 1965, 163–164).

Za povsem drugačno taktiko se je štab korpusa odločil v drugem delu ofenzive, saj se takrat ni bilo več kam umakniti, ker so nemške sile zasedle že vso Gorenjsko in Cerkljansko, kasneje pa še Šentviško planoto, Kras in Vipavska dolina pa sta bili že prej polna četnikov. V tem delu ofenzive so partizanske enote pokazale, da so se sposobne uspešno boriti tudi v frontalnem boju. Vendar je bila taktika zadrževanje prodiranja nemških sil s frontalnim bojem zelo tvegana, saj je bil manevrski prostor 9. korpusa tako plitek, da bi že en sam globlji prodor nemških sil izpostavil nekaj tisoč ljudi uničenju. Takšna napeta situacija je trajala kar deset dni (Petelin 1965, 164).

Pomembno vprašanje je, zakaj se korpus že prej ni prebil na Pivko, kot je bilo prvotno zamišljeno. 27. marca bi se lahko brez večjih težav prebil proti Pivki, vendar se potem postavlja

vprašanje, kam potem? Z vsemi svojimi enotami bi se težko prebil čez železniško progo, ker jih je bilo preveč, poleg tega pa so bile na Pivki močne nasprotnikove garnizije. Pa tudi štab korpusa ni želel zapustiti Primorske, saj je bilo glede na prihodnje operativne načrte 9. korpusa v zadnjih dneh vojne njegovo mesto le na Primorskem in nikjer drugje. Začasni umik na Pivko tudi sicer ne bi razrešil težav 9. korpusa. Dokler je bil na Trnovski planoti, se je lahko umaknil v katerokoli smer, na Pivki pa bi bil stisnjen med dolomitsko domobranksko »republiko« in železniško progo Logatec–Postojna–Pivka, ob kateri je bil, poleg drugih enot, cel Nedičev korpus. Drugam pa se korpus ni imel umakniti, ker je ofenziva na Gorenjskem in Cerkljanskem še potekala. Zato je štab 9. korpusa moral čakati na najugodnejši trenutek in se šele takrat prebiti. Tako je do preboja prišlo ob pravem, a tudi skrajnem času, ko so nemške enote zapustile Šentviško planoto, delno pa tudi Gorenjsko in Cerkljansko z namenom, da bi še bolj okrepile sile, ki so sodelovale v drugem delu ofenzive (Petelin 1965, 164–165).

Preboj obroča v treh kolonah je bila zelo modra odločitev. Ena sama kolona bi bila predolga in zato preokorna. Poleg tega je tudi manj tvegano, če je več kolon. Malo verjetno je, da bi vse tri kolone padle v zasedo, in še manj, da bi nemške enote potem, ko bi se kolone prebile, lahko hkrati zasledovale vse tri in jim preprečile umik. Italijanski in 31. diviziji je preboj uspel skoraj brez strela. Če bi štab korpusa vztrajal pri svoji odločitvi o preboju 31. divizije z ranjenci, bi verjetno tudi ta kolona padala iz zasede v zasedo, ker so nemške enote vedele za partizanske načrte. Manj sreče pri preboju je imela kolona 30. divizije s štabom korpusa, po vsej verjetnosti zato, ker je Nemcem uspelo dešifrirati tudi sporočilo o nameravanem preboju čez Vojsko na Cerkljansko in Gorenjsko, zato so jo pričakovali. Kolona pa bi se na Vojskem lahko bojevala v ugodnejših okoliščinah, če bi imela boljše zavarovanje proti Vojskem in/ali če bi bila bolj zgodnja in bi se čez Vojsko premikala v okrilju teme (Petelin 1965, 165–166).

14.4 POPRAVEK (KAJ BI BILO POTREBNO STORITI, DA BI SE NESKLADJE ODPRAVILO?)

Za neuspeh partizanskih sil, ki so bile obkoljene v prvem delu ofenzive, lahko ugotovimo, je bilo krivo slabo poveljevanje, neodločnost in neupoštevanje ukazov nadrejenih enot. Poleg tega je na odločitve poveljujočih partizanskih enot vplival tudi način razmišljanja in delovanja, ki se je vlekel še iz začetnega obdobja narodnoosvobodilne vojne, ko vojaško in politično vodstvo ni razumelo, da nasprotnika lahko potisnejo v defenzivo brez osvajanja postojank in vzpostavljanja večjih osvobojenih ozemelj, temveč z nenehnimi drobnimi sabotažnimi in diverzantskimi akcijami ter napadi na nasprotnikove patrolje in kolone. Taktika, ki jo je uporabljalo vojaško in politično vodstvo na Gorenjskem, pa je bila izrazito defenzivna. To je

bila taktika izmikanja nasprotniku. Le tu in tam so izvedli kak napad ali diverzijo. Tej defenzivnosti je botrovalo tudi dejstvo, da so čete delovale v bližini vasi, od koder so bili doma borci, vsaka akcija pa je lahko sprožila nemško maščevanje nad svojci in drugimi vaščani. Osnovno vodilo taktike partizanskih enot na Gorenjskem je bila čim večja konspirativnost. V primeru nemškega napada se navadno niso upirali, temveč so si iskali rešitve v hitrem umiku v čim manjših skupinah ali pa celo posamič. Menili so, da se posamezniki lažje skrijejo kot pa skupine (Petelin 1967, 27).

V tej miselnosti iz začetnega obdobja narodnoosvobodilne vojne lahko iščemo vzrok za odločitev poveljstva Škofjeloškega odreda, da ob spopadu pod Mladim vrhom, ni skušalo prebijati, ampak so se člani odreda samoiniciativno razbili na majhne skupinice, ki pa so v naslednjih dneh ofenzive pogosto postale plen nemških patrolj in zased. Očitno je v teh kritičnih razmerah prevladala miselnost, ki je partizanske enote reševala na začetku njihove bojne poti, v tem primeru pa je bila pogubna.

Kosovelova brigada se je iz obroča prebijala po težko prehodni smeri čez Porezen proti Bohinju. Po prihodu na Porezen so se poveljujoči dogovorili, kako bodo razporedili enote za zavarovanje. Ker je bilo mogoče zelo strme in odprte dohode z vzhodne, zahodne in severne strani braniti z manjšimi silami, so sklenili glavnino razporediti po masivu. Tako so zavarovanje postavili na najvišjem vrhu, na severnem pobočju ter na koti 1541, ker so predvidevali, da bodo nemške enote, če bodo zaslutile prisotnost partizanov na Poreznu, začele napadati po severnem pobočju, in še ob gazi na pobočju nad sedlom Mederce (Isaković 1973, 670–672). Ko se je zdanilo, so poveljujoči menili, da je najbolj kritično obdobje za nevarnost napada mimo, ker je do dominantnih točk na Poreznu nasprotnik lahko neopaženo prišel le v mraku. Toda ta presoja bi bila pravilna le v primeru, če bi bila vidljivost s Porezna v vse smeri enaka, vendar so se tega dne iz Cerkljanske kotline valile megle in se na vrhu Porezna spreminjale v rahlo meglico. Vendar se zaradi tega niso vznemirjali, saj so bili mnenja, da iz smeri Cerknega ne preti nevarnost, na severnem in južnem pobočju so imeli postavljeno zavarovanje, pobočji na vzhodni in zahodni strani pa sta bili dobro pregledni (Isaković 1973, 673).

V kakšni zmoti so bili poveljujoči na Poreznu, nam govori kasnejše dogajanje. Namesto, da bi partizanske enote na Poreznu postavile zavarovanje v vse smeri, kar je pravilo, so z neosnovanim sklepanjem postavile zavarovanje samo na smereh, na katerih se jim je zdelo, da je največja nevarnost, da bo prišlo do napada. Ko pa so bili opozorjeni o premiku neke daljše kolone pod položaji zasede nad sedlom Mederce, so bili zopet zmotno prepričani, da to ne more biti nemška kolona. Medtem ko so ob svitu na vrhu Porezna poveljujoči naganjali borce z

odprtega prostora v rove in kritja, pa se je nemška kolona pod zaščito megle vzpenjala po zahodnem pobočju in iskala partizansko kolono.

V drugem delu ofenzive so bile partizanske enote bolj uspešne v boju z veliko močnejšimi nemškimi silami, ki so jih obkolile na majhnem področju Trnovskega gozda. Štab 9. korpusa je pravilno ugotovil, da je težišče nemškega napada pri Sinjem vrhu in tam tudi bistveno okrepil svoje sile. Vendar pa se je ob krepitvi sil na obrambni črti pri Sinjem vrhu zgodila precejšnja nevšečnost, saj so se enote, ki so prihajale v okrepitev pomešale med seboj in s tem izničile učinkovitost poveljevanja štaba 18. brigade in 30. divizije. Razporeditev partizanskih enot na sektorju Col je bila 24. marca 1945 sledeča: 1. bataljon 18. brigade, 2. bataljon 3. brigade, 3. bataljon 16. brigade, 3. bataljon 3. brigade, 3. bataljon 18. brigade in Mornariški odred (od desnega krila obrambe proti levemu). Največ nevšečnosti je partizanskim enotam v drugem delu ofenzive povzročil uspeh nemških sil pri dešifriranju partizanskega radijskega prometa, saj so uspešno dešifrirali vsaj dve sporočili, in sicer sporočilo o nameravanem preboju čez Vojsko na Cerkljansko in Gorenjsko ter sporočilo o preboju 31. divizije med Colom in Idrijo. Posledice dešifriranja prvega sporočila so bili hudi boji za preživetje tretje kolone, ki se je umikala čez Vojsko, dešifriranje drugega sporočila, pa ni bilo tako usodno, ker si je štab 31. divizije izbral svojo pot preboja iz obroča. Huda težava, ki je pestila partizanske enote, je bilo tudi pomanjkanje hrane in streliva. Na območju ofenzive hrane ni bilo moč nikjer dobiti, saj je bilo tudi lokalno prebivalstvo v pomanjkanju. Partizanskim enotam je zaradi bojev močno primanjkovalo streliva. Za nemško orožje so ga uspeli sproti dopolnjevati s tem, kar so zaplenili pri nemških enotah, večji problem je bilo pa strelivo za angleško orožje, ki ga v enotah 9. korpusa ni bilo malo in streliva zanj pri nemških enotah niso mogli zapleniti. Delno so problem oskrbe s hrano in strelivom reševali zavezniki, ki so na območju Mrzle Rupe odmetavali pomoč, vendar pretežno le hrano, streliva pa samo za sproti.

Ugotovimo lahko, da so bile nemške enote v prvem delu ofenzive uspešnejše, saj so uspeli razbiti italijansko brigado Antonio Gramsci in Škofjeloški odred, Kosovelovi brigadi pa prizadejati hude izgube, saj je od prejšnjih treh, po ofenzivi imela le še dva bataljona. Toda v drugem delu ofenzive so bile uspešnejše partizanske enote, ki so kljub temu, da frontalnih bojev niso bile vajene, uspešno odbijale napade veliko močnejših nemških sil in vzdržale do trenutka, ko so se lahko in so se imele kam umakniti ter hkrati ohraniti izhodiščni položaj na Primorskem za zadnje boje za osvoboditev.

15 ZAKLJUČEK IN VERIFIKACIJA HIPOTEZ

Nemške policijske in oborožene sile so ob pričetku druge svetovne vojne v policijskih in vojaških priročnikih že imele opredeljeno protipartizansko bojevanje, vendar se je potreba po celoviti doktrini protipartizanskega bojevanja pokazala po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941, ko so se kasneje v tem letu pokazali znaki množičnega uporniškega delovanja. V tem času so se znaki uporniškega delovanja pokazali tudi na ozemlju današnje Slovenije. Vrh razvoja nemškega protipartizanskega boja je bil dosežen v novembru 1942, ko so izdali »Bojna navodila za boj proti tolпам na vzhodu«, ki so se do aprila 1944 razvila v »Bojevanje proti tolпам«. Po nemških pravilih za bojno delovanje, je bil primeren odziv proti sovražnim partizanskim skupinam, ki delujejo v zaledju, sledeč: »Treba jih je obkoliti in uničiti!«. Nemške sile so bile že dlje časa v pričakovanju izkrcanja zavezniških sil na severnih obalah Jadranskega morja in so se nanj tudi resno pripravljale. Ko pa so izvedele, da so zavezniki v Italiji zbrali močne rezerve, so 12. marca razglasile stanje pripravljenosti in svojim enotam izdale ustrezna navodila. Ob tem so pričakovali tudi povečano aktivnost partizanskih enot. Da bi zbrali čim več podatkov za ofenzivo, ki so jo že začeli pripravljati, so povečali izvidniške dejavnosti proti partizanskim enotam. Vedeli so, da je njihova obramba severno jadranske obale obsojena na neuspeh, dokler bodo v njenem zaledju močne partizanske sile, ki jim jih ni uspelo uničiti v poprejšnjih ofenzivah. Poleg tega so nemške enote načrtovale umik armadne skupine E z Balkana in armadne skupine C iz Italije čez ozemlje današnje Slovenije.

Za ofenzivo so Nemci angažirali ogromne sile, ki so jih sestavili iz različnih nemških enot in enot svojih zaveznikov. Po ocenah je v tej ofenzivi na nemški strani sodelovalo približno 30.000 vojakov. Vendar lahko podvomimo o kvaliteti določenih enot, ki so na nemški strani sodelovale v ofenzivi. Pri tem gre zlasti za enote nemških zaveznikov, medtem ko so bile nemške enote veliko boljše izurjene, opremljene in tudi pripravljene za bojevanje.

Nemške sile so se tudi v tej zadnji ofenzivi poslužile enake taktike protipartizanskega bojevanja kot poprej. Skrbnemu in natančnemu načrtovanju je sledila izvedba ofenzive v obliki zapornih črt in udarnih skupin oziroma obkoljevanje v načinu »kotla«.

Tako lahko v celoti potrdim prvo hipotezo, ki pravi, da so nemške enote želele z ofenzivo spomladi 1945 uničiti 9. korpus NOV in POS in si tako omogočiti varen umik z južnih bojišč Evrope. Angažiranje ogromnih sil, sodelovanje dveh nemških operativnih okrožji in izvrševanje zamisli o obkoljevanju s pomočjo zapornih črt in udarnih skupin kaže, da so nemške sile praktično tik pred koncem vojne želele uničiti partizanske enote, ki so delovale v njihovem zaledju in si s tem zagotoviti varno zaledje za vzpostavitev učinkovite obrambe severne obale Jadranskega morja in tudi omogočiti umik armadne skupine E z Balkana in armadne skupine C

iz Italije.

Partizanske enote – glavnina 9. korpusa – so se po končanem napadu na Sv. Križ nad Selško dolino in po končani protiofenzivi v Trnovskem gozdu v skladu z navodili Glavnega štaba NOV in POS zadržale na Trnovski planoti in v njeni bližini, da bi s tega izhodišča lahko udarile proti Trstu in Gorici. Ker je nemška ofenziva zaobjela ogromno področje na Gorenjskem, Cerkljanskem in Primorskem in ker so bile Pivška, Notranjska, Vipavska dolina in Kras polne nasprotnikovega vojaštva, je bila temeljna dilema vodstva 9. Korpusa, kam se umakniti. Enote, ki jih je zajel prvi del ofenzive, so se umikale proti Bohinju in Jelovici, vendar je bil preboj slabo načrtovan in še slabše izveden, saj so sprva zaradi neodločnosti izgubile nekaj dragocenega časa, ko bi bil preboj najlažje izvedljiv, saj nemški obroč še ni bil popolnoma zaprt. Kasneje pa so se prebijale čez področje, polno nemških zased, oziroma po geografsko izredno zahtevnem zemljišču in s tem dopustile, da so imele nemške enote ne samo premoč v številu in oborožitvi, ampak tudi v manevru. Medtem se je glavnina 9. korpusa uspešno upirala nemškemu obroču, kjer se je na posameznih odsekih dobesedno formirala frontna črta, kjer so si, kot na primer na Sinjem vrhu, napadi in protinapadi sledili eden za drugim. Glavnina 9. korpusa je na območju Trnovskega gozda, Predmeje in Vojskega vztrajala do kritičnega trenutka, ko bi lahko en sam odločnejši sunek nemških sil predril obrambo in povzročil najprej njegovo razbitje in kasneje še uničenje, ker se v bistvu ni imel kam umakniti, saj je bilo povsod okoli polno nasprotnikovega vojaštva. Šele takrat, ko je bil obroč okoli 9. korpusa tako stisnjen, da je bil premer obrambe le še približno 6 km in so nemške enote zapustile Banjško in Šentviško planoto, so dobile partizanske enote priložnost, da se prebijejo iz smrtonosnega obroča in hkrati tudi ohranijo ugodno pozicijo za načrtovano ofenzivo na Trst in Gorico.

Tako lahko potrdim tudi drugo hipotezo, ki trdi, da so se enote 9. korpusa NOV in POS s pomočjo ustreznih taktičnih odločitev kljub izgubam in pomanjkanju uspele prebiti iz obkolitve in nadaljevati operativno delovanje v zaključnih bojih za osvoboditev Slovenije.

Kljub delnemu uspehu nemških enot v prvem delu ofenzive moramo ugotoviti, da je bil prizadet le manjši del 9. korpusa, medtem ko se je glavnina po trdem boju v frontalnem načinu bojevanja, ki ga partizanske brigade niso bile vajene, uspešno upirala nemški obkolitvi in razbitju ter se v najbolj kritičnem trenutku, ki pa je bil hkrati tudi najugodnejši, uspele prebiti iz nemškega obroča in v dneh, ko je nemška ofenziva že oslabela, izvedli tudi protinapade na nemške enote, ki so se po ofenzivi vračale v svoje garnizije, kasneje pa so zopet zasedle položaje na Trnovski planoti in s tem kljub izgubam v ofenzivi izvršile zamisel Glavnega štaba NOV in POS o udaru proti Trstu in Gorici s Trnovske planote v sklepnih bojih za osvoboditev Slovenije.

Ne smemo pozabiti, da je bil uspeh partizanskih enot v tej ofenzivi, zlasti v drugem delu, močno odvisen od zavezniške pomoči. Ta pomoč se je odražala na dveh področjih delovanja. Zelo pomembno je k podpori bojevanja 9. korpusa prispevalo zavezniško letalstvo, ki je s svojim delovanjem uničevalo postojanke nemških sil, napadalo njihove kolone in jim s tem praktično onemogočale premikanje podnevi ter s tem omogočalo prednost v manevru partizanskim enotam, ki je prišla do izraza zlasti pri preboju 30. divizije in štaba 9. korpusa iz obroča nemških globinskih zased na Vojskem. Prav tako je zavezniško letalstvo z odmetavanjem hrane in opreme bistveno pripomoglo k vzdržljivosti partizanske obrambe, saj je partizanske enote pestilo hudo pomanjkanje hrane. Težko pa to trdimo za oskrbo s strelivom za angleška orožja, ki so ga odmetavali v zelo omejenih količinah. V tej luči lahko ugotovimo, da so zavezniki v najbolj kritičnem trenutku 9. korpusa NOV in POS že špekulirali o njegovi moči v zaključnih bojih na ozemlju, ki je bilo tudi njihovo interesno območje.

V vsakem primeru lahko ugotovimo, da je bila največja in najdaljša ofenziva, ki so jo nemške enote izvedle na slovenskem ozemlju, neuspešna, saj niso uspele niti uničiti niti razbiti 9. korpusa, ki jo je kljub izredno težavnim okoliščinam uspešno preстал in takoj nato tudi krenil v protiofenzivo za osvoboditev Trsta in Gorice v sklepnih bojih za osvoboditev Slovenije.

16 LITERATURA

1. Bavec, Franjo. 1970. *Bazoviška brigada*. Ljubljana: Odbor Bazoviške brigade; Partizanska knjiga.
2. Di Giusto, Stefano. 2005. *Operationszone Adriatische Küstenland: Udine, Gorizia, Trieste, Pola e Lubiana durante l'occupazione tedesca 1943–1945*. Udine: Istituto Friulano per la Storia del Movimento di Liberazione.
3. Dolničar, Ivan, Zdravko Klanjšček in Lado Kocijan. 2001. *Kako se je končala druga svetovna vojna na Slovenskem*. Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije.
4. Gažević, Nikola, ur. 1973. *Vojna enciklopedija VI*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije.
5. --- 1974. *Vojna enciklopedija VII*. Beograd: Vojnoizdavački zavod Vojne enciklopedije.
6. Headquarters, Department of the Army. 1992. *Field Manual NO. 7–8 (FM 7–8). Infantry Rifle Platoon and Squad*. Washington: Department of the Army, Headquarters.
7. Heaton, D. Colin. 2001. *German Anti-Partisan Warfare in Europe 1939–1945*. Atglen, PA: Schiffer Military History.
8. Isaković, Radoslav. 1973. *Kosovelova brigada*. Ljubljana: Odbor Kosovelove brigade; Partizanska knjiga.
9. Kladnik, Tomaž. 2006. *Slovenska partizanska in domobranska vojska*. Ljubljana: Defensor.
10. Klanjšček, Zdravko. 1976. *Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem: 1941–1945*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
11. --- 1999. *Deveti korpus slovenske narodnoosvobodilne vojske: 1943–1945*. Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije.
12. Lah, Borivoj. 1996. *Od Kobarida do Trsta: boji 30. divizije v štirinajstih ofenzivah*. Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije.
13. --- 1998. *Štirikrat čez Sočo: osvobodilni boj primorskega ljudstva v brigadi Simona Gregorčiča*. Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije.
14. Larsen, C. Wade. 2008. *The Small Unit Tactics-smartbook*. Lakeland: The Lightning Press.
15. Larsen, E. Christopher. 2005. *Light infantry tactics for small teams*. USA: AuthorHouse.
16. Lotrič, Tone. 1971. *Škofjeloški odred*. Ljubljana: Partizanska knjiga; Odbor Škofjeloškega odreda.
17. Marušič, Janez, Dušan Ogrin in Margarita Jančič. 1998a. *Kraške krajine notranje Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko

- planiranje.
18. Marušič, Janez, Margarita Jančič, Jelena Hladnik, Nika Kravanja, Alenka Kolšek, Saša Piano in Mitja Simič. 1998b. *Krajine predalpske regije*. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje.
 19. Melson, D. Charles. 2011. German Counterisurgency Revisited. *Journal of Military Strategic Studies* 14 (1): 1–33.
 20. MIRS (Organization) in Allied Forces: Supreme Headquarters, Evaluation and Dissemination Section. 1997. *The German police / prepared by jointly M.I.R.S. and E.D.S in consultation with the War Office*. Bayside: Axis Europa.
 21. North Atlantic Treaty Organisation. 2011. *Nato joint military symbology app-6(c)*. Dostopno prek: [http://armawiki.zumorc.de/files/NATO/APP-6\(C\).pdf](http://armawiki.zumorc.de/files/NATO/APP-6(C).pdf) (12. marec 2015).
 22. Novak, Jože, ur., Bojan Berlingar, ur. in Leon Smerjanc, ur. 1997. *Zbornik dokumentov in podatkov o narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem. Knj. 2 (19), Boji na Slovenskem 1945: [1. marec 1945 - 28. oktober 1945]*. Ljubljana: Obramboslovni raziskovalni center Inštituta za družbene vede pri Fakulteti za družbene vede.
 23. Petelin, Stanko. 1963. *Med Triglavom in Trstom: zgodovina XXXI. Divizije NOV in POJ*. Ljubljana: Borec.
 24. --- 1965. *Osvoboditev slovenskega primorja*. Nova Gorica: ČZP »Soča«.
 25. --- 1967. *Prešernova brigada*. Nova Gorica: Soča.
 26. --- 1972. *Ključ glavni štab: CQ DGA*. Ljubljana: Združeno PTT podjetje.
 27. --- 1980. *Vojkova brigada*. Ljubljana: Borec.
 28. --- 1983. *Gradnikova brigada*. Ljubljana: Borec; Naša obramba.
 29. --- 1985. *Enaintrideseta divizija*. Ljubljana: Borec.
 30. Štaut, Tomaž. 2008. *Elitne enote na območju današnje Slovenije med drugo svetovno vojno*: Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 31. Štimac, Vladimir. 1985. *Artilerija 9. korpusa*. Ljubljana: Partizanska knjiga.
 32. Unger, Marko. 2002. Dejavniki oboroženega boja. *Slovenska vojska* X (19): 18–19.
 33. Vovko, Jože. 2013. *Mobilnost in ognjena moč pehote v 20. stoletju*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 34. Vresnik, Drago. 1987. *Druga brigada Vojske državne varnosti – Narodne obrambe*. Ljubljana: Naša obramba.
 35. Wikia. 2015. *Carcano_M91*. Dostopno prek: http://world-war-2.wikia.com/wiki/Carcano_M91 (27. marec 2015).

36. Wikipedia. 2015a. *.303_British*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/.303_British (27. marec 2015).
37. --- 2015b. *3.7_cm_Pak_36*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/3.7_cm_Pak_36 (27. marec 2015).
38. --- 2015c. *6.5%C3%9752mm_Mannlicher-Carcano*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/6.5%C3%9752mm_Mannlicher-Carcano (27. marec 2015).
39. --- 2015č. *7.5_cm_leichtes_Infanteriegesch%C3%BCtz_18*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/7.5_cm_leichtes_Infanteriegesch%C3%BCtz_18 (27. marec 2015).
40. --- 2015d. *8%C3%9759mm_RB_Breda*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/8%C3%9759mm_RB_Breda (27. marec 2015).
41. --- 2015e. *Breda_M37*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Breda_M37 (27. marec 2015).
42. --- 2015f. *Bren_light_machine_gun*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Bren_light_machine_gun (27. marec 2015).
43. --- 2015g. *Brixia_Model_35*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Brixia_Model_35 (27. marec 2015).
44. --- 2015h. *Carcano*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Carcano> (27. marec 2015).
45. --- 2015i. *Fiat-Revelli_Modello_1935*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Fiat-Revelli_Modello_1935 (27. marec 2015).
46. --- 2015j. *Lee-Enfield*. Dostopno prek: <http://en.wikipedia.org/wiki/Lee-Enfield> (27. marec 2015).
47. Žabkar, Anton in Uroš Svete. 2011. *Sodobni oborožitveni sistemi; prvi del; Življenjski cikli, načini nabave in faze razvoja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.